

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLAM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Sedat ŞENERMAN

● YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ

Ömer Hami ULUSOY

BU SAYIDA

SELÂM	İslâm MEDENİYETİ
Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmî İlimler Akademisi	Mahmut ÖZAKKAŞ
İSLÂM Hukukunda Adalet Esasları ve Adalet Teşkilâtı ...	Prof. Dr. Şakir BERKİ
HAKKI Tavsiye Metot ve Vasıtaları	İsmail Lütfi ÇAKAN
KUR'AN-I KERİM (Şiir) ...	Burhanettin ARSLAN
ZAHİTLERİN TENKİDİ (İBN'ul CEVZİ (Tercüme) ...	Dr. Ahmet Suphi FURAT
Toplum Kalkınması ve Din Adamlarımız	Ahmet YÜZENDAĞ
Türk Üniversitesi Can Çekişirken	Prof. Dr. Ahmed E. Uysal
Ey ALLAH'IM (Şiir)	Fuat ÖZDEN
Şeyhülislâm Mehmet Cemalet- tin Efendi (1848-1917)	Veli ERTAN
Tiyatro Anketi	T.İ.E.T.E. Tiyatro Genel Md.
İRTİCA NEDİR	Peyami SAFA
İSLÂM MEDENİYETİNİN YAPISI (Tercüme)	Mehmed AYDIN
Yüksek İslâm Enstitüsü (Şiir)	Ömer UZUN
FETİH	Hekimoğlu İSMAIL
İslâm'da Hükümet, Millet ve Aralarındaki Münasebet (Ter- cüme)	E. ÇİFTÇİ
Fetih Marşı (Şiir)	Arif Nihat ASYA
TAZMİNATI TANIMAK	M. Said ÇEKMEGİL
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
«İTTİHAT ve TERAKKİ» ...	Hilmi KURTULUŞ
Kitaplarda Siyaset	Fehmi KORU
İslâm ve Milliyetçilik	Şeyhülislâm M. SABRİ
HABERLER	İslâm MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/2
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ

TEMSİLCİLERİMİZ

ANKARA : A. Gürbüz AKYÜZ, Gazi M. Kemal Bulvarı
Uz Apartmanı, 7/5-6 - Kızılay / Ankara
İZMİR : T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : İhsan EMÇİ
KAYSERİ : T.İ.E.T.F. Mah. İcra K. Bşk: İ. Ethem ELİBOL
KONYA : T.İ.E.T.F. Mah. İcra Kom. Bşk. Hasan TAŞ

TEKNİK KADRO

Sekreter :
Erdoğan ATAK
Ressam :
Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : FATİH MATBAASI — İSTANBUL
Yıl: 2 — Sayı 21
Basıldığı tarih: 25/7/1969

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 25 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 12,5 TL.
Öğrencilere: Yıllık 20 TL.
» 6 aylık 10 TL.
Yabancı memleketlere posta
ücreti ilâve edilir.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLAN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.
İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.
Renkli ilân sahifesi :
Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتابتہ محمد الدین عسکری

GÖRÜNÜŞ

Geçirdiğimiz ayın en dikkat çekici olayları yine Üniversitelerimizde cereyan etti. Haziran ayının başında İstanbul ve Ankara Üniversitelerindeki bazı dekan ve profesörlerin «Üniversite Reform Tasarısı»nın kanunlaşmamasını sebep göstererek istifa etmeleriyle başlayıp, daha sonra Türk Yüksek Taksil gençliğini temsil etmekten uzak bir avuç kandırılmış gencin, mahut emeller peşinde sokağa dökülmeleri, «Üniversitenin islahı» mevzuu üzerinde ehemmiyetle durmak gerektiğini bir defa daha ortaya koymuştur.

1968 Haziranında bir çok Avrupa ve Demirperde memleketlerinde başlayan boykot işgal ve fiil durumlar, bilâhare memleketimize de şirayet etmiştir. Başlangıçta masum ve samimi isteklerle ortaya çıkan gençlik, Üniversitelerimizde mutlaka islah edilmesi gerekli hususların hallini istiyorlardı. Fakat sonradan boykot ve işgallerin yönü ve şekli değiştirilerek, bu masum ve haklı istekler kamüfle edilmiş, mesele bir «düzen değişikliği» meselesi haline getirilmeğe çalışılmıştır. Halk ve vatansever münevverler tarafından hiçte ragbet görmeyen işgal ve boykotlar, bu millet ve memlekete milyonlarca liralık zararlar sebep olmuştur.

1969 Haziranında başlayan boykot ve işgaller ise, 1968 boykotundan farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Bu sefer bir avuç anarşist ve solcu tarafından tamamen «düzen değişikliği», «rejim değişikliği» solaganlarıyla ortaya atıldı. İstanbul, Ankara ve İzmir Üniversiteleri ve sokakları, hayatını altı-yedi yüz lira gibi cüz'î bir para ile ortaya koyan Toplum Polisiyle bir avuç satılmışın çatışmalarına sahne oldu.

Şunu kesin olarak söyleyelim, Üniversite mutlaka islah muhtaçtır. Fakat Marksist, Leninist ölümlü reçeteleriyle değil.. Memleketimizin şartlarına, milletimizin temel inançlarına uygun, milliyetçi bir açıdan ele alınmalı ve fakat mutlaka yapılmalıdır. İlgililer bu çeşit islahı yapmakla mükelleftir. Aksi halde Üniversitenin çöküşünü, ufûlünü hiç bir kuvvet durduramayacaktır. Böyle bir neticedende hiç kimse değil, millet ve memleket düşmanları zevk alacaklardır.

Bu arada Lise müfredat programları da memleket menfaatlarına, tarih, dil, din, ahlâk, örf ve âdetlerimize bağlı gençler yetiştirecek seviyeye getirilmelidir. Bu olmadıkça, Üniversite islahı gerçekleşse bile bu islahattan fayda beklemek beyhude bir bekleyiş olacaktır. Bugün Üniversite ve yüksek okullarımızda, Marksistler, Leninistler, tek kelimeyle Moskof uşakları, «nizam değişikliği», «düzen değişikliği», teraneleriyle ortaya çıkıyor ve devlet kuvvetine karşı geliyor veya gelebiliyorsa hiç şüphesiz bu, Lise programlarının yurkarda saydığımız evsafa uygun olmayışının bugünlük acı neticesidir.

Liseler de göz önünde bulundurularak Üniversitede yapılacak iyi niyetli islahat, her şeyden evvel memleket kalkınmasına ve ilmi haysiyetine verilen değeri ortaya koymuş olacaktır...

İSLÂM MEDENİYETİ

BİŞYAZI

Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmî İlimler Akademisi

on günlerin gençlik meseleleri hepimizin malûmu. Türkiyemizdeki yüksek tahsil müesseseleri işgaller, boykotlar ve direnmeler ile dolu bir öğretim yılı daha geçirmiştir. Gençler, yıllardan beri ilgililerce bir türlü rayına oturtulmayan öğretim düzenini esasında kendi hak ve vazifelerinin haricinde olduğu halde, gayrı kanunî yollardan da olsa işgal ve boykotlarla bir biçime sokmağa gayret etmektedirler. Gençliğin içtimai ve ahlâkî meselelerine, kendi içtimai ve ahlâkî yetersizlikleri sebebiyle aâkasız bir öğretim üyesi topluluğu karşısında, üniversite gençliğinin yaptığından, daha başka şeyler ümid etmek yersiz ve haksızlık olurdu. Evet işgaller, boykotlar, direnmeler ve zoraki anlaşmaların, bütün yüksek öğrenim müesseselerinde bilhassa 1967 - 1969 öğretim yıllarında salgın bir hastalık haline geldiği herkesçe bilinen bir gerçektir. Problemleri, ve dertleri bakımından, en az işgal edilen boykot yapılan müesseseler kadar meseleleri çok ve çetin olan başka bir yüksek öğrenim müessesesi de YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜLERİ ve onun memleket gerçekleri ile yanık, İslâm ideali ile dolu genç talebeleridir.

Her türlü hakların bir işgal veya boykotla bir furya gibi dağıtıldığı, daha doğrusu dağıtılmak için vaatler verildiği günlerde YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜLERİNİN talebe teşekkülleri bu boykot veya işgal fikrinin kaynaştığı ortamda, okullarının durumunu, öğretim üye ve öğrencilerinin meselelerini, mezunlarının haklarını ilgililere duyurmak için çabaladılar. Üç yıldan beri ilgililerin basiretlerine sunulan bu dertler ve hak istekleri diğer yüksek öğrenim kurumlarında olduğu gibi işgal, boykot ve hatta kaba kuvvetle ilgililere duyurulabilirdi. Fakat YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜLÜ gençler, her şeyden evvel muvaffakiyetin sabırla, çalışma ve ikna ile elde edileceğine inanıyorlardı. Bir tek istekleri vardı: Yüksek İslâm Enstitülerinin İSLÂMÎ İLİMLER AKADEMİLERİ haline getirilmesi. Bu, günün modasına giderayak uyulup istenilen bir arzu değildir. Bundan tam 2-3 sene önce Millî Eğitim Bakanlığı'na verdikleri muhtıradan, talebelerini şöyle dile getiriyorlardı.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜNÜN BUGÜNKÜ DURUMU

Bu konuyu başlıca üç ana yönden ele almak icab eder:

A — **Eğitim durumu:** Yüksek İslâm Enstitüleri, İmam-Hatip Okulları'na dayalı bir yüksek öğrenim müessesesidir. Dört yıl tahsil süresi vardır. Malum olduğu gibi yüksek öğrenim bir nevi ihtisaslaşmaya gidış demektir. Bu durum anayasanın 21. nci maddesinde sarahatle mevcut iken ve az çok diğer bütün yüksek öğrenim müesseseleri, öğrenim durumları itibarıyla bu yöne gitmede iken, Yüksek İslâm Enstitüleri'nin eğitim programları ihtisasa imkân vermiyecek bir şekilde hazırlanmıştır. Birinci sınıfta 13, ikinci sınıfta 16, üçüncü sınıfta 20, dördüncü sınıfta 21 ders okutulan bir yüksek öğrenim müessesesine her halde sadece Türkiye'de değil, dünyanın hiçbir memleketinde rastlamak mümkün değildir. Bu sayıları kabarık derslerin pek çoğu, İslâmî hayatımızı düzenleyecek, asırların ihmali

MAHMUD ÖZAKKAŞ

(T.İ.E.T.F. BİRİNCİ DEVRE G. BAŞKANI)

ile açılan içtimai ve ahlâkı yararımızı saracak ve daha binlerce ihtiyaca cevap verebilecek olan İslâm Dini'ni anlayıp anlatacak, olan Yüksek İslâm Enstitüsü talebelerinin zihinlerini boş yere meşgul etmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bazı lüzumsuz derslerin dört yıl boyunca okutulması, ana derslerde yetersiz bir eğitime sebep olmaktadır. Mesleki bakımdan önemi büyük olan dersler, bu kalabalık ders sistemi içerisinde gereği gibi okutulmamakta ve kaybolmaktadır. Zaman zaman bu durum Milli Eğitim Bakanlı'nca da ufak bir duygu ile de olsa teslim edilmiş ve bazı çareler aranması yoluna gidilmişse de hiçbir olumlu netice elde edilememiştir.

B — Öğretmen ve Öğretim Üyeleri Durumu: Yıllardan beri din ilimlerinde sistemli bir öğretim yapılmadığı için bugün yüksek din öğretiminde hocalık yapabilecek nosyona, pratik ve ilmi kariyere sahip öğretim üye kadrosu yoktur. Her şeye rağmen iyi niyet sahibi öğretim üyeleri muhakkak ki çoğunluktadır. Fakat bunu itiraf etmek gerekir ki, iyi niyetli ve samimi oluş kâfi gelmekte, talebeyi ilmi bakımdan yetiştirecek, onu ilmi çalışma ve araştırmağa teşvik ve bu çalışmasında yardımcı olabilecek öğretim kadrosu mevcut bulunmaktadır. Bunun da sebebi programların lüzumsuz şekilde yüklü oluşudur. Mesleki olmayan ve âfaki bilgiler veren derslerin öğretim üyeleri ise, bazı durumda yetersiz ve vakitlerin boş geçmesine sebep olmakta, bazı ahvalde ise ana derslermiş gibi talebe üzerinde baskı unsuru haline gelmektedir.

C — Öğrenci ve Mezunların Durumu: Öğrencilerin yetişme tarzlarının sevinirici, fakat yetersiz bir durumu vardır. Öğrencinin gayesi İslâm İlimlerini okumak, araştırmak, öğrenmek ve zamanımızın insanlarını bu ilimlerin ışığı altında hakikate götürmek... Öğrenci derslerin arzu ettiği gibi çekici olmadığını ve araştırma ile ilgili bulunmadığını görünce, Enstitü'ye devam yönünden bağlılığını kaybetmektedir. Boş ve lüzumsuz, kalabalık bir ders grubu, yüksek tahsil çağına gelmiş YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ gençliği sıkırmakta, umumi kültür mahiyeti arzeden bu tahsil, mesleklerine hakikaten bağlı bu gençleri ister istemez ümitsizliğe düşürmektedir. Bugünkü tahsil durumu bu genç nesli her yönüyle tatmin edememektedir.

Burada bir kıyas yapacağım. Meselâ, Teknik Üniversite'de bugün, teknik bilgilerin pek az bir kısmı yer alsa, bunun yerine teknikle ancak uzak ilişkisi bulunan dersler okutulsa muhakkak ki, bu eğitim durumuna herkes hayretle bakar. İşte Yüksek İslâm Enstitüleri'ndeki durum da bundan başka birşey değildir.

Yukarıda işaret ettiğim gibi talebelerin ve öğretim üyelerinin iyi niyetli oluşu, mesleğe bağlılıkları, bir ideal sahibi bulunmaları ve bir yazarın pek güzel belirttiği gibi «içinde Allah ve Resûlünün ismi ve ilmi okutulması sebebiyle, bu müesseseye yani Yüksek İslâm Enstitüleri bugünün geçici ihtiyaçlarına cevap verebilme durumundadır. Fakat bu kâfi değildir. Geçmiş ve gelecek nesillerin mes'uliyeti altında bulunan bu gençlere ve müesseselere ve onların dert ve problemleri ile yeteri kadar alakadar olmak her şeyden önce milli ve insanî bir borçtur. Bu meseleleri halledecek bir parlamento, bir hükümet her zaman tebci edilmeğe hak kazanacaktır.

DEĞİŞİKLİK İSTEKLERİNİN SEBEBLERİ

Dertlerin, noksanlıkların ve problemlerin bazılarını ortaya döktük. Şimdi bunların halledilme çarelerine göz atmak gerekir.

Şurası önceden anlaşılmalıdır ki, bütün bu istekler ne talebe, ne öğretim üyeleri yönünden, ne maaş veya mevki yükselmesi kaygusuyla istenmekte ve bununla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Bütün bu isteklerin sebepleri yeterli olabilme, İslâm ilimlerine araştırma, ihtisas ve doktora yönüyle ciddi bulunabilme ve bu suretle millet hizmetinde, memleket kalkınmasında daha çok faydalı olabilme gayretinden başka birşey değildir.

AKADEMİ NELER GETİRECEK ?

Bu meseleyi de bir kaç ana bölümde mütalâa etmek gerekir.

A — Eğitim Durumu Yönünden: Akademiler, bilindiği gibi kendi mevzuları üzerinde ihtisas yapabilmelerini, öğretim durumları itibariyle mümkün kılarlar. İslâmî İlimler Akademileri'nin orta tedarisataya dayalı bulunması ve öğretim süresinin dört yıl olması lâzımdır. İlk iki öğrenim senesinde umumi dersler, haftalık ders adedi 15 i aşmamak üzere okutulmalı ve bu devrelerde İmam-Hatip Okullarında kaide ve gramer olarak Arapça ve bir batı dilini halletmiş olan talebeye metinlerin esaslı bir şekilde çözdürülmesi imkân dahiline konulmalıdır. Bu ilk iki senede İslâm İlimlerine yardımcı umumi ve ön bilgiler verildikten sonra üçüncü sınıftan itibaren İslâm İlimleri üzerinde ihtisas yapabilmek için başlıca dört bölme ayrılmalıdır:

- 1 — Fıkıh
- 2 — Hadis
- 3 — Tefsir
- 4 — Kelâm ve Tasavvuf.

Her talebe bu dört ana bölümden birini araştırma ve ihtisas yapacağı bilim dalı olarak seçmelidir.

Diğer taraftan kendi seçtiği ana ilim dalı dışında bulunan diğer bir ilim dalını yardımcı ders olarak almalıdır.

Bu arada adetleri dördü geçmemek ve programda ana dersleri aksatmamak şartı ile bölümler arası müşterek dersler de konulmalıdır.

B — Öğretim Üyelerinin Durumu Yönünden: Bilindiği gibi Yüksek okullarda öğretmenlik yapmak, bilhassa asistanlık müessesesi mevcut ise, asistan olarak çalışmak pek güç bir mesele arz etmektedir.

Akademilerde barem ve maaş durumu öğretim üyelerini tatmin ettiği ve hayatı zaruretleri giderme bakımından kendi mevzusu dışında derslere girme ihtiyacı hissettirmediği için, meselâ bir Hadis hocası, kendi ilim dalında araştırma yapabileme imkânlarına sahip olabilecektir. Her hangibir araştırma ve incelemenin mükâfatı bizim anlayışımıza göre Allah katındadır. Fakat dünya nimetleri yönünden onun mükâfatlandırılması ve bir derece kazanması da en tabii bir durumdur. Bu itibarla öğretim üyeliğinde bulunan bir şahsın ilmi muvaffakiyeti sebebiyle tebci; doktor, doçent ve profesör olabilmek imkânları, insanlık ve eğitim yönünden bir vazife, hatta bir adalet dağıtımı olur kanaatindeyim. Asırlardan beri kendi mevzularında diğer milletlere örnek ve önder olan büyük Türk - İslâm âlimlerine lâyük ilim adamlarının yetişmesi ancak bu şekilde akademik imkânlar sağlamakla mümkün olacaktır.

B diğer taraftan öğretim üyeleri Avrupa üniversitelerinde olduğu gibi, İslâm memleketlerindeki ilim merkezlerin de de araştırma imkânlarına sahip olarak, ilmin milletler arası oluşu özelliğine uygun hareket etmiş olacaktır.

C — Öğrenci ve Mezunlarının Durumu yönünden: AKADEMİ olduğu takdirde yüksek tahsil seviyesine gelmiş gençler İmam-Hatip Okulları'nda gerek umumi kültür ve gerekse umumi İslâm ilimleri yönünden yeterli bilgileri elde ettiklerinden, İSLÂMÎ İLİMLER AKADEMİSİ'nin ilk iki yılında bu umumi bilgileri köklü bir hâle getirdikten sonra ihtisasa giden bir eğitimle kendi mevzularında ehliyetli duruma gelebileceklerdir. Akademi öğrencileri, Yüksek İslâm Enstitüleri'nde olduğu gibi, yirmi dersi aşkın bir program içerisinde bocalamayacak, belki daha fazla bir çalışma ve araştırma karşısında bulunacaksa da, bir iki ilimde genişliğine ve derinliğine bir bilgi sahibi olabilecektir.

Gerek Diyanet İşlerinde ve gerekse Milli Eğitimde alacağı vazifeleri daha mükemmel bir vukufiyetle başarabileceklerdir.

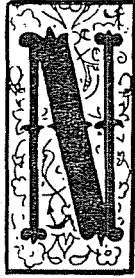
Bunun yanında mezuniyetden sonra memleketimizde, Avrupa'da ve İslâm ülkelerinin ilim merkezlerinde yapacakları ihtisaslarda muvaffak olabilirlerse İSLÂMÎ İLİMLER AKADEMİLERİ'ne asistan veya doktor asistan olarak tayin imkanları sağlanabilecektir.

Bugünün ilim dünyasının ihtisasa verdiği ehemmiyet, memleketimizin birçok yönlerden hurafeye kayan din bilginlerini aslına uygun olarak ortaya çıkarmak lüzumu ve tarihin bu millete miras olarak bıraktığı büyük değerler, evet hep bunlar yüksek İslâm Enstitüleri'nin İSLÂMÎ İLİMLER AKADEMİLERİ haline getirilmesi, lüzumunu ortaya koymakta ve bu hususdada, memleketin idare ve kaderini elinde tutanlara büyük görevler düşmektedir. Yukarıda işaret edildiği gibi, bu tarihi görevi yapacak bir parlamento, bir hükümet, ve bir Milli Eğitim Bakanlığı ilgilileri milletçe her zaman tebci edilmeğe lâyük olacaklardır.

Hukuk

İSLÂM HUKUKUNDA ADALET ESASLARI VE ADALET TEŞKİLÂTI...

PROF. DR. ŞAKİR
BERKİ

e kadar medenî olursa olsun, her câmiada düzeni bozucu, kanunlara karşı gelici unsurlar, insanlar vardır. Devlet teşkilâtı bu gibilerin nizamı tekrar bozmaması, ferdi ve içtimai haklara tekrar kasd eylememesi için bir takım müeyyideler sevk eder ki, bunlardan bir kısmı cezaî, diğerleri tazminat ve eski hale iade gibi medenî tedbirlerden ibarettir.

Mücerret kanun yapmak gayeyi hasıl edemez. Asıl mühim mesele, kanunları, daha doğrusu, kanunlardaki cezaî ve hukukî müeyyideleri nizamı bozan kim olursa olsun herkes hakkında ve hiçbir mülâhazadan çekinmeksizin tatbik etmekten ibarettir. Aksi halde kanun yapmak fuzulî ve abes teğrî bir faaliyetden ibaret kahr. Kanunlar muntazaman ve vesile geldikçe tatbik edilirse, Halk, Hükümetlerin ciddiyetini zihin ve ruhuna iyice yerleştirir; hükümetlerin şaka bilmez ciddi icraat otoritesi olduklarına iyice kani olarak gerek fertlerin, gerek câmianın hukukuna saygı bakımından pek itinalı ve ihtiyatlı hareket lâzimesini hiçbir zaman aklından çıkarmaz. Bizce Amerika ve Avrupa halkının kanunlara mutlak itaatı ve bunu medenî ve hukukî terbiye haline getirebilmiş olmasının sebebi, o diyar hükümetlerinin kanunları herkes hakkında adaletle ve mutlak tatbik etmesinden, bazı mülâhazalarla kanuna karşı gelenleri aslâ af etmemelerinden ibarettir. Medenî ve siyasi terbiye kisbidir, fitri degildir. Bu terbiyeyi halka telkin edip iktisap ettirecek olan, hükümetlerin kanunları tatbikdeki ciddiyetidir. Kanunların tatbikinde müsamaha, ihmal ve adaletsizlik, ferd ve cemiyet hukukunun ihlâlinde ve nizamı devletin bozulmasında ilk ve en mühim âmildir.

İşte bu sebeplere binâendir ki, İslâm Hukuku'nda adalet, her şeyden önce gelmiş ve kanunların tatbikine büyük ehemmiyet atfedilmiştir. Büyük din ve devlet adamı Hz. ÖMER'in göze batan ilk vasfı, O'nu cihanşumul eyleyen meziyeti, kanuna karşı gelenleri yılmaksızın ve mütemadiyen tâkip etmek ve kimsenin yaptığını yanına bırakmaması olmuştur. Bu tâkip

zihniyeti ve bu mühim vazifeyi bihakkın ve adalet hudutları içinde başarmış olduğundandır ki, ÖMER'ül FARUK devri İslâm adaletinin cihanşumul darbimeselleriyle dilleri destan olduğu bir devir haline yükselebilmiştir.

Makalede İslâm'da adâletin tahakkuku ile âlakalı şartlara, adâlet esaslarına, hâkimlerin vasıflarına temas ettikten sonra adâlet teşkilâtının kadrosundan bahsedilecektir.

II — İSLÂM ADALETİNİN ESASLARI :

İslâm'da adâletin esasları, bütün İslâm Medeniyeti ve İslâm Hukuku'nun temelini teşkil eden Kur'an-ı Kerim'deki, ahlâkî, içtimai, malî, iktisadî ve hukukî prensiplerinden ibarettir. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe meâli üzerinde durularak okunup, inceden inceye tetkik edildiği zaman bu kitabda modern hukuk sistemlerinde mevcut adâlet esaslarının hepsinin bulunduğu ve bu esasların herkes tarafından kolayca anlaşılabilen şekilde ifade edilmiş olduğu görülecektir. Ancak her kitabı münhasıran bitaraf bir ilim zihniyeti ile okumak, dinî temayüllerin otoritesi altında kalarak bitaraflığı bozucu mülâhazalardan hareketle başka neticeler çıkarmaktan içtinap etmek lâzımdır.

İslâm adâletinin menbâlarından ikincisi, Hz. MUHAMMED'in ilim ve hukukla alâkalı sözleri, hadisleridir.

Gerek İslâm Dini'ni, gerek esaslarını bu dinden almış olan İslâm Hukuku'nu bihakkın anlamak ve anlatmak ve anlatabilmek için yapılacak ilk iş, Kur'an-ı Kerim ile Hadis-i Şerif'lerdeki ferdi içtimai esaslarla, adâlet, müsavat ve hürriyete mütedair kaidelerin hepsini okuyup öğrenmek ve üzerlerinde düşündükten sonra modern hukukdaki prensiplerde karşılaştırmak ve bir hükme varmak lâzımdır. Kur'an ve Hadis bilinmedikçe ne hakiki İslâmiyet çıkırında yürümek, ne de ilim çerçevesi dahilinde İslâm Hukuk'undan bahsetmek mümkün olabilir.

Şurada memleketimizde çok yanlış anlaşılan ilmi bir hususa temas zaruridir: İslâm Hukuk denilince derhal «Mecelle» tedaî edilir. İslâm Hukukçusu deyince «Mecelleci» anlaşılır. Bu sakat bir düşüncedir. Zira Mecelle İslâm Hukuku değildir; İslâm Hukuku'nun bir cüz'üdür ki, ekseriya Borçlar hukukuna tekabül eder. Halbuki İslâm hukukunda da aynen Roma hukukunda ve bu bütün modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi, şahsın hukuku, aile hukuku, miras hukuku, aynı haklar ve borçlar hukuku namıyla hususî hukuk kolları mevcuttur. (1) Şu halde, İslâm Hukuku Mecelle demek değildir. Hususî hukukun esasları, Kur'an-ı Kerim ile Hadis-i Şerif'lerde mevcuttur. Binâenaleyh, İslâm'da adâlet yalnız Mecelle'deki mahdut kaideler dahilinde mütâlâa olunamaz.

Görülüyor ki, İslâm'da ve İslâm Hukuku'nda adâleti izah için her şeyden evvel İslâm'ın ve İslâm Hukuku'nun esaslarını teşkil edip, bütün hukuk branşlarına dair kaideleri ihtiva eyleyen Kur'an-ı Kerim ve Hadisleri rehber ittihaz etmek, ilmi bir zaruret ve müspet ve muasır metod iktizasındandır.

III — İSLÂM HUKUKU'NUN KAYNAKLARI:

A dâlet, bir ihtilâfî hukuk kaynaklarına uyarak dâvacı veya dâvalı lehine halletmektir. Muasır hukukda olduğu gibi İslâm Hukuk'nda da keyfiyet aynı idi; yani İslâm'da da, hâkim, kendisine arz edilen ihtilâfî, hukuk kaynakları silsilesindeki sarahate göre hal ve fasl ederdi. Şu halde İslâm Hukuku'nun kaynaklarına hâkim esasları bilmek, bu hukukda adâletin temellerini öğrenmek demektir.

İslâm Hukuku'nun biri aslî, diğeri fer'î olmak üzere iki kaynağı vardır. Biz bu yazıda aslî kaynaklar üzerinde yeteri kadar durduktan sonra, fer'î kaynaklardan da kısaca bahsedip, adâlet teşkilâtının izahına geçeceğiz.

1 — İslâm Hukuku'nun aslî kaynakları.

Aslî kaynaklar dörttür, Kur'an, Sünnet İcma, Kıyas.

A — KUR'AN.

Cenab-ı Hak tarafından son Peygamber Hazreti Muhammed'e Cibril vasıtasıyla gönderilip, itikad, ibadet, ferdi ve içtimai ahlâk kaideleriyle, hukuka, iktisad ve maliyeye ilh... Ait olup bir câmianın bütün ihtiyaçlarını derpiş eden emir ve nehiyleri nakleylen lâfızların hey'et mecmuasıdır ki, bazıları on üç sene Mekke'de; bazıları da on sene müddetle Medine'de telâkki olunmuştur.

İslâmiyet'den ve İslâm Hukuku'ndan bahsetmek isteyen her şahsın, evvel emirde Kur'andaki ahkâm-dan haberdar olması, onları baştan aşağı okuyup tetkik etmesi mantık ve ilmin zorladığı bir zarurettir. Bugün bir kimse Anayasa ahkâmı ile hukukun umumî prensiplerini bilmeksizin hukukdan nasıl bahsedemez ise, İslâm Hukuku için de keyfiyet aynıdır. Kur'an'daki kaide ve esaslarla hukukî müesseselerden bihaber olanların İslâmiyeti takdir ve tenkid, İslâm Hukuk'nükötülemeğe veya methe en ufak ilmi selâhiyetleri olamaz. Zira bilinmeyen şey'in takdir veya tenkid edilmesi fiilen ve mantiken imkânsızdır. (2)

Kur'an-ı Kerim ahkâmından bihaber olmak muhtelif mahzurlar doğurur ki en mühimleri kısaca şunlardır :

1 — İçtimai mahzur: Kur'an'daki ferdi ve içtimai ahlâk kaidelerinden haberdar olmayan samimi din sahipleri, din sahasında ne söylenirse, sâfiyetle inanır ve söylenenleri kontrolden mahrum olarak, İslâmiyeti yanlış anlar ve yanlış tatbik ederek, din sahasında şunun bunun oyuncağı olmak bedbahtlığına çarpılır. En hakiki mürşit, İslâmi ilimlerde Kur'an-ı Kerim'dir. Ondaki ferdi ve içtimai ahlâk, medeniyet ve nezahet kaideleridir. İnsan Kur'an-ı bizzat okumalı ve tetkik etmelidir. Bunun için de her şeyden ev-

(1) Bu hususta bakınız: Şakir Berki ve Hayrullah Hamidi: İslâm hususî hukukunun ana prensipleri (Kur'an'da hukuk); Ankara, 1956.

(2) Kur'an'ın Türkçe meâli okunmah, içindekiler anlaşılmalı, indelhace yanlış yoldakiler doğru yola sokulmalı ve bu suretle münevverlik, din sahasında da millete ve dünyaya yardım etmek himmetinde bulunmalıdır.

vel okumak ve yazmak bilmek yani en iptidai tahsil iktisap etmek zaruridir. Medeniyetin olduğu gibi, İslâmiyetin de ilk şartı budur. Filhakika, Cenab-ı Hak Kur'an ahkâmını gönderirken evvelâ «İKRA' OKU» suresini inzal buyurmuştur. (3)

2 — Hukukî mahzur : Kur'an-ı Kerim'den haberi olmayan kimse İslâm Hukuku'ndan ve İslâm adâletinden de bihaberdir. Bunun içindir ki, ilerde de görüleceği üzere, İslâm hâkimlerinden evvel emirde Kur'an ve Hadisleri yutarcasına, bilmeleri şartı aranır. Zira İslâm'da adâletin ana ve itiraz kabul etmez, içtihad ve tefsir ile değiştirilmesine imkân olmayan prensipleri Kur'an-ı Kerim ile Hadislerde dir. İlerde görüleceği üzere, bu esasları bilmiyenlerden Hukuk âlimi yetişmez ve böyle kimselerin İslâm Hukuku'nun üçüncü kaynağı olan (İcma) «İslâm doktrin»inde hiçbir rolü olamaz.

B — Kur'an-ın Taknin ve Tedvini.

Kur'an-ı Kerim'in nasıl tedvin edilmiş olduğu meselesine de kısaca temasda fayda vardır.

Şunu kayd edelim ki, İslâm Hukuku, roma hukukunun hilâfına olarak, doğduğu andan itibaren yazılı bir hukuk olarak inkişafa başlamıştır. Bilindiği üzere, Roma hukuku bidayetlerde halkdan gizli ve tefsiri ancak Pontifler (Rahip) tarafından yapılabilen örfü âdet hukuku idi. Bu itibarla Roma'da adalet, hukuk kaideleri İslâm'da olduğu gibi halkın itilanda bulunmadığından, ekseriya doğru tecelli etmez, pontiflerin tefsiri ne yolda ise o suretle tahakkuk ederdi. Bu mahzurdan dolayıdır ki, Oniki Levha kanunları çıkarıldı. Yani Roma'da hukuk ancak bu kanunlar ile taknin edilmeğe başlandığı halde, İslâm Hukuku, İslâmiyetin başlangıcından itibaren yazılı kanun şeklinde halkın bilgisine arz edilmekte idi.

Filhakika vahiy geldikçe telâkki olunan ahkâmı hukukiye ve medeniye ve itikad ve ibadete teallük eden kaideler Vahiy kâtipleri tarafından hemen derilere, kemiklere, düz taşlara, tahtalara yazılır, birer nüshası Cenab-ı Peygamber'in nezdinde saklamak üzere Hane-i Saadete tevdi edilirdi. (4)

Bu levhaların kaybolma veya kazada zâyi olma tehlikesine karşı, bu suretle zabt edilen ilâhî ahkâm (Âyetler) hafızası pek kuvvetli hâfızlara da ezberletildi. Bilhassa âmâ hâfızlar mühimdi. Mamafih, Hazreti Peygamber ve arkadaşları ve İslâmiyetle müşerref olan bütün zevat karısı, çoluk çocuğu ile Kelâmullah'ı zevk ve heyecanla aynen ezberler, ibadetlerde, mübarek gecelerde tekrar ederek Allah'ın Kitabı'nı tekrar tekrar zihinlerine ve içindeki öğütleri ve kaideleri sine ve benliklerine âdeta perçinlerlerdi. Filhakika Asr-ı Saadet müslümanları devrimiz müslümanlarına nazaran muhtelif sebeplerden dolayı daha samimî, daha ciddi ve daha bilgili idiler.

İlk Halife Hazreti EBU BEKİR zamanında hâfızların ekserisi bir muharebede şehid olduklarından (5) Kur'an-ın hıfzı meselesinde endişe duyan Hazreti ÖMER'in teklifi ile zabt edilen âyeti kerimeler bir Heyet tarafından bir araya toplandı. Bu toplanan Mushaf, Hazreti EBU BEKİR'den sonra Hazreti ÖMER nezdinde muhafaza edildi, sonra Hazreti OSMAN'a intikal etti.

Hız. Osman bu Mushaf'dan müteaddit nüshalar yazdırarak İslâm camiasına dağıttı. İşte bugünkü mushaflar Hız. Osman zamanındaki mushafların aynıdır.

İslâm Hukuku tam ve saf manâsı ile ilâhî hukuk olduğundan (6) Kur'an ve Hadislere müstenit ahkâmında en ufak bir değişiklik ve içtihad kaypaklığına mütehammil değildir. İcma ve kıyas sahalarında fikir ve tefsir ayrılıkları olabilir. Zira ileride de görüleceği gibi, icma, içtihad ve kıyas tefsir zümresindedir. İçtihad ve tefsirde ise her hukukçu mucib sebeplerini belirtmek şartı ile aksi fikir serdine ilmen mezundur. Maamafih, hemen işaret edelim ki, İslâm hukuku bakımından icma ve kıyas sahasında fikir beyan edebilmek için her şeyden evvel Kur'an'ı ve Hadis ilmüne kuvvetli bir vukuf şarttır. Aksi halde icihad ve tefsir sahasında yürütülecek fikirler, Kur'an-ı Kerim ve Hadislere aykırı, ve binnetice, yanlış olur. Zira hiçbir icma ve kıyas Kur'an ve Hadislere muhalif olamaz. İlerde de görüleceği üzere, esasen icma ve kıyas Kur'an ve Hadislerde hüküm bulunmadığı zaman müracaat edilebilen hukuk kaynaklarıdır. Bunun içindir ki, İslâm doktrininde içtihad sahibi meşhur hukukçular, mekteb te'sis eylemiş namdar hukuk âlimleri, Kur'an'ı ve Hadisleri içeresine öğrenmişlerdi. İslâm Medeniyeti ile İslâm Hukuku'nda Kur'an ve Hadisleri bilmeksizin içtihad kurmağa çalışmak, ve hatta fikir yürütmeğe kalkışmak, bugün medenî kanun veya ceza kanununu bilmeksizin hukuk ve ceza sahasında konuşmaya, söz sahibi olmaya benzer.

C — KUR'ÂN ZAMANA GÖRE TEBDİL EDİLEMEZ

İslâm Hukuku'nun ilk kaynağı olan Kur'an'dan bahse son vermeden evvel, ihtiyaçların ve devrin değişmesi nazara alınarak Kitabullah'ın bazı maddelerinin (Âyetler) devre uydurulması mânâsını da ihtiva eden islâmda reform fikrine de, münhasıran dinî, mantıkî ve ilmi delillerle cevap vermeye çalışmakta fayda vardır.

Hiç şüphe yokki Allah tarafından 23 senede peyder pey ve vahiy suretiyle (7) inzal buyrulan son

(3) Bu hakikat, İslâmiyetin okuma yazmaya, yani tahsile ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermeğe kâfidir. Okumadan, tahsil yapmadan hakiki İslâmiyet'den ve İslâmiyetin cazip medeniyetinden müstefid olunamaz.

(4) Ali Himmet Berki, a.g.e, sa : 8

(5) Ali Hikmet Berki, a.g.e, sa : 8

(6) Zira Tevrat, İncil gibi mukaddem mukaddes kitablar zamanla insanlar tarafından değiştirilerek bunlardaki hukuk ilâhî olmaktan çıkmış ilâhî ve beşerî mahiyet almıştır. Kur'an-ı Kerim ise devrimize kadar hiçbir değişme kayd etmemiştir.

(7) Kur'an-ı Kerim âyetlerinin vahiy suretiyle nâzil olmayıp Hız. Peygamber tarafından söylenen sözler olduğunu iddia edenler mevcuttur. Bu iddialar yanlıştır. Bu hususta deliller için: Şakir Berki «Kurân Bir Filozofun Eseri Değildir» adlı olup (İSLÂM) dergisinin 22. sayısının 6. sahifesinde müntehir yazımıza bakınız.

mukaddes kitap yine Cenab-ı Hak tarafından siyaset buyrulacak ve hecası tebdil edilmeyecektir. (8)

2) MANTIKİ VE İLMİ DELİLLER

Yukarda Kur'an'ın değişmeyeceğini ifade eden dinî delile temas olundu. Şimdi aynı mesele- nin mantıkî ve ilmi delillerine temas edilecektir.

Kur'an-ı Kerim'deki kaidelerin hepsi, modern hukuk ve ahlâk sistemlerindeki temamen uymaktadır: Zina memnuiyeti (9), fâhiş faizle (10) borç alanları istismar yasağı; kanunlara saygı; (11) isyan ve ihtilâl memnuiyeti (12), adalet, müsavat, hürriyet; borca ve muahedelere sadakat (13); hüsnü zan, yani hüsnüniyet (14), Kadın hürriyeti, onlara şefkat ve adaletle muamele ilh. gibi modern hukuk sistemlerinde mevcut olan esaslar, medenî ve hukukî terbiye kaideleri K. Kerim'de de mükerreren mevcuttur. Buna inanabilmek için bu kitabı mantık ve ilim zihniyeti ile okuyup tetkik etmek icab eder.

Kadınların hürriyeti, kadınlara adalet ile ve şefkatle muamelede İslâmiyetin meçhulü olan hususlardan değildir.

Muhtevası modern ahlâk ve hukuk kaideleriyle mutabakat halinde olan bir kitabı değiştirmeye kalkışmak elbetde ki mantıkî ve ilmi bir iddia olmaz. (15)

2 — SÜNNET

İslâmiyetin ve İslâm Hukuku'nun ikinci mühim kaynağıdır. Sünnet son Peygamber Hz. Muhammed'in insanlara örnek teşkil edecek mahiyette olan sözleri, fiilleri ve sükûtudur.

Sünnetin kısımlarını ve her birine ait misallerini kayd etmeden evvel, sünnet için iktiza eden umumî şartların kısaca izahına ihtiyaç vardır.

Hazreti Muhammed'in her sözü, her fiili ve her sükûtü sünnet değildir. Sünnet olabilmesi için şu şartlar lâzımdır.

1 — Söz veya fiil Hz. Muhammed'in alelade insanlık hasletinin eseri olmamalıdır. Hazreti Muhammed de bir bakımdan bizler gibi insan olduğundan (16) insanlık vasfına ait bir takım câri söz ve fiilleri mevcuttu. Meselâ boş zamanlarından bazı vakitlerini uyku ile geçirmesi, arkadaşları ve ev halkıyla münakaşası, canının sıkılması ânındaki hareketleri ilh... hep insanlık vasfına ait hareketler olup sünnet addedilemez.

2 — Hataen söyledikleri ve zuhul eseri olarak yaptıkları hareketler de sünnet değildir. Zira böyle hareketler insanlar tarafından emsal, nümune olarak takip edilemez.

Hazreti Muhammed de bir insan olduğundan ondan da hata sadır olurdu. Ancak bizlerle arada şu fark vardır ki, bizlerin hatası çok ve vahim neviden olabileceği halde Peygamberlerin hatası çok cüz'i ve bizimkilere nazaran hafiftir. Nihayet alelade insanlardan ibaret olan bizler, hatalarımızdan caymayı bir şahsiyet ve gurur, inat meselesi yaptığımız halde, Hazreti Muhammed ve sair Peygamberler hatalarından hemen caymayı faziletin büyüğü addeden âli şahsiyetlerdir.

(8) Hz. Musa ve Hz. İsa ilh. Peygamberlerin getirdikleri Tevrat, İncil, Zebur ilh. gibi kitaplar da

nâzil oldukları devre göre Hak dinini yani İslâmiyeti telkin ve neşretmişlerdir. Bu bütün Peygamberleri Hak Peygamberi olarak ilân eden Kur'an'ı Kerim ile sabittir; bu hususta bakınız: Şakir Berki, Kur'an'da Peygamberler Tarihi, Ankara, 1957. Bunun içindir ki bütün İslâm âlemi Hz. Muhammed'den evvel gönderilen Peygamberlerin hepsini hürmetle anar. Uzun ve üzerinde sahifelerle durulabilecek mahiyette olan bu mesele hakkında burada fazla yazmağa mahal yoktur.

Semavî kitaplar beşerin tarih boyunca ihtiyacına göre indirilmiş olduğundan Kur'an'dan başka kitapların Cenab-ı Hak tarafından ebediyete kadar devam edeceği vaad edilmiş değildir. Fakat Kur'an bütün beşerin her nevi ihtiyacını karşılayan ahkâmı muhtevî bulunduğundan Cenab-ı Hak bu son Kitabın değişmeyeceğini ve tarafından muhafaza edileceğini beyan buyurmuştur: Hier Suresi, Âyet : 9

(9) Zina modern hukuk sistemlerinde ve medenî kanunda memnudur.

(10) Fâhiş faizle mücadele eden nizamname ve kanunlar modern hukuk sistemlerinde yer almıştır. İslâmiyet, azın daima çoğu, yani fâhişi dâvet edeceğini nazara alarak, fâizi tamamen men etmiştir. İçki ve kumarın reddedilmiş olması da aynı esasa binaendir.

(11) Bugün dünyanın her tarafında ilk medenî ve hukukî terbiye mer'i kanunlara saygıdan ibarettir.

(12) İsyân ve ihtilâl gibi hareketler, gerek ferdi, gerek ma'şerî hukuku ve menfaatları alt üst eden, kurunun yanında yaşları da yakan ve bu itibarla adaletsizliklere mahal veren hareketler olduğundan hukuk tarihinde ve modern hukukda hiçbir devlet kanununda Halka isyan ve ihtilâl hakkı diye birşey kabul edilmemiş, bilâkis böyle hareketlere tevessül şiddetli cezalarla müeyyidelenmiştir.

(13) Bugün de beynelmîl en takdire şayan, milletleri birbirine itimat hisleri ile kardeş kılan hareketlerden ilki muahedelere riayet ve borca sadakattir. İşte İslâmiyetin çabuk yayılarak gönülleri bağlamasının mühim sebeplerinden biri de ahde vefaya olanca ehemmiyeti atfetmiş bulunmasıdır.

(14) Eski ve yeni hukuk sistemlerinin hepsinde (Hüsnüniyet) asıldır. Aksi halde muamelâtta istikrar ve itimat tesisine imkân olmazdı ve Ticarî hayat felce uğrardı. Bunun içindir ki İslâmiyet'de ve onun temeli olan muhteşem kitaba Hüsnüniyete de olanca ehemmiyeti atf eyleyen âyetler mevcuttur.

(15) Şu halde İslâm'da reformdan gaye, Kur'an ve Hadisler'deki ferdi içtimâî ahlâk kaideleriyle hukukî ahkâmı tebdil olamaz. Olsa olsa İslâmiyeti asıl kaynaklarından güzelce öğrenip hakkiyle tatbik etmek temennisine inhisar edebilir. Bunu temin için de İslâmiyeti derslerle, yazılarla ve hattâ konferanslarla öğretmek lâzımdır.

(16) Muarızları Hz. Muhammed'e «Sen nasıl Peygambersin ki bizim gibi yemek yer, çarşı ve pazarlarda dolaşırsın.» diye itiraz ederlerdi. Halbuki K. Kerim'de Muhammed'in bir melek, bir ilâh değil, bir insandan ibaret olduğu beyan olunmaktadır: Ş. Berki, Kur'an'da Peygamberler Tarihi, Ankara, 1958, sh. 94.

Hazreti Muhammed'in bir insan olmak hasebi ile nadiren de olsa bazı hatalar işlediği K. Kerim'deki bazı âyetler ile sabittir. Filhakika K. Kerim'de yalnız Hazreti Muhammed'i ikaz makamında âyetler vardır.

Hülâsa Hazreti Muhammed'in hataen yaptığı işler veya söylediği sözler sünnet addolunamaz.

3 — Bir fiil veya hareketin sünnet olabilmesi için o fiil ve hareketin Peygamberlik vasfına münhasır olmaması icabeder. Meselâ Hazreti Peygamberin uzun namaz kılması, gece uyanarak Allah'a kendisini verircesine teheccüd namazı eda etmesi, o büyük insanın başarabileceği bir işdir. Diğer müslümanlar namazlarda onun gibi uzun zaman duramazlar ve onun gibi teheccüd namazı eda edemezler. Esasen Hazreti Muhammed'in bir Sünnet-i Kavliyesi (Hadis) cemaat ile namaz kılırken imamların namazı uzatmalarını âmiridir. (17)

Namazların rekatları ve rûkû ve secdeler hep Sünnet-i Fıiliye'dir, yani ibadetde bunlara aynen riayet olunacaktır. Binâenaleyh hakiki müslümanlar ibadet şeklini değiştiremezler. Ne beş vakit namazı iki vakte indirebilir, ne namaz şeklini ve secde usûlünü değiştirebilirler.

Sünnetin şartlarını bu suretle kısa olarak gördükten sonra nevelerini arz edelim. Üç nevi sünnet vardır:

- A — Sünnet-i Kavliye
- B — Sünnet-i Fıiliye
- C — Sünnet-i Takriye.

A — SÜNNET-İ KAVLİYE

Hazreti Muhammed'in sözlerinden ibarettir ki, K. Kerim'de sarahat bulunmayan hallerde bir ihtilâfı halle yarar.

HADİS de denilen sünnet-i kavliyeler, bazan K. Kerim'de mevcut olmayan hususlara dairdir. Ekseriya Kur'an ahkâmını teyid eyleyici ve tefsir edici mahiyettedir.

Haz. Muhammed'e atfedilen her söz hadis değildir. İslâmiyete ve İslâm Hukuku'na kaynak teşkil eden hadisler, sahih, yani Cenab-ı Peygamber tarafından söylenmiş olduğunda şüphe olmayan hadislerdir. Hangi sözün sahih olduğunu anlamak için bizzat Hazreti Peygamberin koydukları kıstas bizce pek mühimdir:

«Hangi söz ki mantık ve şuurunuzda aksülâmel yaratmaz, o benim sözümdür.» meâlindeki hadis cidden en emin kıstası teşkil eder. Şu halde biri «Erkekler kadınlardan daha müslümandır.» şeklinde bir hadis vardır dese, bu doğru değildir. Esasen mantığa aykırı olan bu söz Kur'an'da olduğu gibi hadislerle de mükerrenen red olunmaktadır. Yine meselâ biri «Hamamda çıplaklık gezmek câizdir.» şeklinde bir hadisin mevcudiyetinden bahsetse, bu da uydurma bir hadistir. Zira set-i avret gerek K. Kerim'de gerek hadislerde emredildiği gibi aklı selim, mantık ve ahlâkı umumiyede setr-i avreti kabul etmektedir. Filhakika bu gün bile en medenî ve en liberal memleketlerin banyo ve hamamlarında dahi çıplak do-laşmak kanunen memnudur.

Bir hadisin sahih veya gayri sahih olup-olmadığını anhyabilmek için iki kıstas daha vardır:

1 — K. Kerim'in sarîh ahkâmının «âyetler» cerheden sözlerin Hadisle âlâkası yoktur.

2 — Hz. Muhammed'in, sahih olduğu tevatürle malûm Hadislerine (18) aykırı sözler Hadis değildir.

Hadislerin bir de kutsî ve kutsî olmayan nevî vardır: Kutsî hadis demek, vahiy tarikiyle söylenen hadis demektir. Diğerleri Hz. Peygamberin kendiliğinden söylediği sözlerdir. Kutsî olsun kutsî olmasın, her sahih hadis İslâmî ilimlerde ve İslâm Hukuku'nda K. Kerim'den sonra ikinci kaynaktır.

B — SÜNNET-İ FİİLİYE:

Hz. Peygamberin sözle olmayan sırf hareketle ifade ettiği örnek hattı hareketleridir. Meselâ Hz. Muhammed'in her yemekten sonra ve yatmadan evvel dişlerini fırçalaması, su içerken yavaş ve yudum yudum içmesi ilh... bugün bile tibben desteklenmesi kolay olan sıhhi direktifleri muhtevî sünnet-i fıiliyelerdir. Yine, zina yapıp da kendisine recm için gelen bir kadının zinaya dair itiraflarını duymamalıktan gelmiş olmak maksadı ile o kadın konuşurken başlarını başka tarafa çevirmeleri ve recm gibi ağır bir cezayı tatbik hususunda müsamaha ve nasafetle af ve merhametle hareket etmek lüzumuna işaret eden ve hukuk sahası ile âlâkalı bir sünnet-i fıiliye-dir. Kezalik bir şeyden hoşlandıkları vakit tebessüm ile iktifa eyleyip kahkaha ile çılgınca gülmemeleri de bu gün bile içtimâî değeri olan, millî ve beynelmîlel adab-ı muâşeretde nazarda tutulan bir sünneti fıiliyedir. Düşündükçe daha birçok sünneti fıiliye misalleri verilebilir.

C — SÜNNET-İ TAKRİRİYE :

Hz. Peygamberin yapılan bir işe şahit olup da ona muhalefet etmemesi, sükut ile mukabele eylemesi, o fiili zimmen tasvip etmesi demektir. Binnetice, şahit olduğu halde sükut eylemiş olduğu fiiller de mübah, yani içtimâî veya hukukî hayatta meşru, câiz olan hareketlerindedir.

Peygamberler câiz olmayan fiil ve hareketleri hatır için tasvip eyleyen şahsiyetlerden değildir. Binnetice Hz. Muhammed de huzurunda cereyan edip de Kur'an ve Hadislere, ahlâk ve adâba aykırı bulunan hiçbir gayrı meşru hareket karşısında sükut etmez, bu hareketin doğru olmadığını açıkça beyan eylerdi. Binâenaleyh sükut ile vâki sünnetlere de icabet edilir. Meselâ çalgı çalmak, (19), oyun oynamak gibi fiillere Hz. Peygamber müdahale etmezlerdi.

(Devam edecek)

(17) Bu hadis iyi anlaşılmalıdır: Alelacele namaz kaldırmak manâsına değildir. Kısa, fakat usûlüne göre namaz kaldırma ve kılma zaruretine işaretdir.

(18) Bu sözleri Sahih-i Buhari'de bulabilirsiniz.

(19) Mescitlerde hiç çalgı çalınmadığı ve oynanmadığı için bu hususta sünnet-i kavliye de yoktur. Binnetice câmi ve mescitlerde ibadet bahanesi ile olsa bile çalgı çalınıp oyun oynanmaz. Zira oralar sünnet-i fıiliyeye göre secde ve Allah'ı tazim binalarıdır. Hazreti Muhammed'in ve arkadaşlarının câmi ve mescitlerde çalgı ve oyunla ibadet ettikleri hiç görülmemiştir.

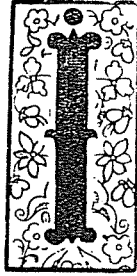
İlahiyat

Hakkı Tavsiye Metod Ve Vasıtaları (1)

ÖNSÖZ :

İSMAİL LÜTFİ ÇAKAN

HAMD; RABBU'L-ÂLEMİN'e...
SALÂT-Ü SELÂM; HATEMÜ'N-NEBİYYİN'E, AL-İ BEYTI-
NE VE ASHAB-I GÜZİN'E...

İslâm'ın esaslarındaki fevkalâdeliğe rağmen, günümüz müslümanlarının İslâm izzetine yakışmayan üzücü durumları, din düşmanlarına, (maalesef) İslâm aleyhine propaganda imkân vermektedir. Dolayısıyla da İslâm dünyasının ve Türkiye müslümanlarının İslâm'a bağlılıkları, O'nun kurtarıcılığına olan ümidleri kırmakta, çıkmaz sokaklarda kurtuluş'a giden yolu aramaya zorlanmaktadırlar.

Halbuki, bu yürekler acısı durumun gerçek davası; yine İslâm'da, İmam Şafii (R.A.) Hazretlerinin «Bu sureden başka hiç bir sure inmemiş olsaydı. İnsanların dünya ve ahiret saadeti için bu sure yeterdi» sözüyle önemini belirtmeye çalıştığı Asr Suresi'nde; iman, amel-i salih, hakkı tavsiye, ve sabrı tavsiye şeklinde dörtlü bir temel halinde açıklanmaktadır.

Biz bu dört ana esastan, diğerlerine teşvik ve yardımı gerektirmesi ve halen yürütülen İslâm aleyhtarı faaliyet ve propagandalara karşı İslâm'ın gerçek yönleriyle anlaşılmasını sağlamaya müsaid bulunması dolayısıyla 3. sünü, yani «Hakkı Tavsiye» yi konu edindik. Bu sayede, imanlı kişiler, daha samimi bir iman ve ihlas'a, amel-i salih işlemeye ve hizmetleri esnasında karşılaştıkları manialara İslâm'ın izzetine yaraşır şekilde sabırla metanet göstermeye alışacaklardır. İmansızlar da İslâm'a davet edilmiş olacaklardır.

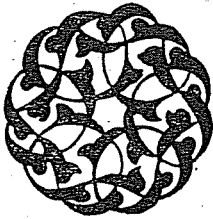
«İslâm'ın Tavsiyesi» demek olduğunu gösterdiğimiz «Hakkı Tavsiye» müsbet ve kesin neticeye ulaşabilmek için bir takım metod ve vasıtalara muhtaçtır. Usûlsüz vüsül mümkün olamamaktadır.

Bu araştırmamızda, yine İslâmî kaynaklardan yararlanarak ve modern propaganda usûllerini de göz önünde tutarak «Hakkı Tavsiye» nin metod ve vasıtalarını da göstermeye çalıştık.

Mevzuun ciddiyeti yanında çok cılız ve yetersiz kalan çalışmamızla bu konuda müslümanların faydalanabileceği bir-iki önemli nokta yakalayabilmişsek, yüce Rabbimize şükrederiz.

Kusur ve çalışmak kuldân, afv ve muvaffakiyet ALLAH'tandır.

İsmail L. Çakan

GİRİŞ

ağımız, madde medeniyeti ve propaganda çağıdır. Günümüz insanı da bu iki gürültü arasında günlük hayatını yaşamak zorundadır.

İslâm dünyası, bu iki sestten çok müteessir olan âlem olmuş, bunların menfi tesirleri ile kendi öz vasıflarını yitirmiş, yüz milyonları bulan nüfusuna rağmen dünya milletleri camiasında sözü dinlenilmez, varlığı adetâ inkâr edilir hale gelmiştir. Üçüncü bir dünyanın mevcudiyetinin kabulü, bu milyonların intibah ve hak'da ittihadına bağlı gözükmetedir.

İslâm, zuhurundan bu yana hiç bir devirde görmediği bir gizli irtidat tehlikesi ile başbaşadır. Bu gerçeği Prof. Hasan Ali En-Nedevî, «Ebu Bekr'i olmayan irtidat (1)» diye adlandırır.

İslâm âlemi, baştanbaşa İslâm Dünyasını saran, kuvveti, derinliği, şümülü ve şiddeti bakımından kendinden önceki bütün benzer hadiseleri bastıran yeni bir irtidat hareketine maruz kalmıştır. Bu irtidat, Avrupa'nın şark-İslâm dünyasına karşı açtığı siyasi ve kültürel savaşın bir neticesi olarak doğmuştur (2).

İslâm dünyasında bugün mevcut olan, delicesine maddeyi ele geçirme hırsı, onu her prensip ve inançtan üstün tutmak, dünyayı ahirete tercih etmek, yer yüzünde ebedi kalacakmış gibi davranmak ve aşağılık duygulara uymak (3) bu acı ve sinisi irtidat'ın görebildiğimiz belirtileridir.

Gerçi İslâm memleketlerinde Allah'a inanan, İslâm'a bağlı bulunan insanlar yok değildir. Fakat iş başındaki zümrenin, ekser' halkının ve reislerinin dini -maalesef- bu maddî din (!) ile Avrupa'nın küfre dayanan felsefesidir. Bu bir irtidat hareketidir. Bu, baştan başa İslâm Dünyasını kaplamış, ailelerine, evlerine, üniversite ve fakültelerine, liselerine ve bütün müesseselerine sirayet etmiştir. Allah'ın muhafaza ettikleri bir yana, hiç bir kültürlü aile yoktur ki, orada bu maddî dine inanan veya sevmeyen yahut onu takdir ve ta'zim etmeyen bir fert bulunmasın.

Bu bir irtidattır, fakat müslümanların nazarı dikkatini çekmemiş ve fikirlerini meşgul etmemiştir. Çünkü, böylesi kiliseye veya Havra'ya gitmiyor. Küfrünü ilân ederek başka bir dine geçtiğini açıklamıyor. Aksine o, aynı aile içerisinde yaşıyor, onun bütün haklarından istifade ediyor, belki de aileye hâkim oluyor. Cemiyet de tamamen ondan habersizdir. Onu hesaba çekmiyor, cezalandırmıyor ve muhitten uzaklaştırmıyor. Bil'akis o, aynı cemiyette yaşamakta devam ediyor, her çeşit menfaatlerine nail oluyor, belki de cemiyetin hakimiyeti onun eline geçiyor (4) ...

Halk, birbirinin sayısız münkerlerini görüyorlar, fasit itikatlarını seziyorlar. Hepsini gördüğünü ve sezdüğünü söylemekten çekiniyor. Çünkü aralarında dini münasebet bozulmuş, sanki dinde nasihatlaşmağa, vasiyetleşmeğe davet eder hiç bir şey yokmuş! İçlerinden birisi sile (yakınlık) gösterir, diğerine hayırhahlıkta bulunacak olursa kıyamet ko-

par, hakaret addedilir, hukuna tecavüz sayılır. Bunu büyüklerinden bir çoğu bile çirkin bulur. Münkeri mürtekip olan yerine, inkâr eden nâsihi levh ve muahazede bulunur (5) ...

Halbuki, millet idaresinde, efrad adasında hayırhahane tavsiyeleri işkâl eden hallerin zuhuru, hüsrânın hulûlünü ihtar eder. Böyle haller vukuunda nasihatlaşmaktan çekinmek caiz değildir. Münkeri kalben inkâr, sahibini uhrevî hüsrândan kurtarsa bile, dünyevî hüsrândan kurtaramaz (6).

Böyle olunca, beşeriyetin saadeti ve milletlerden bugünkü ızdırabın kalkması için artık dinlerin talimatından ve ortaya koydukları esaslardan faydalanmak, fertlerin gerçekten dindar ve ahlâklı yaşamalarını istemek, her insanın candan arzu ettiği bir şeydir (7).

İnsanlığı çektiği ıstırahlardan, zayıfları kuvvetlilerin zulüm ve tehakkümünden kurtarmak ve bütün milletlerin sade bugün değil, yarın da barış ve kardeşlik içinde ve müsavî haklara sahip olarak hür yaşamalarını emniyet altına alabilmek için; başka isimler altında da olsa; İslâm'ın ta'lim eylediği esaslara göre hareket etmek lâzımdır. Beşeriyeti selâmete çıkaracak en kısa ve dosdoğru yol budur (8).

Evet, İslâm dünyası yeni bir İslâm Davetine şiddetle muhtaçtır. Davetçilerinin ve bu yolda çalışacakların bugünkü parolası ve hedefi «YENİDEN İMANA DOĞRU» olacaktır (9).

Bu hedefe hangi yoldan gidilecektir?

İslâm'da dinî bir sulta (halkın düşüncesi, vicdan ve itikadı üzerinde ruhânî reislerin tehakkümü) yoktur. Hiç bir kimse başka birini Allah namına afazoz ve tekfir, ne de afvedebilir. En büyük din âliminin de böyle bir salahiyeti yoktur. Dinî nüfuzu ne kadar büyük olursa olsun, onun da vazifesi bildiğini söylemek ve hakkı, hayrı tavsiye etmektir (10).

Emir bi'l-ma'ruf, nehy ani'l-Münker, hak ve sabır ile vasiyetleşmekte dahildir. Çünkü hakkı vasiyet eden kimsenin vasiyyeti, ancak bâtıldan nehyetmekle tamam olur (11). Zaten «bir mü'min yalnız

1 — İslâm Dünyasını kaplayan Tehlike, Dinsizlik Dini, Prof. H. Ali Nedevî, Mtc: Hasan Beşer, S: 12 İst, 1965

2 — Aynı eser, S : 7

3 — » » S : 21

4 — » » S : 10-11

5 — Ve'l-Asri Suresinin Tefsiri, M. Abduh, Mtc: Z. Ersel, S : 56, Ankara, 1960

6 — Aynı eser S : 46

7 — A. H. Akseki, Ebedi Risalet (Mukaddimesi) S : 13, İstanbul, 1961

8 — A. H. Akseki, Ebedi Risalet (Mukaddimesi) S : 44 İstanbul, 1961.

9 — Dinsizlik Dini, Prof. H. A. En-Nedevî, S : 25, İstanbul, 1965.

10 — Ebedi Risalet, A. Azzam, S : 42 (A. H. Akseki'nin mukaddimesi).

11 — Ve'l-Asri Suresinin Tefsiri, M; Abduh, Terc : Y. Z. Ersel S : 44 Ankara, 1960 Ve'l-Asri Suresinin Tefsiri,

kendisini düşünmez. Zira onun akidesi her faydayı kendisine hasretmesine manidir. Çünkü böyle yapmanın, başkalarını Allah'ın fazlından mahrum etmek demek olduğunu bilir. O, hemcinsini düşünmekle insanlığını kemale erdirir, kendisi için, komşuları için, milleti için ve bütün insanlar için yasar (12).

Dini selahiyyeti, tebliğ ve tavsiyeden ibâret olan din adamı'nın memleketimizde kanûni selahiyyeti de mevcut nizamı kötölememek şartıyla gerçekleri tavsiye'den ileri geçmemektedir. Din adamı kanunen icrâi bir selâhiyeti haiz de değildir. Oysaki hiç bir nizam, hiç bir rejim, hattâ hiç bir din, ortam yani efkâr-ı umumiyye hazırlanmadan ortaya çıkmadığına göre, tasavvurlarımızı renklendiren «Hakk'ın hâkim olduğu» bir rejim de gerçekleşebilmesi için efkâr-ı umumiyyenin kazanılmasına muhtaçtır.

Diğer taraftan, med halinde bir deniz gibi, Avrupa, gündün güne, dakikadan dakikaya kararlarımıza giriyor. Biz bu medd'e bir cezir hazırlamazsak taşan sular bizi (13) boğacaktır.

Şu hale göre, tek çare-i ahlak, başta din adamları olmak üzere bütün müslümanların birbirlerine hakkı tavsiye etmeleri oluyor. Nitekim Kur'an-ı Kerim de bu gerçeği Asr Suresinde bütün kesinlik ve açıklığıyla şöyle ifade etmiştir:

«And olsun asra ki, muhakkak insan kat'i bir hüsrandır. Ancak iman edenlerle, güzel güzel amel (ve hareket) de bulunanlar, bir de yekdiğerine hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değil. (Onlar hüsrandan müstesnadırlar) (14).

HAK NEDİR?

Hak kelimesi Kur'an-ı Kerimde 227 âyette (1) geçmekte ve çeşitli mânâlar ifade etmektedir.

Hak; nefselemerde sâbit ve aklın inkâr edemeyeceği derecede sübutu vacip olan demektir (2). Hak kelimesi, masdar, sıfat ve isim olarak müte-nevvi mânâlarda (3) kullanılmaktadır. Şimdi, -sıra-sıyla- lûgatların tesbit ettikleri «Hakk'ın muhtelif mânâlarını (âyet-i kerimelerden misallerle) açıklı-yalım :

Hak; Allah (C.C.) in bir ismidir (4).

«Hakk'ın nâmütenâhî adı var en başı «Hak» (5).

Hak; doğru, gerçek şey (Bakara: 26, Zuhuruf: Lokman: 33, Yunus: 55), adalet (Saad: 22, Enbiya: 112), insaf (Nisa: 105), bir kimseye ait şey (Mearic: 24-25, A'raf: 8), bir iş karşılığı verilen şey, pay (Zariyat: 19, Mearic: 24, 25), bâtılın zıddı (Sebe: 49, İsrâ: 81, Bakara: 42, Al-i İmran: 71), nasib (6) vaki ve vacip mânâsına da gelir.

Hukukun müfredi olan hak da İslâm'da, lehte olarak sâbit ve vacip olan demektir. Hak; fikrin, kelâmın mutabakat ettiği vâzın ismidir. Mamafih bu itibar ile mutabık olan kavil ve itikada dahi it-lak (7) olunmaktadır.

Bunların dışında bazı âyet-i kerimelerde de Hak, Kur'an-ı Kerim (Ankebut: 68, Zümer: 32), mucize (Yunus: 76), doğru yol (Yunus: 35), edası farz bir Allah boreu, vergi (Mearic: 24-25, Zariyat: 19) mânâlarında kullanılmıştır.

Merhum Mehmed Vehbi Efendi. (İsrâ: 81) âyetinin tefsirinde, Fahrüddin Razi'den naklen; «bu âyette Hak'la murad, din-i İslâm ve şeriat-ı ahmediyyedir. Batıl'la murad; din-i İslâm'ın gayri her şeydir» demektedir (8). Zaten İslâm bizzat kendisini insanlara «Hak Din» olarak takdim etmektedir (9). (Tevbe: 38, Nisa: 169, 104, Ra'd: 15, Muhammed: 32, Bakara: 119, Fatır: 24, İsrâ: 81).

Elmalı'lı Hamdi Efendi de Bakara Suresi, 147. âyetinin tefsirinde Hak'kı en geniş ve fakat en vevciz şekilde «Hak, Allah'dan gelendir» (10). diyerek ta'rif eder.

Aslında bizim de burada, Hak kelimesinden anlamak istediğimiz manâ budur... Yani !hakkın tavsiyesi» den «İslâm'ın Tavsiyesi» ni anlamak ve anlatmak istemekteyiz. Hem, Hz. Muhammed (S.A.S.) in peşinde koştuğu, uğruna çarptığı belalara uğradığı, memleketini terk ettiği veyolunda savastığı tek ve asıl gaye (11) olan Hak da bu mânâdaki hak değil midir?

- 12 — Ebedî Risâlet, Abdurrahman Azzam, Terc: H. H. Erdem, S : 87
- 13 — Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, E. Kırşehirlioğlu, S : 57 (Celal Nuri'nin Tarih-i İstikbâl'inden naklen.)
- 14 — Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, Hasan Basri Çantay. C : 3 S : 1217, İstanbul, 1959 3. baskı.
- 1 — El-Mu'cemü'l-müfehres. Muhammed Fuad Abdülbâki, Sahife: 208-211, Kahire, 1378.
- 2 — Hak Dini Kur'an Dili, M. Hamdi Yazır, S: 280, İstanbul, 1960 2. baskı.
- 3 — Hak Dini Kur'an Dili, M. Hamdi Yazır, S: 2675, İstanbul, 1960 2. baskı.
- 4 — Ahter-i Kebir, S: 312, Osmanlıca Türkçe Sözlük, M. N. Özön, S: 247, İst. 1965. Yeni Kamus, B. Topaloğlu - H. Karaman, S: 66, İst, 1966.
- 5 — Safahat, M. Akif Ersoy, S: 419.
- 6 — Ahter-i Kebir, S: 312, Müncid, S: 144, Ve'l-Asri Suresinin Tefsiri, M. Abduh, S: 34.
- 7 — Hak Dini Kur'an Dili, M. H. Yazır, C: 1, S: 280, İst. 1960, 2. baskı.
- 8 — Hulasatü'l-Beyan fi tefsiri'l-Kur'an, M. Vehbi, C: 8, S: 3043, İst. 1968, 4. baskı.
- 9 — Şifau's-sail litchizibi'l-Mesâil, M. Tanji, ön-söz, S: 54, İst. 1958.
- 10 — Hak Dini Kur'an Dili, M. H. Yazır, C: 1, S: 533, İst. 1960, 2. baskı.
- 1 — Büyükler Büyüğü Rasulü Ekrem'in Örnek Ahlakı ve Kahramanlığı, A. Azzam, Terc: H. Karaman, S: 15.

MA'RUF

Ayrıca, Kur'an-ı Kerim, Hak kelimesi yanında bir de ma'ruf kelimesi kullanılmaktadır. 39 âyet-i kerimede geçmektedir.

«Ma'ruf ile murad; akl-ı selimin tanıdığı, kabul ettiği amel; münker ile murad, doğru düşünenlerin tanımadığı, inkâr ettiği ameldir (12). Yani, insanlar arasında hayr olmak üzere mütearef olan her şey ma'rufur. Lisânü'l-Arab'da ma'ruf, münkerin; örf, nükr'ün zıddıdır. Örf, ârife,* ma'ruf hepsi birdir, insanların hayr bildiği, hayr olmak üzere telakki ettiği her şeydir. Ma'ruf lafzı ehadis-i nebeviyyede çok geçmektedir. Allah-u Teâlâ'ya itaat, insanlara ihsan ve din tarafından vaki' olan her tebliğ ve teşvik edilen şey ma'rufur (13).

Ma'ruf, islah çeşitlerinin hepsine ve sırad-ı müstekim'e davet'e de şamilidir. Adaletin yerine getirilmesi, faziletin yayılması, iyiliğin her nev'inin tahakkuku, ümmetin ilerleme ve felahına yararlı olan her şey gibi halkın birbirine iyiliğini bildirdiği hususların hepsi «ma'ruf» cümlesindedir. Böylece ma'ruf'un sahası her hayr ve ihsan faktörünü içine alacak kadar genişler. Zaten Kur'an-ı Kerim, bir darlık ve zorluk olmaması için ma'ruf'u tahdid etmemiştir. Zira günümüzde islah edici olan bir amel, bir sonraki devirde geçerli olmayabilir (14).

Böylece **Hak** ve **Ma'ruf** kelimeleri, bâtil ve münkerin zıddı olarak «akıl ve din'in hoş gördüğü şey» anlamında birleşmekte ve girişte de geçtiği üzere emr-i ma'ruf, hakkı tavsiye'ye dahil bulunmaktadır.

Hakve ma'ruf kelimelerinden sonra şimdi Tavsiye, telkin, tebliğ, nasihat, teklif, irşad, davet ve propaganda kelimelerine topluca bir göz atalım:

TAVSİYE

Tavsiye: Vasiyet etmek (15), birini iyi tanıma, işinin olmasını dileme, vasiyet bırakma, ismarlama, sipariş etme (16), manâlarında kullanılır. Keza tevâsâ kelimesi de vasiyet etmek (17), karşılıklı vasiyetleşmek demektir.

Tavsiye: nush, nasihat, telkin, teklif, davet ve tebliğ kelimeleriyle bir dereceye kadar eş anlam taşımaktadır. Ancak tebliğ; bir başkasından bir üçüncü'ye aktarılmak üzere alınan bir emanetin gösterilen yere tam olarak teslimini ifade de tavsiye denir. Örfte de daha çok peygamberlerin Allah (C.C.) dan, Cebraîl (A.S.) aracılığı ile aldıkları emirleri insanlara ulaştırmalarına «tebliğ» denilmektedir. Halbuki tavsiye, herkesin bir başkasına, herhangi bir duyguyu veya inancı aşlamak gayesiyle yapacağı telkin manâsıdır. Ve bunda kat'i emir anlamı yoktur. Ayrıca tavsiye'de «tamamlık» şartı da söz konusu değildir. Mevcut duruma göre, hakkın bir yönü veya bir kısmı veya çeşitli doğrulardan bir tanesi salık verilebilir.

«O, bir çok şeyleri emretmeksizin, istisnasız herkese mecburî kılmaksızın, tavsiye eder (18)» cümlesinde tavsiyenin tebliğ'den ayrıldığı bir başka yönünü; muhatabın herkes olmak mecburiyetinin bulunmadığını da tesbit etmekteyiz.

Ayrıca tavsiye'de karşıdakinin iyiliğini, hayrını, kâr'ını, kazancını, seadetini istemek mânası da vardır. Mücerred mânada, tebliğ bu anlamı taşımaz. Fakat örfteki kullanışıyla aynı anlamı içine almaktadır. Burada tavsiye, «nasihat» kelimesiyle tam bir manâ birliği halindedir. Zira nasihat; hayırhahlık, iyilik, hayr istemek, hayr-endişlik demektir (19).

Doğru yolu gösterme, uyarma (20) demek olan irşad ile de «tavsiye» anlamdaş durumundadır.

Çağımız tabirlerinden ve dilimize yeni girmiş kelimelerden olan Propaganda ve Reklâm kelimeleriyle Tavsiye'nin alâkasını şöylece özetleyebiliriz:

PROPAGANDA VE REKLÂM

Propaganda kelimesi, vaktiyle Papalık tarafından katolik dininin (x) yayılması için kullanılan bir terimdi. Onsekizinci yüz yılın sonunda ilk defa olarak, bu kelime din adamları dışındadır, laik kimseler tarafından ele alındı, fakat mahiyeti itibariyle yine dinî konular için kullanıldı.

Propaganda, halk efkârını ve toplumun güdümünü tesir altında bırakmak için yapılan bir harekettir. Öyleki insanlar muayyen bir düşünceyi ve güdümü benimsesinler. (Bartlett, Political Propaganda).

Propaganda, halk kitlelerine hitap etmek için kullanılan konuşma tarzıdır; radyolar, basın ve filmler vasıtasıyla yayılan sözler kullanılır. Propaganda'nın amacı, halk kitlelerinin davranışlarına tesir etmek ve onları muayyen düşüncelere yöneltmektir (21).

Propaganda bir bakıma reklâmçılığa benzer. Çünkü, onun gibi fikirleri değiştirmeye yahut doğrulayıp, yeni fikirler yaratmaya çalışır ve reklâmçılığın usullerinden faydalanır. Aradaki fark, birinin amacının ticarî, ötekinin siyasî (x) oluşudur. Propagandanın telkin veya empoze ettiği inançlar ve refleksler çoğu zaman insanların davranışlarını, ruh hallerini, hattâ dinî ve felsefî kanaatlerini değiştirirler.

- 12 — Ve'l-Asri Suresinin Tefsiri, M. Abduh, Terc: Y. Z. Ersal, S: 33, Ank, 1960
- 13 — Aynı eser, S: 33
- 14 — et-Tarik, Yahya Ahmed Derviri, S: 17, Kahire, 1952.
- 15 — Ahter-i Kebir, S: 224
- 16 — Osmanlıca Türkçe Sözlük, M. N. Özön S: 722, İstanbul, 1965, 4. baskı.
- 17 — Ahter-i Kebir, S: 224
- 18 — İslâm Peygamberi, M. Hamidullah, Terc: S. Tuğ, C: 2, s: 16, İstanbul, 1969.
- 19 — A'raf: 62 ve 68, Kırk Hadis, Nevevi, Terc: Ahmed Naim, S: 17, Ankara, 1967
- 20 — Osmanlıca Türkçe Sözlük, M. N. Özön, S: 340, İstanbul, 1965, 4. baskı. (x)-Katoliklik, ayrı bir din değil, Hristiyanlıkta bir mezhebtir.
- 21 — Siyasî Propaganda, J. M. Domenach, Terc: C. Perin, S: 10'dan (x)-Pekâlâ «dinî» de olabilir..

PROPAGANDA EĞİTİM MİDİR?

Şu halde propaganda insan ruhunun temel davranışına tesir ediyor demektir. Bu bakımdan onu eğitime benzetebiliriz; fakat, genel olarak kullandığı teknik ve hele yetiştirmeden ikna etmeye ve hakimiyeti altına almaya çalışması, onu eğitimin zıddı haline getirmektedir (22).

Propaganda ve reklâm ilim anlamında eğitim ile ilgili değildir. Maksadı gerçeğe hizmet değil, sadece taraftar veya para kazanmaya hizmettir. Propaganda ve reklâm düşünmeğe değil, düşünmeden kabul etmeğe sevk eder (23).

Buraya kadar olan iktibaslarımızdan anlıyoruz ki; tavsiye, «Propaganda» ile ilk nazarda bileşmektedir. Bu birlik, Propaganda kelimesinin ilk defa kullanılmaya başladığı zamanki manası itibarıyla değildir. Yoksa amaç yönünden bir birlik söz konusu değildir. Ayrıca «tavsiye», «karşısındaki iyiliğini isteme» niteliğiyle de; böylesi bir şey düşünmeksizin sadece tesir altına almak için çalışan propaganda'dan ayrılmakta ve ona bir üstünlük ifade etmektedir. Kaldığı tavsiye'de mutlaka kabul ettirmek isteği de yoktur.

Ancak bugün bir san'at ve ihtisas dalı haline gel-

miş bulunan, modern metod ve vasıtaları kullanan propaganda, metod ve vasıtalar yönünden bizim tavsiye'mize yardımcı olabilir. Yani «Hakkı Tavsiye», propagandanın usul ve vasıtalarını (kendi metod ve vasıtalarına ilâveten) kullanabilir ve bunda herhangi bir mahzur da yoktur. Aksine fayda ve kazanç çoktur. Unutulmamalıdır ki İslâm (i'layı kelimetilâh için) tērakkiperver bir dindir.

Öte yandan bugünkü manasıyla propaganda «yalan»a dayanır bir anlam taşımaktadır. Ona bu vasfı veren de daha çok propaganda'nın politika sahasında kullanılmakta olmasıdır. Tavsiye ve davet'in böylesi bir kusuru yoktur.

Şu halde yukarıdaki kayıtlar unutulmaksızın Hakkı Tavsiye'ye «Hakkın Propogandası veya Hakka Davet» de diyebiliriz. Ama biz, Kur'an-ı Kerim'in Asr Suresindeki ifadesine bağlı kalarak ve kendine has meziyyetleri bulunması nedeniyle Tavsiye'yi tercih edeceğiz.

(Devam edecek)

22 — Siyasi Propaganda, Terc: C. Perin S: 11.

23 — Eğitim Sosyolojisi, Nusret Köymen, S: 75, İstanbul, 1968, İlköğretmen okul ders kitaplarından).

KUR'AN-ı KERİM

Aksettirir ezed ebed hakikatını
İlâhî hazinenin cevheridir KUR'AN
Düşün, gör onun akıl üstü san'atını
Kalblere hayat veren bir kitabdır KUR'AN.

Çizer sonsuz hayatın esrar haritasını
Allah'ın kopmayan rabitasıdır KUR'AN.
Anla onun ciddi irşad macerasını
Sıkıcı ahvalde felâh ufkudur KUR'AN.

Refaha kavuşturur onun prensipleri
Gölgesi ebede uzanan kitabdır KUR'AN.
Küfrü yok edici derin inkılapları
Kanayan ruhların şifası olur KUR'AN.

Gösteriyor ahiretin huzur bahçesini
Allah'a götüren tek vasıtadır KUR'AN.
İnsan onunla bulur en pak rütbesini
Doymulmayan ebedî bir lezzettir KUR'AN.

BURHANEDDİN ARSLAN
(İst. Y. İslâm Enstitüsü Öğrencisi)

Tasavvuf

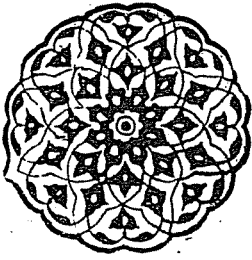
Zâhidlerin Tenkîdi (İBN'UL CEVZİ)

TERCÜME :
DR. AHMED SUBHİ
FURAT

âhidler arasında, devamlı susmayı itiyâd edinen ve ailesi efradından ayrı yaşayanlar vardır. Böyle bir zâhid, davranışının çirkinliği ve içine fazla kapanışı ile yakınlarına eziyette bulunur. O, Hz. Peygamber'in -Allah O'na salât ve selâm etsin- «Aile efradımın senin üzerinde bir hakkı vardır» sözünü unutmaktadır. Hz. Peygamber -Allah O'na salât u selâm etsin- şaka eder, çocuklarla oynar, hanımlarıyla konuşurdu; Hz. Âişe bu hususta en önde geliyordu. Halbuki sun'î zühd hayatı yaşayan bir kimsenin kendilerinden ayrılmakla ve nahoş davranışları dolayısıyla, zevcesi dul, çocuğu yetim gibidir. O; bu nevi hareketlerin, kendisini âhiretten alkoyacağını görür ve bilgisinin azlığı dolayısıyla, âilesi efradıyla bir arada bulunmanın, âhiret için yardım kaynağı olduğunu anlamaz. İki büyük sahîh hadis kitabında -Buhâri ve Müslim'de- şu hadis vardır: Hz. Peygamber, Câbir'e: «Kendisiyle güzel vakitler geçireceğin ve onunda seninle güzel vakitler geçireceği bir kızla evlenmez misin?» demişti. Bu zâhide, ekseriya kabalık ağır basmış; neticede o, zevcesiyle bir arada bulunmağı terketmiş, maktûl olmayan bir nâfile uğruna bir farzı hebâ etmiştir.

Zâhidler arasında, amelini beğenen ve amelî kendisini şaşırta da vardır. Ona «Sen yeryüzünün kutuplarından» denilse, bunu doğru bulur. Onlar arasında, kerâmetinin zuhûrunu gözleyen (de) bulunur. Ona, suya yaklaşırsa, üzerinde yürüyebileceği gibi gelir. Kendisine bir iş arzolunsa ve bu hususta duâ etmiş olup karşılığı verilmezse, içinden öfkelenir. Sanki amelinin karşılığını istemek için hak kazanmıştır. Anlasa, kendisinin (hizmetçi) bir kul olduğunu; amelî ile minnet edemeyeceğini

bilecektir. Allah'ın, amel için olan yardımına baksa, şükürün lüzumuna kâni olur ve bunu ifâ edememekten korkar. Onun amelinde bulunamama korkusu, onunla iftihar etmeğe fırsat veremeliydi. Nitekim RÂBİÂ «Sözümdeki sadakatimin azlığından Allah'tan af dilerim» diyordu. Ona:

— Kabul olacağını bildiğin bir amelde bulundun mu? dendi de..

— Eğer olmuşsa, bana iâde edilmesinden korkarım» demişti.

Şeytanın, bilgilerini azlığı dolayısıyla içlerine girdiği bir gurup zâhidi aldatması da, onların içinde buldukları hallere göre hareket etmeleri, fakihin sözüne kulak asmamaları şeklinde olmaktadır. İbn Âkil diyor: Ebû İshâq al-Harrâz sâlih bir kuldu. Kur'an-ı kerimi ilk kafama yerleştiren odur. Ramazan ayında konuşmaktan kaçınmak âdeti idi. Kendisinden istenilen şeylere Kur'an'ın âyetleri ile cevap verir ve meselâ içeri girilmesine müsaade edeceği zaman «onların üzerine (şehrin) kapı (sın) dan girin». (Kur'an, V, 23) âyetini okur, yahut iftâr vakti oğluna, meselâ sebze satın almasını emr ederek «... O halde bizim için Rabbine duâ et de yerin bitirdiği şeylerden, sebze, acur, sarmısak, mercimek ve soğan çıkarısın» demiştiniz. (Kur'an, II,61). âyetini okurdu. Ona:

— İbâdet kabul ettiğin bu hareket Allah'a karşı gelmedir, dedim. Ağırına gitti. İlâve ettim.

— Bu azîz Kur'an, şer'î hükümleri açıklamak için, indirilmiştir; dünyevî maksad-

larla kullanılmaz...» dedim. Benimle münasebetlerini kes-ti ve arzettiğim delile kulak vermedi.

Bilgisi az olan zâhid, bazan avâmdan birşeyler dinler ve bunlara göre fetva verir. Fakih Ebû Hakîm İbrâhîm b. Dînâr anlatmıştı: Bir adam ondan fetva istemiş ve :

— Üç defa ile boşanmış ve bir erkek çocuk dünyaya getirmiş olan hanım hakkında ne dersin? Bu kadın, beyi için helâl midir? deyince,

— Hayır, demiş. Yanında da Eş-Şerif Ed-Duhhâli varmış, bu zat zühdü ile tanınmış, avâm arasında itibârı büyük bir zatmış.

— Bilâkis, helâldir; deyince;

Ebû Hâkim :

— Bunu hiç kimse iddia etmemiştir, demiş. Bunu deyince o:

— Vallahi ben buradan Basra'ya kadar her yerde buna fetva verdim, demiş.

Cehâletin, sahiplerine neler ettiklerini gör. Buna zâhidin cahil görünmek korkusuyla mevkiini koruma düşüncesi de eklenir. Selef, zâhidin birçok şeyler bilmesine rağmen fetva vermesini hoş karşılamazlardı. Zira zâhid fetva verebilme şartlarına sahip değildir. Bugün zâhidâne hayat yaşayanların içinde buldukları hallere dayanarak fetva vermelerini görselerdi nasıl hoş bulurlardı?

İsmâil b. Şibbe'ye isnâdla rivâyet olunmuştur: Ahmed b. Hanbel'in huzuruna girmiştim; Ahmed b. Harb Mekke'den gelmiş bulunurdu. Ahmed b. Hanbel bana:

— Gelen bu Horasanlı kim? diye sorunca,

— Zâhidâne hayatı şöyle şöyle. Allah'ın yasaklarından sakınması şöyle şöyle olan biridir, dedim.

Bunun üzerine bana: «Bu iddialarda bulunanın fetvalar vermesi uygun değildir» demişti.

(Devam edecek)

Dünyada İslâm

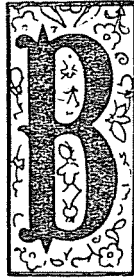
Yeryüzündeki müslüman devletlerin durumları; dünü, bugünü, yarını... İslâm ülkelerinin dinî, içtimaî, iktisadî, ve tarihî durumları... Büyük bir araştırma ve inceleme serisi halindeki bu seri yazıların ilki «AMERİKA'DA MÜSLÜMANLIK» ile başlayacaktır.

T. İ. E. T. F. II. Devre Genel Başkanı Cahid BALTAÇI'nın kaleminden, ağustos sayısından itibaren İSLÂM MEDENİYETİNDE...

Sosyoloji

Toplum Kalkınması ve DİN ADAMLARIMIZ

AHMET YÜZENDAĞ
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
OLGUNLAŞTIRMA MD.

üyük millet olmak, büyük işler başarmakla mümkündür. Yoksa sadece büyük milletiz demek, büyük laf etmekten başka bir şey olamaz.

Allah'a şükür millet olarak büyük işlerle dolu bir tarihimiz ve o tarihin kahramanlık ve medeniyet şahikalarıyla süslediği cennet gibi bir vatanımız var. Bu cennet vatanda Biz yaşarız, aziz milletimiz yaşar. Bu vatana sahip olarak, hürriyet içinde ebediyete kadar yaşamak istiyorsak mutlaka çağdaş uygarlığa ayak uydurmamız, önemli memleket dâvalarını halledip birlik olma şuurunu benliğimize naksetmemiz gerekiyor.

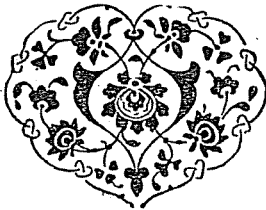
Nedir bu memleket davaları? Türkiyemizde halledilmesi gerekli bir çok problem vardır. Meselâ: Eğitim, okul, sağlık, yol, su, toplum kalkınması... gibi.

Görüldüğü üzere süratle halledilmesi gereken problemlerden birisi de Toplum Kalkınması'dır. Bu da; köylü-kentli bütün halkımızın, daha iyi eğitilmesi, kültürünün yükseltilmesi, kendi imkânlarının değerlendirilmesi, Devletin imkânlarından nasıl yararlanılacağına belletilmesi, kısacası daha mutlu bir hayata kavuşturulması şeklinde açıklanabilir. Toplum kalkınması, memleket halkının tümünü kapsıyan bir problemdir. Bu problemin halinde her vatandaşa az veya çok bir görev düşmektedir. Aynı zamanda Toplum Kalkınması alanında çalışan kuruluşlar, dernekler de var. Öğretmenlerimiz, din adamlarımız, eğitimcilerimiz bizzat bu işin içindeler. Biz bu yazımızda sadece din adamlarımızın bu işteki rolleri üzerinde duracağız.

Din adamlarının Toplum Kalkınmasındaki yapıcı rollerine geçmeden önce, Toplum Kalkınmasından ne anlaşıldığı üzerinde kısaca durmak yerinde olur. Birinci 5 yıllık kalkınma plânının 1963 yılı programında:

Toplum Kalkınması, halkın kendi sosyal, iktisadi ve kültürel şartlarını geliştirmek için giriştiği gönüllü çabaların, Devletin bu alandaki çabası ile birleştirilmesi demektir.»

diye ifade olunmuştur. Demek oluyor ki halkımızın kendi imkânlarıyla Devletimizin imkânları birleştirilecek ve böylece toplum yararına çeşitli hizmetler görülecektir. Bence bu işe bir de ruh

kazandırmak, canlılık vermek gerekir. Başka bir deyimle halkımızda millî şuurun iyice geliştirilmesi, vatandaşlar arasında meydana gelecek her türlü bölücü çabaların önlenmesi, herkesin kendisini millî dâvalarda gücü ölçüsünde sorumlu hissetmesi, daha açığı, nemelâzımcılıktan kurtulması şarttır.

Toplum Kalkınmasında birinci derecede rolü olanlar şüphe yok ki halk eğitimcileri, öğretmenler ve din adamlarıdır.

Günümüzde Toplum Kalkınması, dolaylı dolaysız ilgili kuruluşların kanunlarında yerini almıştır. Bu memnurluk verici bir gelişmedir. Bu arada din adamları da kendi teşkilât kanunlarına göre bizzat toplumun din ve onunla ilgili konularda irşadı ile görevlendirilmişlerdir. Meselâ: 633' sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanun'un 7. Maddesinin (b) fıkrasında: «İbadethanelerin içinde ve dışında toplumu din konusunda aydınlatmak için gerekli işleri yapmak; bu gaye ile teknik araç ve imkânlardan faydalanmak», (c) fıkrasında: «Müslüman vatandaşların millî ülkülere bağlılıklarını koruyucu, inanç ve inanç ayrılıklarının istismarını önleyici tedbirlerin alınmasını sağlamak.» demek suretiyle halkın din ve din ile ilgili konularda aydınlatılması hasseten din adamlarımızın görevleri başında görülüyor.

Din adamları, toplumla en çok temas halinde olan bir kitledir. Onlar, köylü olsun, kentli olsun hepisi tarafından müstesna bir hürmet görürler. Yani gerçek din adamını sayarlar ve severler, dediğini tutarlar, yolundan giderler. İşte onların bu durumundan toplumun kalkınması için faydalanmak mümkündür. Ve esasen bu iş çeşitli vesilelerle yapılmaktadır. Şöyle ki: Çeşitli kuruluşlar, Bakanlıklar hayır dernekleri halka ve köye giden hizmetlerinde din adamlarımızdan faydalanmaktadırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla din adamlarımıza intikal ettirilen mes'eeler hutbe ve vaazlarda konu olarak ele almır. Meselâ Kanser Haftasında Türkiye Kanser Araştırma Kurumu ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yapılan iş birliği sonucunda, bir genelge ile Müftülüklere: bu hastalık hakkında bilgi verilir. Ve korunma çareleri bildirilir. Din adamlarımız bir Cuma konuşmalarını bu konuya ayırırlar. Böylece, bir günde milyonlarca insan aynı mes'eleye parmak basmış olur, halk da aydınlanır.

Bu konu zincirinin halkalarını bir hayli çoğaltmak mümkündür. İşte yukarıda din adamlarımızın yapıcı gücünden bahsederken şimdi ben, bu gücün sadece bir noktasına işaret etmiş oldum.

Sırası gelmişken din adamının halkı irşad yolunda gösterdiği gayretlerden yalnız bir yönünü teşkil eden bu misilli çalışmalara bir kaç örnek daha verelim:

Adalet Bakanlığı Açısından: Mahkûmların ıslâhı için ceza evlerinde yapılan vaazlardır. Kanunlara ve nizamlara saygı, adam öldürmenin yalan şahidliği yapmanın dinende yasak olduğu, insan hak ve hürriyetlerine riayetin lüzumu...

Tarım Bakanlığı Açısından: Ormanlarımızın korunması, memleketin ağaçlandırılması, sulama, gübreleme, tohum ıslâhı...

Çalışma Bakanlığı Açısından: Çalışmanın önemi, iş ahlâkı, yurd içinde ve yurd dışında bulunan işçilerimizin bilhassa zararlı cereyanlara karşı uyanık bulundurulmaları...

Millî Eğitim Bakanlığı Açısından: İlk öğretim seferberliği, halk eğitimi, beslenme eğitimi...

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Açısından: Verem, kolera, kanser gibi tehlikeli ve bulaşıcı hastalıklardan korunma konuları...

Köy İşleri Bakanlığı Açısından: Köy ve köylünün kalkınmasında alınacak tedbirlerin köy önderlerinden olan köy hocaları vasıtası ile köylüye duyurulması...

İçişleri Bakanlığı Açısından: Kaçakçılık, kan davası, karaborsacılık, tefecilik, trafik konuları...

Dernekler Açısından: Kızılay, Çocuk Esirgenme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yeşilay, Kanser araştırma gibi memleket için yararlı çalışmaları olan derneklerin gaye ve çalışmalarını anlatıp, halkımızın müzaheretini temin yolundaki çalışmaları...

Bütün bunlar, Din adamının asli görevleri yanında toplumun kalkınmasına olan hizmetini gösteriyor. Bu arada şunu da ilâve edebiliriz; Din adamlarımız birçok hayır kurumlarında faal üyedir, yönetim kurulunda üyedir, başkandır. Aslında din adamı da bir öğretmen, bir eğitimcidir. O, gücü nisbetinde her yaştaki vatandaşın (Kadın-Erkek) yetişmesi, aydınlatılması ile meşgul olur. Halk Eğitimi yapar. Yetişkinlerin eğitimi şüphesiz ki daha zordur. Burada bir soru akla gelebilir. Acaba, Din adamlarımız halkımızı, köylümüzü aydınlatacak durumda yetişmiş midirler? Buna yüzde yüz «Evet» demek mümkün değil. Bunun da çeşitli nedenleri var. Temennimiz, din adamları, din eğitimi veren okullarımız, yani, İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüleri, İmam-Hatib Okulları yetiştirdikleri iyi elemanları ile bu sahada önemli bir ihtiyacı karşılamaktadırlar.

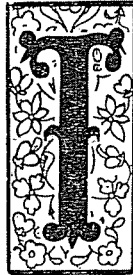
İster din, ister tarih ve diğer yönlerden aydınlanmaya ihtiyacı olan kişilerimiz çoğunlukla köylülerimizdir. Onun için Toplum Kalkınmasında ağırlık merkezini köylerimiz teşkil ediyor. Üzülerek belirtmek yerinde olur ki, bugün her köyümüzde okul yok. (olmasına elbirliği ile çalışmalıyız) buna rağmen memnurlukla belirtelim ki, her köyümüzde en az bir camimiz vardır. Bu duruma göre Toplum Kalkınmasında Camiden de yararlanmak zorunludur. Yani, köy hocası, öğretmen, muhtar işbirliği yaparak köyü ve köylüyü kalkındırmak mecburiyetindedirler. İşte bunun için Din adamı bilgili, kültürlü olmalıdır. Değilse, bu noksanlığı giderecek tertibat alınmalıdır. Bazı köylerimiz bahtiyardır. Çünkü hem camii hem okulu vardır. Ve köy hocası ile öğretmen hatta muhtar el ele, gönül gönüledirler. Bu durum o köyün kalkınması için en büyük şanstır.

İnancımız o dur ki, Toplum Kalkınmasının, yolu, köyden geçer. Köy ve köylünün kalkınması da, «Köy Lideri» durumunda bulunan İmam, öğretmen, muhtar üçlüsünün tam bir ahenk içinde çalışmaları, her üçünün de bilgili, kültürlü, bilhassa Türk Tarihini iyi bilmeleri ile mümkündür.

Maarif

Türk Üniversitesi Can Çekişirken (★)

PROF. DR. AHMED
E. UYSAL

Türk Milletini şer kuvvetlen en can damarından, en nazik organından, yani milletin beyni mesabesinde olan Üniversitesinden vurmışlar, ve onun can çekisini keyifle seyretmektedirler. Birkaç yıldan beri Türk Üniversitesinin kapısını çalmakta olan komünizm ve anarşi mikropları artık onun kapısını kırmış, içine oturmıştır. Mikropların istilâsına uğrayan hasta, yerlere serilmiş can çekişmekte ve hekimler ellerini kollarını bağlamış, hastayı seyretmektedirler... Hastanın tansiyonu düşmekte, nabızı zayıflamakta ve koma hali devam ederken, ağzından anlaşılmasız sayıklamalar çıkmaktadır.

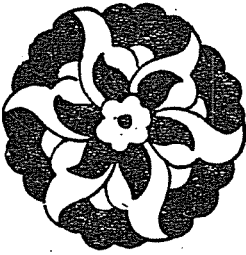
Türk Üniversitesinin 30 yıllık bir mensubu ve bu müesseseyi az çok içinden tanıyan biri olarak bazı gerçekleri anlatmayı kendime insanî ve millî bir vazife saymaktayım.

Üniversitemizi bugün kıvrandıran, onu felce uğratan bu hastalığın mikrobi, onun gövdesine 1960 yıllarında girmiş ve o zamandan beri zayıf bünyeyi tamamen istilâ ederek bugünkü ilerlemiş durum meydana gelmiştir. Tedavide geç kalınmakla beraber, isabetli bir teşhis ve enerjik bir tedavi hastayı ayağa kaldırabilir.

Teşhis : Komünizm ve anarşinin üniversitenin bünyesini istilâ ederek onu felce uğratması ve başka ihtilâtlara zemin hazırlaması.

Hastalığın tarihçesi (anamnez) : Bazı öğretim üyelerinin ve politikacıların gayretleri ile siyasetin ve onun peşinde çeşitli ideolojilerin Üniversiteye girmesi ve toleranstan mahrum bir ortam içinde birbiriyle çarpışması, ve 10 yıl kadar evvel sokaklara taşarak, açık bir isyan mahiyetini alması ve bu ihtilâle en hâd devresine ulaştıktan sonra, Üniversite hastalığının nisbi bir sükûn devresine girmesi ve eski hastalığın arasına paranoia, hallusinasyon, aşırı hassasiyet ve tahripkâr guursuz hareketlere tevessül gibi arazlar göstererek devam etmesi şeklinde hülâsa edilebilir. Hasta-

(★) 19. Haziran 1969 Tercüman

ya 27 Mayıs İhtilâlinde hemen sonra mahiyet ve maksadı hâlâ anlaşılamayan isabetsiz bir cerrahî müdahale (147 ler ameliyatı) de bulunulmuş, ve hasta 115 sayılı kanunla yeni bir rejime sokulmuş ise de, bunların tedavide gerçek bir faydası olmaduğ gibi, hastayı daha da zayıf düşürmüştür.

Tedavi Çareleri : Üniversitenin devamlı bir tedaviye tabi tutulması şarttır. Uzun ve zahmetli olacağı muhakkak olan bu tedavide ilk amaç, onu çalışamaz hale getiren ideoloji mikroplarını onun bünyesinden temizlemek ve sonra da onu daha iyi çalışabilecek bir duruma getirmek için beslemek olmalıdır.

Halkımızın da Üniversiteye karşı ilgisi pek azdır. Medenî memleketlerde üniversiteler imkânlarını yalnız devletten sağlayan birer devlet dairise gibi idare edilen bürokratik müesseseler değildir. Onların imkânlarının çoğu bizzat hizmet ettikleri toplum tarafından sağlanır. Hattâ dünyada bir çok üniversiteler tamamen halktan sağlanan bağışlar ve vakıflarla idare olunur. Bunların devletle en küçük bir ilgileri yoktur. Buna karşılık toplum ile bu üniversiteler arasında organik bir münasebet ve işbirliği vardır. Bir fabrika bir üniversiteye bir kimya laboratuvarı hibe ederken, başka bir müessese bir yüzme havuzu hediye eder; diğer bir müessese ise, herhangi bir konuda bir araştırma projesinin geliştirilmesini bölgesindeki üniversiteye havale eder ve gerekli ilmi araştırmaların yapılması için lüzumlu aracı, malzemeyi veya parayı üniversiteye verir. Böylece hem hayatta tatbikat sahası olan bir araştırma yapılmış olur, hem de bu araştırmayı yapan öğretim üyeleri ile yardımcıları ve öğrenciler bilgi ve tecrübe kazanmış olurlar. İşte bu, üniversitenin hayatla ilgili bir fonksiyonu olduğuna güzel bir misaldir. Bizim üniversitelerimiz böyle bir fonksiyondan mahrumdurlar. Bizde bu çeiş işbirliği, değil özel teşebbüsle üniversite arasında bile henüz mevcut değildir.

Bizde Devletin, Üniversite ile hemen hiç bir münasebeti yoktur. Devlet, Üniversitenin fonksiyonunu henüz anlayamamış ve memleket hayatında ona gerçek yerini verememiştir. Bu, üniversitenin arzu edilen yönde gelişmemesinin başlıca sebebi'dir. Üniversite, lisenin devamı olan bir yüksek öğretim müessesesi, sırf akademik bir kuruluş olarak görüldükçe, pasif kalmaya mahkumdur. Halbuki Üniversite bütün memleket kalkınmasında gerekli bilimsel potansiyelin ve bilgili insan gücünün yegâne kaynağı olmalıdır. Bilim, tecrübe, ihtisas Türkiye'de henüz gerçek değerini bulamamıştır.

Devletin yukarıda açıklamaya çalıştığım ilgisiz tutumu yanında, Üniversitenin de tabiatıyla birçok kusurları ve hatalı davranışları olmuştur. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

Kendi dar akademik çalışmalarına saplanmış bazı öğretim üyeleri, kendilerini özerklik akademik hürriyet gibi bahanelerle âdeta fildişi bir kuleye kapamışlar ve toplumdaki kendilerini tecrit etmişlerdir.. Bunların bazıları kafasını kitap sayfalarından kaldırıp memleket meselesi üzerine eğilmek istemez. Araştırma sahaları memleket içinde bakir dururken, kalkıp araştırma için Avrupa'ya Amerika'ya giderler. Şahsî menfaatleri bahis konusu olunca, son derece büyük hassasiyet gösterdikleri halde üniversiteleri veya fakülteleri ile ilgili hususlarda genel olarak lâkayttırlar. Buyüzdün bağlı oldukları, geçimlerini sağladıkları bu müesseseler gelişemez. Öğretim üyelerinin çoğu sık sık harice gitmek imkânını bulduğu ve gittikleri yabancı memleketlerde üniversitecilik alanında bir çok yenilikler ve gelişmeler müşahade ettikleri halde, bunların kendi müesseselerinde de yapılmasını isteyenler yok denecek kadar azdır. Bu sebepten üniversitelerimiz şimdiye kadar kendiliklerinden en önemsiz değişiklikleri bile yapmakta çok yavaş ve isteksiz olduklarını göstermişlerdir. Önemli değişiklikler Üniversiteye hemen daima dışarıdan zorla kabul ettirilmiiştir.

Bugün üniversitelerimizde, özellikle Ankara ve İstanbul Üniversitesi gibi iki ana üniversitemizde, yürürlükte bulunan Üniversiteler Kanununun ihtiyaçlara cevap vermemesinden, bir otorite zayıflığı ile birlikte, sorumluluk duygusu bakımından bir gevşeklik vardır. Rektörün hiç bir selâhiyeti olmadığı gibi, sadece bazı kanunî formaliteleri tamamlamak için ara sıra toplanan, özerk fakültelerin temsilcilerinden teşekkül eden Senato toplantılarına başkanlık etmekten başka bir fonksiyonu yoktur. 280 lira makam maaşı alan bu zat, fakültesindeki akademik görevleri yanında angarya mahiyetinde bu işi de iki yıl yürütür ve yarısı tatille geçen bu süre içinde, esas, konular ve dâvalara nüfuz edemediği şurasını savar. Fakülteler özerk olduğu için onların hiç bir işine karışmak yetkisi yoktur. Rektörün hiç bir otoritesi olmadığı için becerikli, üstün kabiliyetli, müstesna özelliklere sahip

bir şahıs olmasına da lüzum yoktur. Hattâ, silik, kişiliği olmayan, pasif bir adam olması, bu sistem içinde, bazan tercih olunur.

Bütün idarenin kurullara bırakılmış olduğu bu üniversitelerde, iki yıllık bir görev süresi için seçilen ve 200 lira kadar makam maaşı alan dekanlar da çoğu zaman becerikli, idare kabiliyetine sahip, enerjik kimseler arasından seçilmez. Aynı şey Yönetim Kurulları ile diğer kurullar için de söylenebilir. Bu sistem içinde bu kurullardan iş çıkmaz. En basit işler sürüncemede kalır. Bu sür'at ve değişme devrinde, sözde en son bilimsel gelişmeleri yakından takip ederek kendini onlara göre ayarlaması gereken bu müesseseler, 30 yıllık bir mazileri olduğu halde sırf şahısların menfaatlerinin zedelenmemesi endişesi ile, dünyanın en muhafazakâr ve muattal müesseseleri haline gelmişlerdir.

Üniversitelerimizin bu duruma düşmelerinin sebebi, memleket kalkınmasında bir rol oynayamadıkları için, kendi içlerine kapanmalarından, hattâ kapalı bir âlem haline gelmelerindedir. Bunun başlıca sorumlusu da, yukarıda işaret ettiğimiz gibi devletin ve halkın Üniversiteye gereken ilgiyi göstermemesidir. Üniversiteden büyük görevler beklediği kendisine hissettirildikçe, o kıpırdayacak, harekete geçecek ve kendini dinamik bir hayat görüşüne göre ayarlayacaktır. Onun içinde bulunduğu uyuşuk durum, ve nihayet küçük bir ideolojik epidemi karşısında yere serilmesinin sebepleri işte bunlardır. Liderleri, sorumlu organları, kurulları çalışsa idi, bu salgınları bertaraf edip canlılığını gösterirdi. Şimdi onun elinden tutup tedaviye almak gerekiyor. Özerklik aşısı ona memleket meselelerine karşı bir muafiyet kazandırmış, fakat ideoloji mikroplarının saldırılarına karşı da bünyesini zayıf bırakmıştır. Hastayı bu mikroplardan kurtardıktan sonra, ona yeni sorumluluklar yükleyerek, yeni bir çalışma rejimine sokmak lâzımdır. Onun devamlı ilacı devletten ve halktan yüksek dozda maddî manevî yardım, imkânlar ve ilgidir.

Ey Allah'im

Son nefeste besmeleyi
Nasip eyle ey ALLAHIM
Gönderirsen Azrail'i
Tez canı alsan, ALLAHIM.

İman Kur'andan ayırma
Doğru yolu ver daima
Hidayet et kullarına
Cenneti bulsun ALLAHIM.

Yolumuzu ışıktandır.
Kalplerimizi nurlandır
Senden yardım imandandır
Rahmetin dolsun ALLAHIM.

Hesap günü kolaylık ver
Her işlerde ferahlık ver
Kelime-i şahadetler
Yardımcı olsun ALLAHIM.

Kulun FUAT hep efkârlı
Nasıl geçelim sıratı
Ahrettteki Makamları
Müminler bulsun ALLAHIM.

Fuat ÖZDEN

Şeyhülislâm Mehmet Cemalettin Efendi (1848 - 1917)

VELİ ERTAN
(Konya Yüksek İslâm
Ens. Müdürü)

Mehmet Cemalettin Efendi İkinci Abdülhamit (1876-1909) ve Beşinci Mehmet Reşat (1909-1918) devirlerinin Şeyhülislâmlarından olup 1914 tarihinde Mısır'da yazmış olduğu Hatırat-ı Siyasiyesiyle tanınmış ileri görüşlü şahsiyetlerden biridir. Dört defa meşihat makamını ihraz etmiştir.

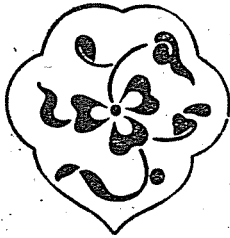
1848 tarihinde mart ayında İstanbul'da doğmuştur. Tetkikat-ı Şer'iye ve İntiba-i Hükkâm Şer'i meclislerinin başkanı bulunan Kazasker Mehmet Halit Efendinin oğludur. Ceddi İkinci Mahmut Han-ı Adlînin Kazaskerlerinden Yusuf Efendi Zade El Hacc Şeyh Yusuf Efendidir.

Büyük annesi büyük âlim Gelenbevi İsmail Efendi Merhumun kızıdır. Annesi de meşhur Abdülbaki Efendinin oğlu Mehmet Said Efendinin kızıdır. Hem dedesinin ve hem de babasının isimleriyle adlandırılan Mehmet Cemalettin Efendi fetvalarında Halit Efendi Zade lâkabını kullanmıştır.

İlk tahsilini mahalle mektebinde görmüş, bilinen tertip üzere Arapça ilimleri babasından ve fenne ait olan ilimleri de zamanın meşhur âlimlerinden okumuştur. 1858 tarihinde on yaşlarında iken Ruûs defterine kayd edilmiş ve kendisine 125 kuruş maaş tahsis olunmuştur.

1866 tarihinde de İbtidâi Hariç rütbesiyle medreselerden birine tayini yapılmış sonra Meşihat ve Adliye dairelerinde memurluklarda bulunmuştur. Meşihat dairesi mektupcusu olmuş, göstermiş olduğu liyakatine binaen mektubi muavinliğine yükselmiştir. 1872 tarihinde Adliye Nezaretinde Birinci Ceza Mahkemesi Yazı İşleri Muavinliğine getirilmiştir. Bu vazifede üç sene kaldıktan sonra Mahkeme-i Mezbure Kalemi Müdürlüğü uhdesine verilmiştir.

1293 yılında Mart ayında İstanbul Ceza Mahkemesi şube mümeyyizliğinde, temyiz mahkemesi hukuk beşinci numeyyiz-

liğinde ve 1294 de de meşihat dairesi mektupçuluğuna tayin olunmuştur. Rutbesi de Süleymaniye payesine çıkarılmıştır. Daha birçok payeleri kazandıktan sonra 1295 tarihinde İstanbul, 1889 tarihinde Anadolu Kazaskerliğini, iki sene sonra da Rumeli Kazaskerliği payelerini ihraz etmiştir.

Rumeli Kazaskerliği payesinde ve meşihat mektupçuluğunda bulunduğu bir sırada 1891 tarihinde İkinci Abdülhamid zamanında Şeyhülislâm Bodrumlu Ömer Lütfi Efendinin azli üzerine meşihat makamını ihraz etmiş ve bu makamda fasılasız olarak 18 yıla yakın vazife görmüştür.

1908 tarihinde İkinci Meşrutiyet devrinin ilâhiyle teşekkül eden Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde tekrar aynı vazifede kalması teklif edilmiş olmasına rağmen rahatsızlığını öne sürerek vazifesinden ayrılmış ve Boğaziçinde bulunan evinde istirahatata çekilmiştir. Fakat aradan bir müddet geçtikten ve bazı kabine değişikliği olması hasebiyle Beşinci Mehmet Reşat zamanında 1912 yılında Ahmet Muhtar Paşanın başkanlığında teşekkül etmiş olan kabinede ikinci defa olarak Şeyhülislâm olmuştur.

Kabinede bulunduğu müddetçe İttihat ve Terakki Partisine cephe almış ve mühim tesirleri görülmüştür. Kabinede bulunan Kâmil Paşa ile birlikte Sadrazamın düşürülmesi hususunda Sultan Mehmet Reşad'a tazyikte bulunmuş ve sözünü geçirebilmiştir. Nitekim bu sırada devam etmekte olan Trablusgarb savaşının iyi idare edilmemesi, Balkan Harbi münasebetiyle Türk ordularının fazla zayıyata uğramaları karşısında artık Gazi Ahmet Muhtar Paşa mevkiini muhafaza edememiş ve 1912 tarihinde istifa etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Gazi Ahmet Muhtar Paşanın istifasından Sadrazam olan Kâmil Paşanın kabinesinde Mehmed Cemalettin Efendi vazifesinde ikbâ edilmiştir.

Balkan harbi dolayısıyla Bulgarlar Çatalcaya kadar gelmişlerdi. Bunun üzerine Avrupa Devletleri Osmanlı Devletine bir nota vererek Rumelinin bırakılmasını istemişlerdi.

Bu nota üzerine Şeyhülislâm Mehmed Cemalettin Efendi Dolmabahçe Sarayında bir toplantı yapılmasını teklif etmişti. Bu talebi üzerine yapılan toplantıya Veliâth Yusuf İzzettin Efendi ve diğer bazı şehzadeler de katılmışlardı. Alınan kararların müzakeresi için 1913 tarihinde Babıâlide kabine üyeleri toplanmıştı. Fakat İttihat ve Terakki fırkasının tertiplemiş olduğu baskın dolayısıyla hükümet düşürülmüştü. Bu sebeple Şeyhülislâm Mehmet Cemalettin Efendi de diğer devlet adamları gibi siyasi hayattan çekilmiş ve İstanbul'dan Mısır'a gitmiştir.

Şeyhülislâm Cemalettin Efendi dört defa meşihat makamına getirilmiştir. Birinci meşihatı 1891 tarihinde İkinci Abdülhamid zamanında Ahmet Cevad Paşanın, Seyid Paşanın, altıncı, yedinci Kâmil Rifat ve Avlunyalı Ferid Paşaların uzun devirlerine rastlamaktadır. Bu devrede fetva müddeti 16 sene 11 aydır.

İkinci meşihatı 1908 yılında Kâmil Paşanın üçüncü sadaretine tesadüf eder. Fetva müddeti altı ay on gündür.

Üçüncü meşihatı da 1912 tarihinde Gazi Muhtar Ahmet Paşa kabinesindedir. Fetva müddeti üç ay sekiz gündür.

Dördüncü meşihatı da 1912 tarihinde Kâmil Paşanın dördüncü ve sonuncu sadareti zamanındadır. Fetva müddeti 2 ay ve 25 gündür.

İkinci Meşrutiyetin ilanı Said Paşanın 13 gün süren yedinci sadaretine rastlar. Meşrutiyet devrinde Sadrazamla birlikte bütün kabine azası da istifa etmiş sayıldıkları için Said Paşanın yedinci sadaretinden çekilmesi üzerine Şeyhülislâm da diğer nazırlarla beraber müstafi addedilmiştir.

Mehmet Cemalettin Efendi Mısır'da Remle kasabasına yerleşmiş ve hayatının sonuna kadar orada kalmıştır. Bu zaman içinde kendisini müdafaa maksadıyla 68 sahife tutan meşhur Hatırat-ı Siyasiyesini yazmış, İstanbul'da 1920 tarihinde ölümünden sonra tabettirilmiştir.

1917 tarihinde Mısır'da Remle kasabasında 72 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a getirilmiş ve Fatih civarında Otlukçu yokuşunda aile kabristanına defnolunmuştur. İskenderiye'de cenaze töreninde 30.000 ni aşan bir cemaat hazır bulunmuştur. İstanbul'da da bütün vekiller, âyan ve İslâm Uleması, muazzam bir cemaat cenazeyi teşyi etmişlerdir.

ŞAHSİYETİ:

Son yüzyıl içinde merhum kadar idari ve siyasi devlet adamına az tesadüf edilmiştir. Mühim meselelerde bilhassa siyasi sahada ileri görüşlü idi. Hatta bu bakımdan Lord Kişnerin bile nazarı dikkatini celbetmiştir.

Merhum Osmanlı Devleti zamanında Zenbilli Ali Efendiden sonra en çok meşihat makamında kalan, siyasi görüşleriyle tanınan bir zattır.

Merhum iki defa hac farızasını ifa etmiştir. Küçük yaştan itibaren Arapça şiir söyleyecek kadar ibrazi iktidar ve liyakat göstermiştir. Muhataplarını hayrette bırakacak bir tarzda geniş bir mütalaaaya sahip ve üstün bir zekâya malikti. Vakitlerini ekseriyetle mütalaa ile geçirirdi. Vazifesine daima abdestli olarak gittiği herkesçe malumdu.

İstanbul'da münteşir İtisam mecmuası Cemalettin Efendinin vefatı hasebiyle tahsis etmiş olduğu makaleye şu satırlarıyla nihayet vermiştir.

«Sultan Abdülhamid Han Sani gibi zekâ ve dirayetçe emsali nâmesbuk bir hükümdarın Mısır'da Lord Kişner gibi maruf bir diplomatın mazhar-ı takdiri olması ve hele Jön Türklerin Kâmil Paşadan ziyade adavetlerini celp eylemiş bulunması merhum müşarünileyhin son derece iktidarını göstermeğe kâfidir. (Cemalettin Efendi vefat etti) demek bu kahı rical devresinde ilmiyle, en mümtaz bir ferdini, Devleti Osmanîye en yüksek bir sahibi kıyasat ve siyaseti âlemi islâm en maruf bir Şeyhülislâmını zayı etti demektir.» (1)

(1) Hatırat-ı Siyasiye eserinin sonunda tercüme-i hali kısmında 70-71. sayfaдан alınmıştır.

Türkçe İstanbul gazetesinde dahi âtidedeki selis mersiye muharrer idi.

Cemalettin Efendi 18 yıl babu fetvada
Maali paş olup müftiyülenam kâmbin oldu
Tecelli eyledi zâtında pek ulvî faziletler
Vücudu hüsn ahlâka kitabe müstebin oldu
Meşihat mesnedini yükseltti hikmetle adaletle
Bütün danşürane desdeğir ve hem müin oldu
Fesahatte, belağatte nazirin görmedik elhak
Ana allâmeler tilmiz zanu bir zemin oldu
Mühimmat mesailde anm idrak ve iz'anı
Bu mülkü millete bir çok zaman hablül metin
oldu

Ne bedbahtır ki kaldık son zaman mahrum fey-
zinden

Ufulü şimdi hayfa bais ah ve enim oldu
Mısırdâ (irciği emrin alınca verdi fetvasın
O fetvadan çıkan (Lebbeyk) sedası pür tanin
oldu

Cihanı etti istilâ o dehi' kemâlatın
Ziyası nagihanisi bütün diller hazin oldu
Saida çarpar imdat edüp yazdım tamam tarih
Cemalettin Efendi nail huld berrin oldu. (2)

(2) Aynı eserden iktibas edilmiştir.

TIYATRO ANKETİ

Tiyatro meseleleri üzerine eğilerek, tiyatronun daha üstün, daha ciddi ve daha ağırbaşlı bir seviyeye yükselmesine yardım gayesiyle aşağıdaki konular üzerinde bir anket açmış bulunmaktayız.

Mensup olduğu ideoloji ne olursa olsun, bu meselelerle yakından, uzaktan ilgisi bulunan yazar, rejisür, oyuncu v.b. herkesin iştirak etmesini istediğimiz ve buna gayret sarfettiğimiz anketin sonuçları önümüzdeki sayılarda neşredilecektir.

Anketimize iştirak etmek lûtfunda bulunanların açık isim, adres ve mesleklerini yazmaları ve Federasyonumuzun İstanbul adresine postalamaları gerekmektedir.

İştirakçilerimizin, tiyatromuza, Millî Tiyatromuza hizmet etmiş olacakları

kanaatını taşıyoruz. Şimdiden hepsine teşekkür ederken onları konumuzla başbaşa bırakıyoruz:

T.I.E.T.F.

Tiyatro Genel Müdürlüğü

Konu:

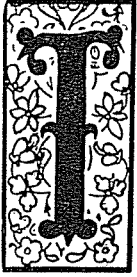
1 — Günümüzde Türk ve dünya tiyatrosu, dünyada ve bizde özel ve resmî tiyatrolar ve münasebetleri ne durumdadır?

2 — İdeal Tiyatro nasıl olmalıdır, yahut tiyatro daha üstün bir seviyeye nasıl çıkartılır?

3 — Millî Tiyatro ne demektir, mevcut tiyatrolar bu vasıfları haiz midir, değilse Millî Tiyatro haline nasıl gelebilir?

4 — Türkiyemizde eser, seyirci ve oyuncu durumu nedir?

İRTİCÂ NEDİR?

ARİF - İrticâın Fransızcası «Réaction», almançası «Reaktion veya Gegangvirkungn», ingilizcesi «Reaktion», italyancası «Reazione» dir. Kelimenin milletler arası kökü «Reakt» dir. «Tesire karşı, amele karşı manâsına gelir.» Türkçede «aksülâmel», «aksi tesir», «tepki», ve sosyal plânda «irtica», «gerilik» kelimeleri ile karşılanmaktadır.

Umumî manâsı geriye doğru harekettir.

Fizyolojideki manâsı bir tenbihe (uyandırmaya, uyarı-maya) karşı uzviyetin cevabıdır. Psikolojide bu cevap ruhîdir. Bir tesirle tâdile uğrayan varlığın ters istikamette kendi kendini tâdil etmesi hâdisesidir. Sosyolojide reaksiyon daha evvelki hali îade etmek için mevcut hale karşı yöneltilen çabadır.

Umumiyetle «aksiyona karşı aksiyon» manâsına gelen bu kelimenin sosyal hâdiselere tatbikinde bazı isabetsizlikler göze çarpmıştır. Çünkü irticâ mevcut halin evvelkine dönmeyi istemekte, zaman bakımından gerilik manâsına gelir, fakat mahiyet bakımından ilerilik de ifade edebilir. Cumhuriyetten sonra mutlakiyet idaresi gelse, cumhuriyete dönmeyi isteyen bir hareket, za-

man bakımından geriye, mahiyet bakımından ileriye bir hareket olur. Spencer bu hareketlere «re-reaction» adını vermiştir (irticâa karşı irticâ).

MUHAFAZAKÂRLIK ve İRTİCÂ

Her canlı varlığın kendini koruma içgüdüsü vardır. Her canlı varlık, kendi kendine tıpatıp ve eşit olmak şartıyla kendini korur. Değişmek ölmektir. Fert veya cemiyet, şuurlu varlıklarda, şuuru ve onun devamını mümkün kılan şey hâfizadır. Her şuurlu var-

kın ve beceriksiz, kendisini reflekslere ve hayvanî içgüdülere terketmiş bir millettir.

Her memlekette bu kendini unutmama ve kendini kaybetme tehlikesini önlemeğe çalışan bir muhafazakârlık cereyanı vardır. «Muhafaza-i nefis - kendini koruma» içgüdüsünün sosyal şuurlu ve hareket kazanması demektir.

Muhafazakârlık tarihçi ve (gelenekçi) dir. Bugünü düne bağlayan zengin tecrübe ve kültür mirasının bekçisidir. Dünsüz bugün ve bugünsüz yarın olmayacağını bilir. Cemiyetin geçirdiği zarurî inkılâp-

Peyami SAFA

lık, hâfıza vasıtasıyla, kendi kendini unutmaktan kurtulur ve kendini tanır; itiyadları (alışkanlıkları) vasıtasıyla kendi kendini tesis eder ve varlık kategorileri arasındaki yerinde yerleşir.

Fertler için hâfıza ve itiyad ne ise, cemiyetler için tarih ve gelenek odur.

Tarihsiz ve geleneksiz millet yoktur. Tarihini kaybeden millet hâfızasını ve şuurlu- nu kaybetmiştir. Geleneklerini tepen bir millet, kazanılmış itiyadlarını, melekelerini kaybetmiş hayat karşısında şaş-

ların geçmişe ait değerleri yok-etmemesi ister ve cemiyetin kendi benliğine sadık kalmak için her türlü ölçüsüz değişmeğe karşı mukavemetini temsil eder. Muhafazakârları olmayan bir cemiyet yoktur.

Fakat cemiyetin benliği, fer-dinki gibi, hareketli bir vahdettir, ilerlemenin vahdetidir. Bir sürekliliktir. Olduğu yerde kalan bir benlik değildir. «Hal-i hâzır» dediğimiz şey, hakikatde geçmiş geleceğe bağlayan köprüdür. Bir ucu dünün, öbür ucu yarının tarihindedir. Sosyal benlik, geleceği her ân kendisine katan

bir geçmişin suuriyle kendi kendisine sadık ve eşit kalır; fakat geleceğe yöneldiği her ân yeni tecrübelerle zenginleşir.

Muhafazakârlık bu yeniliğe karşı koymamak zorundadır. Ancak onun geçmişe ait değerler hazinesini tahrip etmesine meydân vermemekle mükelleftir. Muhafazakârlık eskiyi muhafaza eder, fakat yeniye tepmez; teptiği zaman «irticâ» olur.

İRTİCÂ VE İNKİLÂP

Her cemiyetde irticâ manâsiyle reaksiyonu kıskırtan aksiyon, ölçüyü aşan inkılâp hareketleridir. Yâni, muhafazası şart gelenekleri yoketmeğe varan inkılâp hareketleri, en ileri cemiyetlerde bile geçmişe hasret uyandırır ve irticâ temayüllerini kuvvetlendirir. Her aksiyonun, şiddeti nisbetinde bir reaksiyon uyandırması bütün varlık şemalarında müteber bir kanundur. Ölçüsüz bir muhafazakârlık olan irticâ, aynı nisbette ölçüsüz inkılâp hareketlerinin cevabıdır.

Her canlı varlığın hem kendi kendisi kalmak, hem de değişmek gibi iki zaruret arasında muvazenesini bulabilmek için, değişme prosesinin, varlığı kendi kendisine bağlayan ve unsurlarını tarihte ve gelenekte bulan millî şahsiyet seferine tecâvüz etmemesi gerekir. Bu tecâvüz irticâ kıskırtır ve bazan inkılâp hamlesinin uzun bir tarih boyunca gecikmesine sebep olur. İrticâa bu fırsatı vermeyen inkılâp, muhafazakârlıkla uzlaşır ve İngiltere gibi ileri cemiyetlerde görüldüğü tarzda, geçmişin ve geleceğin temsil-

cileri arasında âhenkli bir işbirliği ve medenî bir mücadele hali beraber teessüs eder.

İRTİCÂ VE YOBAZLIK

Muhafazakârlık ve irticâ aynı şey olmadığı gibi, irticâ ve yobazlık da aynı şey değildir. Mürteci, bugünkünden evvelki hali iade etmek isteyen samimî bir gerilik taraftarıdır. Cemiyetin bekasını (devamını) geçmişe kayıtsız bağlılığında görür. Her türlü değişmeğe karşı haksız, fakat samimî düşmandır. Tarihe ve geleneğe aşk derecesinde bağlıdır. Onu hatalı bulabiliriz. fakat sahtekârlığına hükmedemeyiz.

Yobaz samimî değildir. Evvelâ hortlamasını ister göründüğü geçmişin, tarihin, din veya milliyetçilik esaslarının ne olduğunu bilmez. Bilmeğe de lüzum görmez. Çünkü onun gayesi, muhafazakârlar gibi geçmişe ait değerleri muhafaza etmek veya mürteciler gibi, evvelki hali iade etmek değildir. Muhafazakârlık veya irticâ temayüllerini istismar ederek kargaşalık çıkarmak, rakiplerini ezme, geçici bir nüfuzla bazı dünya nimetlerini elde etmektir. Osmanlı tarihindeki irticâ hareketlerinin hepsi birer yobazlık hareketidir. Hiç biri dinin otoritesini te'min için değil, bu bahaneyle makam ve servet yağma etmek içindir.

Dindar görünen yobaz, dinin yasak ettiği bütün suçları, vicdan azabı ve günaha girme korkusu duymadan işler: Hırsızlık, yağma, zina, yalan dolan, kazan kaldıran, ayaklandırma... Her günahı işler.

Yobaz bilgisiz ve harisdir; yobaz münakaşa etmez, söver, kendinden daha bilgisizleri kıskırtır. Gözleri dönmüş bir

avam hatibidir. Pasif ve telkine hazırlık yığınlarını tesiri altına almasını, kıskırtmasını bilir.

FARK ŞUURU

İleri memleketlerde, muhafazakârlar ile mürtecilerle yobazlar arasındaki farka dikkat edilir. Aynı ölçüde, geçmişin düşmanı olmayan inkılâpçılarla düşmanı olan inkılâpçılar ve bunlarla inkılâp yobazları arasındaki farkın da şuuru vardır. Hakikî muhafazakârlar inkılâp düşmanı olmadığı gibi, hakikî inkılâpçı da tarih ve gelenek düşmanı değildir.

Türk politika ve fikir hayatının disiplinden mahrum olması, bütün bu farklara dikkat edilmediği içindir. Aşırı devrimciler gibi düşünmeyenleri inkılâp düşmanı ve yobaz gibi göstermeğe çalışırlar. Kendileri yobaz olmasaydı bu farkla dikkat edeceklerdi.

Görülüyor ki, esaslı bir tahlilin dışında, irticâ kavramı bulanık ve kaypakdır. Bu kavramın belirli bir gerçeği karşılması için sınırlandırılması gerekir. Ulu orta «irticâ», «inkılâp», «devrim» kelimeleri hiçbir şey ifade etmezler ve zihinleri karıştırmaktan başka bir işe yaramazlar.

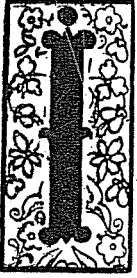
En hazin kültür kaderimiz, bu hayatî kavramların halis fikir adamlarımızın değil, gazetecilerin günlük yazılarında çeşitli suistimallere uğramasıdır.

Bu davalarımızı günlük yazarın ve makalecinin elinden koparıp ilme maletmemiz lâzımdır.

İslâm

Medeniyetinin Yapısı

YAZAN : E'BUL ALÂ EL MEVDÛDÎ
T E R C Ü M E : MEHMED AYDIN

İslâm Medeniyeti, müstakil bir medeniyettir. İslâm, insan hayatının bu dünyadaki gayesini çok açık bir şekilde göstermiştir. Hattı zatında dinlerin ve medeniyetlerin, dünya hakkında görüşleri, çok farklıdır. İhtilâfın gerçek istikameti, akide ve amellerdedir. Mantiki netice olarak anlaşıyor ki, İslâm Medeniyeti'nin kendine has bir şekli, eski medeniyetlerden ve dünyevi hareketlerden tamamiyle ayrılan bir tarafı vardır. İslâm, diğer medeniyetlerden akide ve amel bakımından tam olarak ayrılır.

Fakat, cüz'i hususlarda İslâm Medeniyeti'nde görülen bazı şeyler, diğer medeniyetlerde de görülebilir. Ancak şu var ki, mevki bakımından durum tamamen değişiktir. Her nizamda birbirine benzeyen kısımlar bulunabilir. Bunun her nizama göre isgal ettiği mevki ve şekli değişiktir. O, o nizamın tabiatından ibarettir. Bu zahiren birbirine ne kadar da benzese aslı bakımdan mensup olduğu medeniyete aittir. İslâm, insanı arzda «Allah'ın halifesi» olarak telâkki eder. Ona, gaye olarak da dünyada, yalnız Allah'ın rızasını kazanma yolunu gösterir. Bunun için insanın, bütün aklını, malını, mülkünü, fikri kuvvetini, cesedini, bakışlarını, hareketlerini, yemesini-içmesini, uyumasını, konuşmasını, sükutunu, sadakasını, düşmanlığını ve her türlü muamelesini (hiçbir hususî hayat mefhumu tanımadan) iktisadî ve içtimai gayesini Allah'ın rızasını kazanma yolunda seferber etmesi gerekmektedir. Bu gaye olmadan bir mü'min için hayat, bir manâ ifade etmez.

İslâm, insan hayatı için bu gayeyi, çok açık olarak belirttikten sonra bunun yolu olarak da ancak ve ancak, bir çok yollar arasından yalnız bir tanesini seçer ve ona sülûk etmeği emreder. Bu gayeye uygun akideleri ve amelleri ihtiva eden prensipleri vardır. İnsandan, nefsinin bununla kayıtlamasını ve bundan ayrı hallerde yüzünü gevirmesini emreder. O, bunu nizam, itaat ve bağlılık, huzû isteyen

«Din» diye isimlendirdiği bir hayat manzumesi içinde mütalâa etmek ister. «Allah indinde din, ancak İSLÂM'dır.» (Al-i İmran: 19)

Dinin manâsı itaat, bağlılık ve huzûdur. Esasda din, kendine uyanları ve uymayanları çok ince manâlar taşıyan kelimeler ile isimlendirir. Müntesiplerine «Müslüman» ve «Mü'min», gayri müntesiplerine «kâfir» isimlerini vermektedir. (1)

İslâm, her şeyi, muhtelif insan ferdlerini, nesillerini, cinslerini, dillerini, renklerini, coğrafi hudutlarını ancak iman ve küfür esasına göre ayırır.

Mü'min: İslâm'a bağlanan, onun yoluna dönen, onun gayesini gaye edinen kimsedir ki, doğduğu yer hiç mevzu bahs olmaksızın mü'mindir.

Kâfir: İslâm'a bağlanmayan, onun yoluna gitmeyen, gayesini gaye edinmeyen kimsedir. Bu şahıs, isterse Kâbe'nin örtüsünün altında bulunsun, isterse kanı ve eti zenzemden meydana gelsin, durum ayırdır.

İslâm, amel ve itikad bakımından insanları mü'min-kâfir diye ayırdığı gibi, hareketleri de helâl-haram, mübah-gayri mübah, müstehap-mekruh diye ayırır. Aynı zamanda muhtelif yolları ve programları da aynı ölçüde çizer.

İslâm'da, insanı gayeye ulaştırıcı ve hilâfet makamına lâyık her hareket mübahdır. Bunun aksî her hareket ise mekruhdur. Mübahları işleyenler ehl-i takvadır. Haramları işleyenler de günahkârdır. Allah indinde imtiyaz; alçaklık ve yükseklik mala,

(1) Şeriatde «kâfir» kelimesinin kullanılmasında çok büyük bir belâgat vardır. Lügat bakımından küfür: Örtmek, kapatmak manâlarına gelir. İslâm, küfür kelimesini «iman» kelimesinin zıddı olarak kullanılır. Bundan maksat, İslâm'ı kabul etmediklerine işaret; hayat nizamı olarak İslâm'dan uzaklaşmalarına ve böylece yaradılışlarına aykırı hareket ettiklerine delâlet eder.

servete, makama, mansıba ve nesebe göre değil, ancak «takva»ya göredir. Allah (C.C.) şöyle buyuruyor:

«En keriminiz Allah'dan en çok korkanınızdır.»
(Hücurat : 13)

İşte böylece İslâm Medeniyeti; yolunu, görüşlerini, fikirlerini, ahlâk sistemini, ahlâki, iktisadi ve içtimai hayatını mamurlaştırma yollarını, siyasi gayelerini diğer medeniyetlerden ve dünya görüşlerinden tam manâsiyle ayırarak belirtir.

İslâm, insan hayatına diğer medeniyetlerde görüldüğü gibi, muhtelif görüş zaviyelerinden bakmaz. O, her taraftan asıl gayesini gerçekleştirmek için, bakış zaviyelerini birleştirmiştir. Birçok medeniyetlerde görülen fikirler ve duygular tatbik imkânını bulamadan mücerred olarak duruyorlar.

Fakat, İslâm, yapılmayacak hareketlerden müminleri çok açık olarak men ediyor. Onun men ettiği şey, insanın gayesine varmasına mani olan kötülüklerdir. Yine İslâmiyetde, İslâmi gayeye götüren düşünce ve hareketler kötü sayılmamıştır.

Meselâ, «güzel san'atlar» eski medeniyetlerin ruhunda ve kanunlarında çok büyük yer işgal ediyordu. İlmî seviyesi çok yüksek olanlar bile bu, güzel san'atların kolları karşısında hayretle eğiliyorlardı.

Fakat İslâm, bu san'at kollarından bazısını haram ediyor, bazısını da sınırlı olarak kötü görüyor. İslâmi düşünceye göre, hiçbir güzellik duygusu ve güzelliklerden faydalanma fikri ve güzel şeyler yapma; insana rabbini unutturmadığı ve Allah'ın rızasına kavuşmaktan men etmediği müddetçe kötü görülmemiştir. Böylece İslâm'da güzel san'atlar mevzuu, kısmen de olsa belirtilmiş oluyor. Yani İslâm; insanı ahmaklaştıran, şehvetini körükleyen, nefsi arzularını kaçıran kısaca kulu, Allah'a kulluktan uzaklaştıran her türlü san'at kolunu haram kılmıştır.

Güzel San'atlardan faydalanmanın ölçüsü belli olduktan sonra, tatlı yaşayış, rahat hayat ve ondan istifade etmenin miktarı da belli olmuş oluyor.

A nlaşıyor ki, aklın tesirini cesed üzerinde zayıflatan, nefsin âdi isteklerine tercüman olan, kulağa; vicdanın temiz sesini dinlemeğe müsaade etmiyerek, onu sağırлаştıran her güzel san'at ismi altında noktalanmış san'at dalını, İslâm, haram veya mekruh diye ezel - ebed ölçüleri ile değerlendirmektedir. Bu yoldan müslümanların ilerlemeleri de istenmemektedir. İslâm kendi bayrağı altına girenlerden; Tansyn, Bendadin, Mani, Behzad, Şarlo, Mari, Bakeford gibilerin yetişmesini değil, ancak ümmetin hidayetçi büyüklerinden Hz. Ebu Bekir Sıddık, Ömer'ul Faruk, Ali b. Ebi Talib, Ebu Zeri Gıfari, Basralı Râbia gibi gerçek kahramanların yetişmesini ister. Bizim için, insanın içtimai ve medenî hayatının bütün taraflarını bölüm bölüm incelemek burada mümkün değildir.

İslâm'ın belirtmek istediği yolda erkek-kadın münasebeti, zengin-fakir âlâkası, idareci ve idare edilenler ilişkisi ve diğer insan tabakaları arasındaki muamele şeklinin, yeryüzünde bulunan bütün insan medeniyetlerinden tamamen ayrı bir tarafı vardır.

Yüksek İslâm

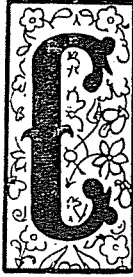
Enstitüsü

Yıkılsın bu karanlıklar perde perde,
Üstün bir imanın doğduğu her yerde.
Kalk yeter süründüğün ey nesl-i cedit,
Senelerce seni sarsan vahim tehdit.
Eğilerek birgün sana selâm versin,
Kalk artık, uyuyan bir millet uyansın.
İnce minareler hep bu marşı söyler,
Sabahı hergün başka arzuyla özler.
Levh-i düsturuna yazarak tevhidi,
Âleme ecdadın böyle hükmederdi.
Mukaddes davânın varisi sensin, sen!..
Erlere, erenler yurdunda güneşsin sen..
Namlı bir isim yazar yine tarihler,
Selâm veriyor bak; Yavuzlar, Fatihler.
Toprak altında, üstünde gaziler, şehitler,
İslâm uğrunda nam alıp, can verenler.
Titretecektir yine dünyaları
Üç kıt'anın Türk adlı kahramanları.
Sana hayran bu millet, sende ümidi
Üstün ilim, irfan seninle yükseldi.

ÖMER UZUN

FETİH

● HEKİMOĞLU İSMAİL

chaletin çelik gemberi içinde «nev-i şahsına münhasır» bir yaşama şekli bulan kadın, mania cihetinden, kocasına bir prangadır.

Dalâletin sel, fikirsizliğin bataklık ve dini gayretlerin zemzem kuyusu olduğu şu vatan sathında, kurtarıcı yönünden kadın girdaba kapılan kocasının elinde bir tahta parçasıdır.

Amal hüviyeti ile; insanlığın yarısı olan kadın, erişilmesi güç «ana»lık şeref madalyasının sahibi iken; Garblılık adına çevrilen dolaplarda başı dönmüş, ya bir ceylân gibi vahşi veya okul kapılarında müstamel eşyaya benzemiş, benzetilmiş.

Kadınlar, Eyfel Kulesi kadar Fransız, Yerebatan Camii kadar müslüman olmanın doğurduğu ikilik içindedir.

Anası çarşafı, kızı japone kollu gezen ailenin iki unsurunun gösterdiği dış, tezat tablosu, iç âlemden mabetten randevuevine ilmek atmanın korkunç tezahürüdür.

Kadını sokağa salan zihniyet onun yularını Fransız modacılarının eline vermiş; Fransız terzisinin kısalttığı eteği Devlet dahi uzatamamıştır.

Artık örfe, âdete, dine değil de, şu artiste bu modacıya tabi olan yeni nesille eskisi; ördek yumurtalarına yatırılmış kuluçka tavuk gibidir. Evlâtlar Avrupa göllerinde yüzerken; ebeveynler, sahillerde çırpınmaktadır.

İslami aşısına dalâletin, bid'atın kezzabı dökülen meyve ağacı kurumuş, bu sefer dipten pek çok filiz çıkmış. Fakat meyvasız... İşte bu, ailenin üçüncü unsuru olan çocuklardır.

Erkeğe gelince: Erkek sürüsünün aleyhine kurtla anlaşmış çoban gibidir. Sürüyü eline geçiren kurt, bu sefer çobana dış göstermiş, o da soluğu kahvelerde, kumarhanede almış; şahsi menfaatinin ve zevklerinin esiri olarak; buralarda dipsiz varilleri su ile doldurmağa mecbur kalmıştır.

Kahın çizgileri ile belirtmeğe çalıştığımız aile, Ponpei'nin son zamanlarına geometri eşitliği göstermektedir. Korkunç, dehşet ve iğrenç noktaların meydana getirdiği bu ahlaksızlığı İMAN lavlarının temizleyeceğine inanıyoruz!

Sen!

Sen ey Müslüman, iman üniformasını giyip, bağlı olduğun ve istinat ettiğin yüce makam adına değil ki Türkiye'yi, dünyayı fethetmeğe memursun! Suçlu diyarlara (tek başına) gidip, Allah için ebedi nizamı gösterecek ve dünyanın nasıl Cennet havasına bürüneceğini isbat edeceksin!..

Git, Fatih'in türbesine ve düşün: Şu anda Fatih Ordusu dirilse «İstanbulumuzu bizanslılar basmış» diye hepimizi kılıçtan geçirmeyecekler mi? Ve, yeniden Ayasofya'yı açıp, «İlk cuma» yı kılmıyacaktılar mı? Maddi ve manevi bünyemize arız olan mikropları temizlemeyecekler mi?

Evet, fethi kutluyoruz! Ama hangisini?

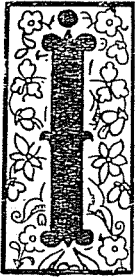
Bir fatih bekliyoruz! Ayasofya'ya kapanıp Mesih'i bekleyen hristiyanlar gibi değil, öz nefsimizi fethettikten sonra cemiyetin ta ortasında halimizle, sözümüzle ve sanatımızla fatihin tahtını kuruyoruz!.

Böylece dağların taşıyamadığı yükü omuzumuza almış durumdayız.

O,, «murat» denilen denilen kıratın üzerinde dalâletin surlarını yıkıp, girecek; Hasan'ın gözyaşını, Kalyoncu Mustafa'nın terini silecek, Leylâ'yı Fatıma (R.A.) ya takdim edecek. Ve, İstanbul ikinci defa fethedilecek!.

Yalan mı?

İslâm'da Hükûmet, Millet Ve Aralarındaki Münasebet

İslâma göre, esasta hakim, hükmeden millettir. Hüküm sahibi odur. Kendisine hükmedecek devlet ve hükümet işlerini idare edecek kimseleri millet seçer. Millet iktidara getirmiş olduğu hükûmete emir verir, nasihatta bulunur, doğru yolda gitmesini ister ve ona yardım eder, destekler. Doğru yoldan ayrıldığı yahut zalimce hareket etmeye başladığı zaman millet onu azleder, düşürür.

İslâmda halife, Allah'ın naibi yahut Allah'ın vekili değildir. O, ancak milletin naibi ve milletin vekilidir. Hulefâi Raşidîn Allah'ın indirmiş olduğu Kur'an'la millete hükmetmek, Allahın ve peygamberinin emrettiği şekilde milletin siyasî işlerini yürütmek hususunda peygamberin halifeleri olmuşlardır. Allah'ın halifeleri olmamışlardır.

İmam-ı Ahmed'in, İbni Ebi Melike'den rivayet ettiğine göre; Hz. Ebubekir'e şöyle söylenilmiş: «Ey Allah'ın Halifesi.» Hz. Ebubekir de şu cevabı vermiştir: «Ben Allah'ın Peygamberi'nin halifesiyim ve buna da razıyım.»

İslâmda hükümet, batıda bilinen mânâda «DİNİ» bir hükümet değildir. Çünkü İslâm din ile dünya arasında bir ayrılık kabul etmez ve tanımaz. İslâm kâhinlerin yapmış oldukları vazifeyi ve Allah'ın peygamberlerinden başka hiç bir kimsenin masûm; tamamen hatasız, günahsız olduğunu da tanımaz ve kabul etmez.

O takdirde hükümet işlerini icra eden hükmedici yahut halife, yapmış oldukları tasarruflarda tamamen hatasız değildir ve bunları diğer insanların seviyesinden yüksek tutacak olan hiç bir kutsîlik de yoktur. Nasıl olabilir ki, hükümet işlerini yürütenler yahut halife, millet fertlerinden bir fert, onlardan biridir. Millet onları seçip yahut biat yoluyla iktidara getirmiştir. Onların milletle istişa-

YAZAN: YUSUF KARDAVİ

TERCÜME: E. ÇİFTÇİ

re etmeleri millet içerisinde bulunan müşkül-leri halletme ve karar verebilme yetkisine sahip olan hal ve akd ehli kimselerin görüşünü almaları şarttır. Milletin de hükümet işlerini yürütenlerin nasihatlarını dinlemesi, meşrû ölçüler içerisinde onlara itaat etmeleir icab eder. Eğer onlar doğru yoldan ayrılırlarsa, kötülüğü emrederlerse millet onların sözlerini dinlemez ve itaat da etmez.

Hilâfete seçildiğinde Hz. Ebubekir çok meşhur olan şu hitabeyi irad etmişlerdi: «Sizin en hayırlınız olmadığım halde beni seçip bu makama getirdiniz. Eğer doğru yolda gidersen yardımcı olun, doğru yoldan ayrılırsam beni doğru yola getirin. İçinizde haksızlık eden kuvvetli bir kimse, kendisinden hak alınmaya kadar benim nazarımda zayıftır. İçinizde haksızlığa uğramış zayıf bir kimse de hakkını alınmaya kadar benim nazarımda kuvvetlidir. Sizler hakkında doğru hareket edip Allah'a itaat ettiğim müddetçe sizde bana itaat ediniz. Eğer ben Allaha isyan edersem artık sizde bana itaat etmeyiniz.»

Ömer İbni Abdül-Aziz Halifelige seçildiğinde ve insanlar kendisine biat ettikleri za-

man şu veciz konuşmayı yapmıştır: «Allahın lutfedip bana yüklemiş olduğu büyük mes'uliyet hariç olmak üzere sizden herhangi biriniz gibiyim.»

İşte gerçek halife, insanlardan kat kat fazla mesuliyet taşıdığı halde onların en faziletlisi olmadığını, onlardan her hangi biri gibi olduğunu bildiriyor. O, milletin vekilidir. Belki milletin ücretle çalışan bir işçisi ve hizmetçisidir.

İmam-ı Buharî'nin Hz. Aişeden naklen bildirdiğine göre, Hz. Ebubekir halife seçildiğinde şöyle demiştir: «Kavmim pek iyi biliyor ki benim sanatım, işim aile-i efradım bu maldan yiyecek ve ben de müslümanlar için çalışıp kazanacağım.»

Hükümet işleriyle meşgul olanın vazifesi işte budur; müslümanların idaresi altında bulunanların işlerini yapmak, onlar için çalışıp kazanmaktan ibarettir. Diğer bir ifade ile millet görevlendirmiştir. Ona, hükmetme, hükümet işlerini yürütme derece ve rütbesini millet vermiştir. Doğru yolda gittiği müddetçe millet her zaman onun yanındadır ve yardımcıdır. Doğru yoldan ayrıldığı zaman da millet onu doğru yola getirir.

Büyük âlim Ebu Müslim, müminlerin emiri bulunan Hz. Muâviye'nin huzuruna girer ve ona açık olarak şöyle der: «Ey ecir (ücretle çalışan) sana selâm olsun» Hz. Muaviye'nin yanında bulunanlar: «Ey emir (emreden, hükmeden) sana selâm olsun» de, derler. O zaman Ebu Müslim yine: «Ey ecir sana selâm olsun» der. Orada bulunanlar önceki sözlerini tekrarlar. Ebu Müslim de önce söylemiş olduğu sözü, tekrar ifade eder. Bu durum karşısında Hz. Muaviye şöyle söyler: «Ebu Müslim'i kendi haline bırakın. O, söylediği sözün ne demek olduğunu bilir.»

Bu anlayış ve davranıştan çıkan sonuç sudur: Her müslüman; hakkı, adaleti, iyiliği emretme, kötülüğü önleme hususundaki tutumuna ve bunlara karşı riâyet etmesi sayesinde kazanmış olduğu şahsiyete, bunlar hakkında taşımış olduğu mesuliyet duygusunun derecesine göre tanınır ve bilinir. Bir kadın, tahtında hüküm süren bir halifenin hatasını meydana çıkarırsa o halifenin de: «Kadın isabet etti, (gerçeği söyledi) ben hata ettim» diye durumu insanlara ilân etmesinde bir beis yoktur ve bu, bir eksiklik teşkil etmez.

FETİH MARŞI

**Yelkenler biçilecek yelkenler dikilecek.
Dağlardan çektirilen, kalyonlar çekilecek.
Kerpetenlerle surun dişleri çekilecek...
Yürü hâlâ ne diye oyunda, oynastasın...
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.**

**Sen de geçebilirsin yardan, anadan serden.
Senin de destanımı okuyalım ezberden.
Haberin yok gibidir taşıdığım değerden...
Elde sensin, dilde sen; gönüldesin, baştasın;
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.**

**Yüzüne çarpmak zamanenin fendini;
Göster: Kabaran sular nasıl yıkar bendini?
Göster: Kabaran sular nasıl yıkar bendini?
Çocuk görme, hor görme delikanlım kendini.
Şu kırık âbideyi yükseltecek taştasın;
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.**

**Bu kitaplar Fatih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır;
Şu mihrap Sinanüddin, şu minare Sinan'dır...
Haydi artık uyuyan destanımı uyandır..
Bilmem, neden gündelik işlerle telâştasın?
Kızım, sen de Fatih'ler doğuracak yaştasın.**

**Delikanlım, işâret aldığım gün atandan
Yürüyeceksin, Millet yürüyecek arkandan...
Sana selâm getirdim Ulubatlı Hasan'dan...
Sen ki burçlara bayrak olacak kumaştasın;
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.**

**Bırak, bozuk saatler yalan yanlış işlesin;
Çelebiler çekilip haremlemlerle kışlasın!
Yürü aslanım, fetih hazırlığı başlasın.
Yürü, hâlâ ne diye kendinle savaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.**

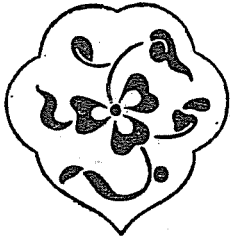
ARİF NİHAD ASYA

Tarih

TANZİMATI TANIMAK...

M. SAİD
ÇEKMEGİL

1839 da ilân edilen tanzimatın ne olduğunu Millet'in çoğu bilmiyordu; ama tanzimatı ilân etmemizi şiddetle isteyen garblılar ne yaptıklarını biliyorlardı. Ordularının muvaffak olamadığı ehl-i salıp hareketini siyasetleriyle başa racaklardı. Kararları katiydi. İmparatorluk içli dışlı buhran geçirmekteydi, fırsat bu fırsattı. Bütün dünya müslümanlarına lider olarak tanınan bir devleti islâmiyetten uzaklaştırabilirlerse artık mesele kalmıyacaktı. Ehl-i salıp Kudüs'e girecek, ehli madde islâm topraklarındaki ham maddelerden rahat rahat istifade edecekti. İşte bütün bunlar için tanzimat hareketini var kuvvetleriyle destekliyorlardı. Yoksa nelerine gerekti. Osmanlı İmparatorluğu bir islahat yapar da keşmekeşten, kötü gidışattan kurtulursa kendilerinin ne kârı olabilirdi? Hatta Osmanlı imparatorluğu Kur'an ahkâmına sarılarak yeni yeni dinamik hamlelerle uyanırsa, bir zamanların Viyana kapılarına dayanan kahraman akıncıları bu sefer de Paris'i, Londra'yı tehlikeli durumlara sokabilirlerdi. Onlar bunları çok iyi biliyorlardı. Belki onların bu niyetlerini bizdeki maşaları da biliyordu. Kim bilir bu maşaların adları Ahmet, Mehmet olmasına rağmen belki de onlardandı, belki de şerefsiz bir ömrü ellerine geçirdikleri makamda ibka etmenin yolunu bunda buluyorlardı. Belki de İslâmi siyasetten mahrum olarak, masum millet'in kurtuluşunu böyle hareket etmekte arıyorlardı. Böyle olunca da müthiş bir idraksizlik gösterilmiş olmaz mıydı? Müslüman için kurtuluş, yükseliş ancak Kur'an'a sarılmakla olacağına göre garpta veya şarkta aramaya ne lüzum vardı? (Hikmet müminin yitiği) değil miydi? (Nerede bulursa alır) buyurulmamış mıydı? Esasen müslümanın kendisinin erişmesi lazım gelen ilmi, fenni ve teknik merhalelere -her hangi bir sebeble- başkaları ulaşmış ise, onu da kendi mal olduğunu bilerek almaya koşmasına garphlaşma denmez, belki de islâmlaşma denirdi. Bu şuur gösterilmediği gibi, tashihi güç hatalara düşülerek, teknikten ziyade onların örf, adet, ahlak, hukuk nizamlarına özeniyorduk. Hala da böyle özentilerden -bunca derslere rağmen- kurtulamıyan ve münevver geçinenlerimiz çoktur.

Eğer gayeleri milleti samimiyetle kurtarmak olsaydı, her şeyden evvel islâmiyeti esaslı bir şekilde tetkikle işe başlanılırdı. O zaman aradıkları hazinelerin anah-tarlarının orada ehil bir el beklediğini görürlerdi.

Genç müellif Ziya Uygur diyor ki: «...İslâm âlemi için inkılâp, latinleşmek, yunanlaşmak ve sonunda yahudileşmek değil, bilakis islâmiyeti bu kaynaklar-dan gelmiş olan bidatlerden ve hurafelerden kurtarıp Kur'an'ın ruhuna, Hadis-i şeriflerimizin isteklerine uygun olarak islâmlaşmaktır. İslâm âleminin yarım ya-malak aslı ve esası olmayan uydurma şeriatlere ve felsefelere ihtiyacı yoktur. O, başlı başına bir bütün ve mükemmeliyettir. İslâm âlemi eskiden beri kendisini sarmış ve sarmış bulunan kara zihniyetlerin bulaşığından temizlenmeye muhtağ-tır. Bunun için de Ehl-i sünnet yolunun büyük otoritelerinin eserlerinin yeniden tetkiki ile harsımızın ana kaynaklarını meydana çıkarmak, benliğimizi bu yüksek eserlerin muhteviyatıyla beslemek ve kuvvetlendirmek lâzımdır. Bu suretle hem istilasına maruz kaldığımız yabancı kültürlerin tesirinden ve hem de bu yüzden uğradığımız aşağılık duygusundan yakamızı kurtarmış oluruz. İslâmlar için uya-nışın manası budur.»

Hangi şekilde olursa olsun, Tanzimat bizi bizden uzaklaştırmak bahasına girilmiş ve bizzat garplılar tarafından şiddetle arzulanmış bir garplılaşmak hareketi olduğu güneş gibi aşıkârdır.

Bunun böyle olduğunu bir çok kaynaklardan tetkik edebilirsiniz. Bazı tari-hi şahadetleri arz edeceğim. Çünkü Tanzimat ve sonrası, hülaseten de olsa, han-gi fikre hizmet edilerek yapıldığı bilinmezse bu sözde garplılaşma hareketlerin-den bu yana yetişen tanzimat münevverlerini bihakkın tanımaya imkanlar azalır. Büyük şairimiz Âkif o zamanların yetiştirdiği güya münevverleri şöyle anlatır:

«Mütefennin tanılan üç kişinin kıymeti de,
Münhasır anlamadan, dinlemeden talide.
Kim mesaisini bir gayeye vardırı, hani?
Gösterin paye-i tahkika teali edeni?
Nazariyata boğulmakla geçen ömre yazık;
Ameli kıymetidir kıymet-i ilmin artık.
Bu hakikatleri lâkin kim okur kim dinler?
Sivriilen zübbelerin hepsi beş on söz beller,
Düşünür (Dini nasıl yıkmalı bunlarla?) diye.
Böyle bir maksad için çok bile İdadiye!
Üdebanız hele gayetle bayağı mahlukat...
Halkı irşad edecek öyle mi bunlar? Heyhat
Kimi garbın yalnız fuhuşuna hasbi simsar.
Kimi İran malıdır der, köhne alır hurda satar!
Eski divanlarımız dopdolu oğlanla şarap,
Biradan, fahişeden başka nedir şiri şebap?
Serseri, hiç birinin mesleği yok, megrebi yok,
Feylesof hepsi; fakat pek çoğunun mektebi yok!
Şimdi Allah'a söver... Sonra biraz bol para ver
Hiç utanmaz, protestanlara zangoçluk eder!
O benim en ebedi hasmım olan Rusya bile,
Hakkı teslim edelim! Hiç de değildir böyle.
Mütefenninleri tâ keşfe kadar tırmanıyor;
Edebiyatı anıldıkça zemin çalkanıyor.
Kudretim yetse eğer, on yedisinden yukarı,
Udeba namına kim varsa, huduttan dışarı.»

Tanzimattan biraz evvelisi için, yani Sultan Mahmut hakkında Fransız sefi-ri Angelhard: «Müşarünilehy eski adetleri terketmek, Türklükten çıkmak arzusunda bulunmakla beraber Türk kalıyordu. Takip ettiği islahat ve icraat yo-lunun hemen her adımında muasırlarının dini ve milli müfrit hassasiyetleri kar-sısında tevakkufa mecbur kalmıştı.» der.

Hız. Ebu Bekri Sıddık (R.A.) dediği gibi; «Bir millet Allah yolunda cihad-dan fariğ olursa o millet zillete düçar olur.» Krallara tağlar giydiren koca impara-torluğunun yeni padişahı olan on yedi yaşındaki Sultan Abdülmecidi tebrike ge-len sefirler ilk söz olarak ne diyor:» Zat-ı padişah, pederlerinden ulvi bir miras olarak kendilerine intikal eden islahat işine devam etmek emelindedirler?» de-mek ki zayıf bulunduğu osmanlı devletini islahat maskesi altında emellerine hizmet

ettirmekte Türk düşmanları ne kadar alakanyorlardı ve devlet zayıf düşmüştü ki yabancıların iç işlerine karışmalarında değil kızabilmek, itaat ediyordu.

İşte bu mukaddime içerisinde islâmî düşmanları Mustafa Reşid Paşa'da bulduğu imkânlarla tanzimatı ilan ettiriyordu. Biliyorsunuz tanzimat fermanı baştan başa şer'i şerife dayanacağını iddia ettiği halde şeriatle bağdaşamayacak vadedilerle tezatlar mecmuasıydı. Ve bu vatlarla müvazi olarak hemen Fransız ceza kanunu tercüme edildi ve yine bir fransız yazarına bir de medeni kanun hazırlandı. Doğrudan doğruya bir garp kopyası olmaya başlayan hükümet bu hususta o kadar ileri gitmişti ki yabancıların bazıları, kıskançlık saikiyle de olsun, Tahammül edemiyordu. Bu hususta o zamanki Avusturya başvekili prens Meter-nih'in İstanbul sefaretine gönderdiği uzun bir telgraftan aldığımız parçalar ne güzel delildir: «Rab-ı âliye şu surette hareket etmesini tavsiye ederiz: Hükümetinizi, mevcudiyetinizin üssülesası olan ve zat-ı şahane ile müslüman tebası arasında rabita teşkil eden dini kanunlara hürmet ve riayet esası üzerine bina ediniz... Avrupa medeniyetinden sizin kanunlarınıza uymayan kanunları almayınız, iktibas etmeyiniz. Zira garp kanunları, hükümetinizin temelini teşkil eden kanunların müstenit bulunduğu usül ve kavâide asla benzemeyen kaideler üzerine tesis olunmuştur. Garp memleketlerinde esas olan şey hristiyan kanunlarıdır. Siz Türk kalınız. Lakin mademki Türk kalacaksınız ahkam-ı islâmiyeye temessük ediniz. Sair dinlere karşı müsadekar olmak için islâm şeriatının size gösterdiği kolaylıklardan istifade ediniz... Bir kanunun icra ve tatbik esbabına temin etmeden asla ilan etmeyiniz. Hak yolunda, doğru yolda ilerleyiniz. Fakat bunu yaparken garbın efûârı umumiyesi saydığımız şeye ehemmiyet vermeyiniz... İslâm memleketlerinde mazarrat ikandan başka bir netice hasıl etmeyeceği aşkar olan islahatı kabul ve tatbik etmemesini tavsiye ederiz.» Bu tavsiyeleri yapacak kendi içimizden kimse yok muydu? Olmaz olur mu, vardı. İçleri kan ağlıyordu, ama ne çare ki ipin ucu bir defa elden çıkmıştı.

İşler bozuluyordu, Reşit Paşa'nın rüşvet aldığı ve Mıgırdıç isimli hususi bir sarrafına gümrük mültezimliği yaptırdığı, Mehmet Ali Paşa'nın sadarete çıkması ve Mıgırdıç hesaba çekmesiyle, halk arasında şayi olup gitmişti. Bir ömrü mücahede içerisinde geçiren Eşref Edip Beyin ifadesiyle: «Tanzimat halkın nazarında en müthiş bir bela idi.»

Hele garblıların baskıları çekilmez hal almıştı. Şu tarihi vesikalara bakınız: «...İngiltere sefiri Lord Stratfort 1834 fermanının feshinden bir kaç ay evvel mürtedleri veya sadece küfürbazları ağır cezaya mahkum eden şer'i hükümlere şiddetle itiraz etmişti. Rifat Paşa da şu cevabı vermişti: (Siyasi meselelerde avrupanın nasihatlerini daima hüsnü telakki ederiz. Fakat dinî işlerde tam istiklâlimizi muhafaza etmeğe mecburuz. Din, bizim kanunlarımızın esası, hükümetimizin mezarı istinadıdır. Bizim gibi padişah dahi bu esasa dokunamaz. Vicdanımızı cerihedar eden muamelatı men edebiliriz, ve bunu size mahremena bir surette caid ve temin edebiliriz. Lakin ahkamı şer'iyyenin birini fesih ve ilga eder yolda bizden bir emirname istemek, hükümetimizin temelini kazmak, tahrip etmektir.» Ve devamlı «1854 te İngiltere sefiri müslümanların din değiştirmelerine ve hristiyanlığı kabulde serbest oldukları esasını halifeye kabul ve bunu alenen beyan ettirmeğe çalıştığı zaman osmanlı vükelası aynı itirazı tekrar ettiler. Ali Paşa dedi ki: (Padişah böyle bir talebe muvaffakat ederse artık islâm milletinin halifesi olamaz, saltanatı da çok zaman muhafaza edemez. Mürtedler ile küfürbazların bundan sonra ağır cezaya maruz kalmıyacaklarına dair diploması tarikiyle size teminat verebiliriz. Fakat bu müsade-i mahsusayı ilan etmek, halk ile ulema arasında o kadar şiddetli bir galeyana sebep olur ki önünü almaktan aciz kalırız.) Bu acizane itirazdan şumaran küştah ingiliz sefiri, kuvvetin yanında fare, zaafın yanında kedi kesilen bayağı zihniyetiyle bakınız nasıl kükrüyor: «Dininizden, halifenizden bana bahsetmeyiniz. Bunların hepsi münasebetsiz şeylerdir.»

İktidardan düşünce «Tanzimat diye şimdiye kadar yapılan şeylerin, memleketi tahripten, hristiyanların menfaatlerine hizmetten başka bir şey olmadığını» bizzat itiraf eden Reşit Paşadan başlayıp kısa kısa da olsa bu iddaları teyit edenlerin bilhassa Reşit paşanın kendi yetiştirdiklerinin görüşlerinden istifade ederek mevzuu biraz daha açalım. Evvela şunu arzedelim:

Namık Kemal konuşuyor: «Babiali islahat fermanını neşrelediği sırada fenî siyasetteki cehaleti tammesi cihetiyle avrupaya karşı hristiyanların hukuku şahsiyyede İslâm ile müsavi tuttuğunu ilan eyledi. «Namık Kemal ve Ziya Paşa Reşit paşanın gençleridir ki, onlar bile bu açık gafleti saklamıyorlar. Ziya Paşa

anlatıyor: «Tanzimatçılar süfera nüfuzunu peşibani ikbal etmek yolunu tuttuktan sonra sefaretler kuvvetiyle inip çıkmaya başladılar. Sefirler sırmalı nişanlar, zevceleri pırlantalı ziynetlere gark oldular. İş o hale geldi ki sadaret tebeddülünde sefirlerin istimzacına mecbur kalındı. Tervici meram için İstanbul ve taşrada gayri müslim ahali ecnebi tabiyetine geçmeğe başladılar.. «Hıristiyanlara müsavatta müslümanları fersah fersah geçtiler. Hıristiyanların mahafaza-i hukuku üç dört kabza-i kefalet altında temin olundu. Hukuk-u islâmiye feda olundu. Müslümanlardan bedel-i askeri altı bin kuruş alınırken hıristiyanlar elli kuruş veriyorlardı. Müsavat böyle mi olur?.. «Ahlak-ı milliye fasid oldu. Devletimizin her şube-i idaresinde nazarı yeis ve teessürle görülen fenalıkların kaffesi işte bu mebededen tevellüt etti. Vükela ve ricâli devlet beyninde dinsizlik modasının muteber olduğunu gören ikbal perasten, lisan ve etvarını o yolda koyup ve haltevabie ve bitteselsül ahad ve nisvane ve etfale kadar sirayet etti. Namaz kılmak ve oruç gibi feraizin ifası adeta nümunei humku cehalet, alenen irtikabı fırku mehâni nişanei aklu fetanet addolundu. Avrupanın iyi şeylerini değil hep sefahatını taklide koyulduk.»

Yine Namık Kemal konuşuyor: «Tanzimat devrinde memleketin iktisadi vaziyeti çok bozuldu. Tekâlifin ağırlığından ve askerliğin yalnız müslümanlara münhasır bulunduğundan bazı vilayetlerde ziraat yapacak adam kalmadı. Mahmut muahadat ile avrupalılara verilen hürriyeti ticaret neticesi olarak yerli tezgâhları kapandı. Erbağ-ı sanat harab oldu. Ecnebilere türlü türlü imtiyazlar verdik. O yüzden ticaret-i hariciyemizden başka ticaret-i dahiliyemizi bile yabancı ellere verdik»

Daha o zaman başlıyan ve maalesef sadrazamlığa kadar çıkabilen hıristiyan perestlik bazı münevver geçinenleri nasıl bir aşağılık duygusuna sürüklediğine Ziya Paşa bakınız ne acı tarihi bir misal veriyor: «Fuat Paşa Nise giderken Roma'ya uğrayıp papa ile görüşmüş ve bermutat duasını almış olduğundan vefatında Nis şehri patriği katolik ayini üzere defnolunması hakkında teşebbüsatta bulundu. Türkiye sefiri buna luzüm olmadığını söyledi ise de patrik ısrar etti. Nihayet meyitin yatağında usulü mütadenin icrasıyla iktifa olunmasına patrik müsaade etti.»

Cevat Rifat Bey diyor ki: «Tanzimat garblıların gayet sanatkarane birinci hamlesidir. Avrupalılaşmak, terakki etmek ve modern bir devlet kurmak maskesi altında, benliğinden iğrenen, mazisini hakir gören, ananelerine sırt çevirmiş, aşağılık duygusuna gömülmüş bir millet meydana getirmek ve sonra onu kolaylıkla yutmak.. Aynı zaman da bütün dünya milletleri arasındaki şeref ve itibarını ve müslüman dünyasındaki mevkiini hiçe indirmek... Tanzimatın görünmeyen hedefi bu idi. Sinsi, sinsi, tatlı tatlı yoluna devam etti.»

Münevver geçinenlerin çoğu (din terakkiye manidir) diyor, kimisi de kopkoyu dinsizliğe yönelmek istiyordu. Bu devrin halini Ziya paşanın bir terkibi bendiyle dile getirelim :

«İkbal için ahbab-ı siayet yeni çıktı
Bilmez idik evvel bu dirayet yeni çıktı»

.....

İslâm imiş devlete pependi terakki
Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı!

Bütün bunlara sebep, yalnız bocalayıp kalan Osmanlı idaresi değil, yukarıda gördüğümüz gibi, Kanuniden beri İslâmî şuru kısırlaştırılan sefahat, eğlence, rahat ve rindane yaşayışlarla dev cümlesi İmparatorluğun zayıflamaya başlaması ise: Devletin düşmüş olduğu bu sarhoşluktan ayılmamasını şiddetle isteyen dış tesirler, bilhassa ehl-i salbin öncülerinden Fransa ve İngilterenin, tarihi düşmanımız Moskofun rolü büyüktür. O kadar ki, Selanik ve civarında, bilerek bilmiyerek, dış tesirlerle faaliyete geçen, güya hürriyet isteyen İttihat Terakki gibi fırkaları açık açık körüklemekten çekinmemişlerdir. Buna bir İttihatçının Erzurumda İttihat ve Terakki cemiyetini nasıl kurduklarını Rus İngiliz, Fransız temsilcilerinin açılış merasimine nasıl iştirak ettiklerini, faaliyetlerini anlatırken: «Nihayet bu umumi ahenkten hoşlanan Fransız İngiliz konsolosları beni yemeğe davet etmişlerdi. Rus general konsolosu da tertip ettiği çayda bana teşekkür ediyor,» Diye yaptığı bir itiraf bile ne açık delildir düşünenler için.

Yeni nesil için tarihi hakikatlar açılıyor artık.

Sorunuz Söyliyelim

HAZIRLAYAN:
GAZİ MERT

SUALLERE CEVAPLAR

● BİR TİCARİ EŞYA DÜŞÜK FİATLA SATILABİLİR Mİ?

İstanbul, Kocamustafapaşa'dan sayın Lütfi BÜYÜKAYDIN: «Bir ticârî eşyayı meşrû (kanunlarla tesbit edilmiş) fiatından daha düşük bir fiata satmak - rekâbet kasdı olmayıp sırf piyasaya uymak için dâhi olsa - doğrumudur? Böyle yapmakla hem başkalarını meşrû haklarından fedâkarlığa zorlamış, hem de kendi hakkımızı hebâ etmiş olmuyormuyuz?».

Fıkıh kitaplarımızın; «Babü'l - murâbaha ve tevliye» bölümlerinde mufassal şekilde anlatıldığı gibi; bir tüccar, satmak istediği herhangi bir malın üzerine piyasaya uygun kâr koyup satıldığı gibi, aldığı fiatın aynıyla da satabilir.

Ancak; İslâm'ın ortaya koyduğu ticaret ahlâkı; başkalarını meşrû haklarından fedakârlığa zorlamaya ve kendi hakkını hebâ etmeye müsâit değildir.

● İŞ SAATLERİNDE RASLAYAN NAMAZLARIMI KAZAYA BIRAKABİLİR MİYİM?

Eskişehir'den sayın İhsan KANER: «Bir fabrikada çalışıyorum. İş saatlerine raslayan namazlarımı müdürün kat'i rızası olmadan arkadaşlarla kıhyorum. Bu durum doğrumudur. Kaza etsek olur mu?»

Kul'un emirlerini Allah'ın emirlerine tercih etmemekle en doğru hareketi yapıyorsunuz. Zira Allah'a ibâdetle kulun rızası şart değil'dir.

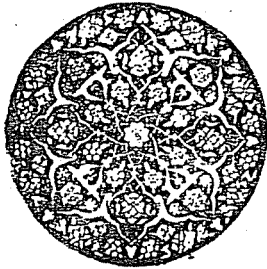
Namazlarınızı kazâyâ bırakmadan bu şekilde kulmanızın şart olduğu birçok alimlerimiz tarafından beyân edilmektedir.

● KİRALIK MALLARA ZEKAT DÜŞMÜYOR MU?

Ankara'dan sayın Adem YILMAZ: «Kiraya verilen binalara zekât düşer mi? Düşerse kirası üzerinden mi yoksa mülkiyetin değeri üzerinden mi zekât verilecektir?»

İnsanların hayatı boyunca muhtaç oldukları mallara, eşyalara zekât düşmemektedir. Zekât'ın farz olması için; «Bir malın zekâtı verilmek için varması gerekli miktar» demek olan nisâb'ın, borçtan ve aslı ihtiyâçtan fazla; üzerinden sene geçmiş olması; ticaret için bulunması şart olduğu gibi artma ve büyümeye kabiliyetinin olmasında şarttır.

Mesken; ev; dükkân; mağaza; ev eşyası; yazlık - kışlık elbise;

binék hayvanları; ticaret için olmayan kitaplar; silâh v.s.'ler hep zafî ihtiyacıdır. Ve bunlara zekât düşmemektedir.

Kiraya verilen binalar da aynen böyledir. Yâni; aslî ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Yalnız burada şu hususa dikkat etmek lâzımdır;

Bir âile var.. Bu aile biriktirdiği parayla ev ya da dükkân yaptırıp kiraya veriyor ve geçimi de bu kira üzerine... İşte buna zekât düşmemektedir.

Eğer binalar ticaret malıysa; devamlı alınıp satılıyorsa bunların kıymetinden zekât vermek icap etmektedir. Ama sorunuzun mahiyetinden anlaşılacağına göre bahsettiğiniz binalara zekât düşmemektedir.

● ŞU ÜÇ SORUMU CEVAPLANDIRMISINIZ?

Sayın Emin GÜLEYÜZ: «1 — Kadın, dul, yaşlı, genç veya kız mahremsiz Hacca gidebilir mi?»

«2 — Bankadan alınan faiz parası ne yapılır? (Çok kimseler bankadan fâiz gelsin diye değil de parasını muhafaza yada ticaretle işğal için yatırıyorlar...)».

«3 — Kurban kesme niyeti erkeğe mi kadına mı âit.. Ayrım olur mu? Evin Reisi varken kadın niyet edemez mi?».

Yukarıdaki 3 soru2 ayrı vaize soruldu 2si de birbirine zıt cevap verdiler. Sütunlarınızda açıklamanız mümkün mü? Sahifelerinizde yer verebilir misiniz?».

Bu sahife bizim değil; sizlerin, İslâm Medeniyeti okuyucularının sahifesidir. Bu bakımdan her mes'ele bu sahifelerde haledilecektir. İnşallah..

1 — Hanefî Mezhebine göre; yaya yürüyüşle 3 günlük yoldan (18 saat) aşağı bir yol katederek hac yapmak mümkünse; kadın, dul, yaşlı-geç kız mahremsiz Hacca gidebilir. Eğer katedilecek yol bu mesafeden uzaksa caiz değil'dir.

Şafîî Mezhebine göre; kadınlar toplu halde birleşir, bir topluluk, kitle meydana getirirlerse Hacca gitmeleri meşrû'dur.

2 — Faiz; İslâm'a göre kat'i su'rette yasaklanmıştır. Böyle bir durum vâkî ise; bankadaki faizi alıp herhangi bir dilenciye vermek en uygun yoldur. Ama hiç bir sevap beklenmemelidir, bundan... Bazı âlimlerimiz: «En iyisi hiç el sürmemek...» demişlerse de güvenilir kaynaklar alıp bir yere vermeyi en uygun yol olarak görmektedirler...

3 — Kurban kesme niyeti; zengin kimse, ona aittir. Zengin bir kadını kurban kesme niyetini fakir olan kocasına vermesi - evin reisi de olsa - uygun düşmemektedir.

● KADER MES'ELESİNİ AÇIKLARMISINIZ?

İstanbul'dan bayan Müberra J. ÖNAL: «Alın yazısı kader) Allah tarafından çizildiğine ve değiştirilemeyeceğine göre; insanların işledikleri suçlardan dolayı Allah tarafından cezalandırılmalarını nasıl izah edebiliriz?».

Kader mes'eleşi çok nazik ve ince, üzerinde münakaşaya meydan verilmeden kabul edilmesi icap eden bir konudur.

İnsanların iradelerini kötüye sarfedeceklerini Allah ezelde bildiği için öyle takdir etmiş ve gele-

cekte kul kendi isteğiyle aynı kötüllüğe irâdesini sarfettiğinden dolayı suçlu duruma düşmüş ve Allah'ın cezasına müstahak olmuştur.

Kaza ve Kader'e iman demek: İyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız, hayır ve şer Ne varsa onların hepsini Allah'ın bilmesi, takdiri, dilemesi ve yaratması ile olduğuna; bunların sonradan alacakları şekil ve vasıflar ne ise hepsini önceden bilmiş ve öylece yaratmış olduğuna, Allah'tan başka yaradan olmadığına inanmak demektir.

Allah; meydana gelen, gelecek olan her ne varsa önceden onları biliyordu, bildiği gibî diledi ve takdir etti. Zamanı gelince de ilmîne, irade ve takdirine uygun olarak yarattı.

Yeryüzünde Allah'ın ilminden, iradesinden, takdir ve meydana getirmesinden başka hiçbir şey yoktur. Meydana gelen bütün hâdiseler, insanların bütün iş ve hareketleri Allah'ın dilemesi ve yaratılmasıyla meydana gelmektedir.

Kul iradesini hangi tarafa sarfederse Allah onu yaratır. Çalışıp kazanan, işi yapan kulun kendisidir.

İyi veya kötü, iki taraftan birin beğenerek seçip almak insana ait bir iştir. İnsan iradesini ne tarafa sarfeder, iyi ve kötü, iki taraftan hangisini tercih ederse Allahü Tealâ ona mutâbık bir şekilde yaratır.

Mesela: Allah insanların yiyip içeceği rızk'ını takdir etmiştir. Fakat bu rızk'ı arayıp bulmanın insanlara âit olduğunu da söylemiştir. Aramak kuldân, yaratmak Allahtan...

Allah'ın kendisine vermiş olduğu irade ve seçme ile herhangi mümkün olan bir şeyi yapıp yapmamakta insan h'ür ve serbesttir. Bu bakımdan her insan işlediği şeyden sorumludur. İyi bir iş yapmışsa mükâfatını, kötülük yapmışsa cezasını görecektir.

Kaza-Kader, hakkında söylenecekler, şüphesiz ki bunlardan ibaret değildir. Bu mes'ele mufassal şekilde anlatılacaktır. Şimdilik sahifemizin kıfayetsizliği sebebiyle bu kadarla iktifâ ediyoruz.

● EÜZÜ-BESMELE ÇEKMEK LÂZİM MİDİR?

Ankara'dan sayın Cemal ÖZVERİ: «Benim sorum namaz hakkında... Mâlümdür; Namaz kılarırken sübhaneleden sonra «Eüzü-besmele» çekiyor, fatiha sûresine başlıyoruz. Bu durum; yalnız kıldığımız namazlar içindir. Peki, İmamla kılarırken cemaatin durumunu ne olacak?... İmam-ı Âzam, İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusufun bu meydana görüşleri nelerdir? Ne yönde hareket etmemiz lâzımdır?»

Mecmuamızın önceki sayılarının birinde bu hususu enine-boyuna incelemiş, «sorunuz-söyliyelim» sahifesinde okuyucularımızın birinin sorusunu cevaplandırırken mufassal mâlümat vermiştik.

Tahtâvinin 141. sahifesine belirtildiğine göre: İmam-ı Âzam ile Muhammed'e göre; «Eüzü-besmele» okuyuş'a tabidir. İmam okur, imama uyanlar okumaz. İmam Ebu Yusuf'a göre ise; «Eüzü-besmele» subhanekeye tâbidir. İmama uyan okumalıdır.

İmam-ı Âzam ve İmam Muhammed'in kavline göre hareket etmek en uygundur.

● KUR'ÂN-I KERİM TÜRKÇE YAZILIP OKUNAMAZ MI?

Ankara'dan sayın Metin SAYACA: «İslâm Medeniyeti Mecmuasının daimî okurlarındanım. Eskiden «İslâm» Mecmuasına devam ederdim. Orda bulduklarımı burda da buluyor, memnun oluyorum. Okuyuculara cevap vermenizin de ayrı bir orijinaliği var. Benim de zihnimi kurcalayan bir sorum var. Ve bu soru yeni değil.. 5-10 senedir zihnimi kurcalıyor.. Mecmuanızın 4. sayısında Eskişehir'den Nazif Aşkun beye ve 5. sayısında Muğla'dan Hasan Şimşek'e verdiğiniz cevapların mahiyeti de aynı... Daha tatminkâr cevap neşredilir diye bekledim. Nihayet 18. sayıda İstanbul, Zeytinburnu'ndan İbrahim Sözen isimli okuyucunuzun 10 sorusunu cevaplandırırken 3. sorunun cevabında da temâs ettiniz, zihnimi kurcalayan soruya.. Kur'anın Türkçe olarak yazılma mes'elesi.. Yeni tabirle buna karşı olmak biraz gericilik düşüncesi olmuyor mu? Bırakın herkes kendi lisânında anlasın Kur'an-- Kerim.. Önüne geçmeye çalışmakla ne kazancımız olacak ki?. Bu, insanları dinden soğutmak olmuyor mu? Ebû Hanife bile cevaz vermiş buna...»

İlk bakışta, Mü'minlerin söylediklerini anlayarak Rabbına ibadet etmesi normal, hatta şayan-ı arzu gibi görünebilir. Bu durumda ibadet, Müslüman Milletlerin konuştuğu çeşitli dillerde edâ edilecek... Ancak; biraz insafî ve aklı selimle düşünülerek olursa böyle bir hal tarzına şiddetle karşı koyan sebebler bulunduğu apaçık meydana çıkacaktır:

Şayet; İslâmiyet herhangi bir kavmin, bir milletin dini olsaydı; o kavmin, o milletin diliyle kullanılabılırdi. Fakat İslâma inananlar sadece, bir millet, bir kavim değildir. Bugün yeryüzünde Müstakil İslâm Devletlerinin sayısı 36 civarındadır. Müslümanlar ekseriyete oldukları halde başka devletlere tâbi olanların sayısı 23 tane; Müslümanların azınlık halinde yaşadıkları ülkelerse 56 tanedir.

Müstakil İslâm Memleketlerinden; Afganistan, Arnavutluk, B. A. Cumhuriyeti, Cezayir, Çad, Dahomey, Fas, Fildişi sahili, Gine, Irak, İran, Kamerun, Küveyt, Libya Lübnan, Malezya, Mali, Moritanya, Nijerya, Nijer, Orta Afrika, Pakistan, Senegal, Sierra Leona, Somali, Sudan, Suûdi Arabistan, Suriye, Ürdün, Tanganiko, Zengibar, Togoland Tunus, Türkiye, Yemen, Yukarı Volta gibi memleketler kendi lisânlarıyla ibadet etmeye kalksalar İslâm birlik ve beraberliğinin varlığını kabul etmek biraz mantıksızlık olsa gerektir.

Bir de; Ekseriyeti Müslüman olduğu halde İngiltere'ye bağlı olan: Aden, Kotar, Umman, Bruney, Maldiv Adaları, Cambiya'yla; Sovyetler Birliği'ne bağlı olan: Azerbeycan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkistan, Kazakistan gibi memleketlerde yaşayan müslümanlarla; Almanya, Arjantin, Avustralya, Bulgaristan, Fransa, İtalya, Hindistan, Japonya, Kongo, Macaristan, Polonya, Romanya, Viet-Yugoslavya, Yunanistan... gibi memleketlerde yaşayan müslümanların hepsinin kendi dilleriyle ibadet

etmeye kalkışmalarını düşünürsek durumun vehâmeti kendiliğinden meydana çıkar.

Bir Müslüman-Türk gencinin Almanya'ya çalışmak için gittiğini ve tek kelime Almanca bilmediğini, sokaklarda, gezerken Almanca ezan okunduğunu düşünelim. Herhalde bundan birşey anlaşılacaktır.

Yine; bir Arjantinli Müslümanın Çin'e gittiğini ve «Ching, Chang, Chungo» benzer kelimeler duyduğunu farzedelim. Herhalde bunlardan ne kastedildiğini anlamıyacaktır. Birde Çin Camilerinde minare olmadığını düşünürsek, iddiamızın isbatı kendiliğinden meydana çıkar.

Bu misalleri çoğaltmak mümkün... Bir yabancı bilmediği devlete geldiği anda mahallî tercümeyle ezan okunursa bunu anlamıyacak, böylece namaz vaktini geçirmiş olacaktır. Namaz kılariken de durum aynı... Asıl vatanında Almanca namaz kılan bir Alman Müslümanı, Türkiye'ye geldiği zaman Türkler kendi lisânlarıyla namazı edâ ediyorlarsa, onlarla kendisi arasında müşterek bir şey bulamıyacaktır. Bu hal ise Allaha ibadetin asâletine aykırıdır.

O halde cihanşümul bir din bütün mü'minler için müşterek, muayyen temelere ihtiyaç gösterir.

Mefazik ve Psikolojik nokta-i nazardan da Kur'an-ı Kerim'in yabancı dillere çevrilerle ibadet edilmesi normal karşılanmamaktadır. K. Kerim'in 33. sure 6. ayetine göre; Peygamberimizin zevceleri bütün Müslümanların analarıdır. Bir bakıma Arabca bütün Müslümanların ana dilidir. Prof. M. Hamfdulan'ın belirttiği gibi kimse bu durumda ana-dilimizle ibadet etmemize mâni olamaz.

Yine Muhammed Hamidullah'ın belirttiğine göre böyle anlarda siyâsî millî hattâ şahsî gerginliklerin doğurduğu haller vukuâ gelebilir. Meselâ; Bir İngiliz, bir Fransız, bir Türk, bir Amerikalı Müslüman Rusca yada başka dillerde edâ edilen namaza katılmayabilir. Arabcaysa; Kur'an ve Hadis'in lisânı olarak müslümanların zihninde bir ta'zim ve saygı hâlesine sahiptir. Esasen biz Arabca'yı Arablardan dili olarak değil; Peygamberimizin, Mü'minlerin annelerinin, Allah'ın son kelâmını bize bildirmek için seçtiği dil olarak kullanıyoruz.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtının toplantılarını düşününüz. Herhalde orada her milletin temsilcileri kendi dilleriyle konuşmamakta.. Her delege resmen tanınan dilleri konuşmak mecburiyetindedir. Aksi takdirde başka delegelerin toplantıyı takibi güçleşecektir. Birleşmiş Millet'in bu toplantılarına hiç kimse itiraz etmemektedir. Herhalde sorunuzun mahiyetini biraz genişçe düşünseniz siz de bu hakikatı kabul edeceksiniz'dir.

Hiçbir tercümenin aslının yerini tutmayacağı da Mecmuamızın yıl: 2. Sayı: 18, Sorunuz Söyliyelim sahifesinde belirtilmişti.

Bugün yeryüzünde mevcudiyetine inanılan dinlerin hiçbiri; temel, asıl, öz olarak aldığı kitabının aslına veya kurucusunun nasihat ve vaazlarının orijinaline sahip değil'dir. Müslümanların kitabında ise en ufak bir tahrifat yapılamamış ve yapılmıyacaktır. Bunu bozmaya çalışmakta İslâm'ın ölçülerine aykırıdır.

Böyle bir durum vak'i olsa; Allah kelâmına gösterilen hürmetin aynını tercümesini de göstermek lâzımdır ki bunun da imkânsız olduğu kabil edilmelidir.

Bugün inanç ve ibadeti mahallileştirmekte ısrar edenler esefle söyliyelim ki kendileri ibadet etmeyenlerdir. Bir Mü'minin, inanmıyan yada İslâmın emirlerini yerine getirmiyenlerden fikir alması gerekmez.

Zaten Kur'an-ın aslını öğrenmek isteyenler için tercümeleri vardır. O tercümelere Kur'an-ın mânasını öğrenmek mümkündür.

İmam-ı Ebu Hanifenin Namazda Kur'an-ı Kerimin tercümesinin okunmasına cevaz verildiği şeklindeki iddianıza gelince: Bu hususa daha önceki sayılarımızda temas etmiş; «..Kur'an mu'cizdir. Bu i'caz tercümeyle kat'iyyen aktarılamaz. Bu husus-

ta icmâ-ı ümmet vardır... Vaktiyle; İmam-ı Azam'ın sırf farscaya mahsus olmak üzere, tercümeyle namaz câiz olacağına fetvâ verdiği rivayet olunursa da; en sahih fıkâh kitaplarında mukayyed olduğu üzere İmam-ı Azam-ı Azam bu fetvasından feragat etmiştir» demıştır.

El-Merginani'nin Hidâyah; el-Haskâfinin el-Durr el-Muhtaar adlı eserlerinde de bu hakikat bütün çıplaklığıyla görülmektedir.

Diğer sorularınız yeri geldik cevaplandırılacaktır.

● BU ÇOCUĞUN DURUMU NASILDIR?

İsmi yazmayan bir okuyucumuz'a «İslâm'a göre; İki genç zinâ ediyor... Bekâr ise yüz değnek, evli ise öldürülüyor. Bu gençler yaptıklarının dünyevi cezâsını çekiyorlar. Fakat bunlardan doğacak zinâ mahsülü çocuğun durumu nasıldır. Anne-babalarının suçundan dolayı çocuğa bir suç geçer mi? Bu çocuğa meşrû yoldan doğan çocuklar gibi mi davranılır?».

Fikirlerine müracaat ettiğimiz birçok din alimlerimiz anne-babanın suçunun çocuklara yüklenemeyeceğini, bütün çocukların müslüman olmaya müsait bir şekilde dünyaya geldiklerini beyan etmişlerdir. İslâm'ın bu husustaki hükmü bundan ibret...

Hoşça Kalınız.

KIT'A

BEYAZİT KULESİ

Doğru bildirmede vaktinde ne yağmur, ne sisi;
Çıktı tahminlerinin bence hemen hep tersi!
Şimdi gönderde kızıl renkli paçavrayla bize,
Bir fecî yangını haykırmada yangın kulesi!

(5. 3. 1969)

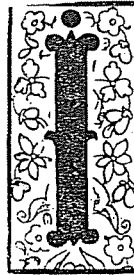
DR. CAHİT ÖNEY

Sahne

"İttihat ve Terakki,,

HİLMİ KURTULUŞ

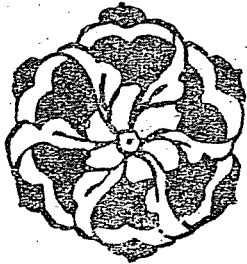
Yazan : GÜNGÖR DILMEN
 Yöneten : ENGİN CEZZAR
 Dekor : METİN DENİZ
 Müzik : ARIF ERKİN
 Oynayanlar : EGE ERNART, EROL KESKİN, FİKRİ ÇÖZE, SEVİM ORAL, ZAFER ÖNEN, ENGİN CEZZAR, METİN SEREZLİ, SALİH GÜNEY, AHMET MEKİN, AYDEMİR AKBAŞ, ARIF ERKİN, İSMAIL BİRET. Vs.

İttihat ve Terakki, merak uyandıran bir isimdir. Çocukluğumdan bu yana günlük gazetelerin sayfalarında (İttihat ve Terakki) adının eksildiğini görmedim. (İttihat ve Terakki'nin iç yüzü), (İttihat ve Terakki'nin sonu, gibi çeşitli tefrikalar bitmez tükenmezdi Babiâli basınında.. Ne var ki, bütün bu yayımlar, Yirminci yüzyılın başında koskoca bir devletin kaderini etkilemiş derneğin iğrenç yüzünü gösterememiştir. Yakın tarihimizi etkilemiş dramatik sayfaların tiyatrosuna geçmeden önce şu soruyu ortaya koymak gerekir.

İTTİHAT ve TERAKKİ nedir..? İlkönce bunu belli etmeye çalışalım:

Soruyu cevaplandırmak, Ulu Hakan Abdülhamit Han'ı tarih süresince yerli yerine koymak jön Türkler'i, 1908 hareketini, ikinci Meşrutiyeti, İmparatorluğun içinde ve dışındaki gelişmeleri anlamakla mümkün olur. Abdülhamit çağında devlet parlak devirlerinden birini yaşıyordu. Koskoca bir İmparatorluğu yıkıp, iş başına gelmek isteyen kültürsüz memurlar, ihtirashı subaylar Selânik'te gizli bir dernek kurdular. Bu derneğin adı (İttihat ve Terakki) idi. Devlete karşı iğrenç tecavüzlere, haince adam öldürmelere girişen İttihat ve Terakki'nin gözü dönmüş elemanları sayesinde, nereye sürüklendik? Bunu, İttihat ve Terakki ile devletin, gelişmeleri, didişmeleri açıkça belli eder. Balkan savaş faciası. Sonra, İttihat v Terakki'nin ihtirashı kendini bilmez elemanları iş başına geldiler. Sadece bir Talât Paşa, kültürsüzlüğü ve

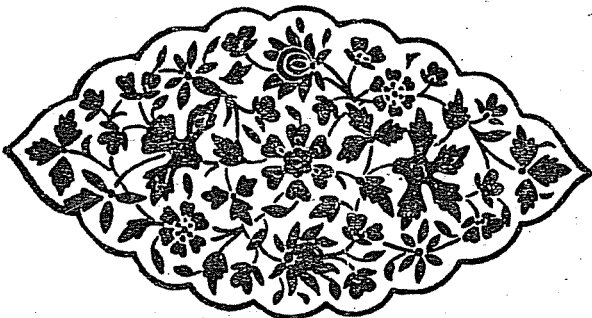
daha müthiş bir Enver Paşa cihangir olmak kuruntusu ile koskoca bir İmparatorluğu yıkmaya kafi gelmişlerdi. Ne içe, ne dışa bakan vardı. Bunların ham hayalleri ve körlükleridir ki, bize bütün Rumeli'yi kaybettirdi. Ötede Balkanlar nasıl hazırlanıyordu, farkında bile değildiler. Bir kere düşmüşlerdi leş kargaları gibi post kapmak sevdasına. Bu felâket yetişmiyormuş gibi, Birinci Dünya Savaşına katılmak budalalığını da yaptılar. Amma bu, Almanya'nın umurunda mı idi? Wilhelm oyunun mükemmel oynamıştı. Karadenize geçirdiği iki zırhlı, Sivastopol'u topa tutarken, Enver Paşa etekleri zil çalarak, bu savaşa sokup bizi en son ve en büyük faciaya sürüklemişti. Ben yine kısa geçiyorum, daha neler, neler yoktur bu İttihat ve Terakki devrinde!..

Bu devrin her bir bölümü, ibretle seyredilen bir piyes olabilecek derecede enteresandır. Midasin Kulakları ve Kurban adlı eserleri ile tanıştığımız Güngör Dilmen, İttihat ve Terakki devrini bütün olarak ele almış ve eserine bu adı vermiş. Her iki bölümü başlı başına piyes olabilecek bu devri, bir bütün olarak ele alması ile büyük bir hataya düşmüş yazar. Piyeste bu zorlanma, her haliyle kendini belli etmektedir. Çünkü, bir su gibi akan zaman içinde olayların hepsi bir çırpıda anlatılmak istenmektedir.

Ne var ki, Güngör Dilmen'i titiz bir tarihçi olarak bu piyeste kabul edebiliriz. Güngör Dilmen, İttihat ve Terakki'nin gerçek dramını, tarihin diyalektiği içinde vermektedir. Yalnız, piyesin bir bölümünü teşkil eden 31 Mart olaylarında ki tülûatı, titiz tarihçiliğine gölge düşürmektedir. İnsan, şu soruyu sormak zorunda kalıyor? Dilmen, İttihat ve Terakki'nin dramında tarihi gerçeklere bu kadar sadık kalmasını biliyor da, 31 Mart olaylarına tülûat neden katıyor?.. Neden.. Gaye, İttihat ve Terakki değil de, 31 Mart olayları mıdır?.. Esas gaye 31 Mart olaylarını yansıtmak ise, tarihi bu kadar tahrif edebilmek, dine ve mukaddesata bu derece hayasızca hücum edebilmek cesaretini kimlerden ve nasıl aldı?.. Bu komünist uşağının, sorularına cevap vermesini bekliyorum. Panoromik görünümdeki bu piyeste rol alan sanatçıların hepsi, oyunun hay huyu içinde yıkılıp gittiler...

Netice olarak, Türk Tiyatrosunun bir iki sapığın, elinde, katledilişini ibretle seyrettim, bu piyeste...

★★★

«SAĞIR SULTAN» Piyesi Hakkında...

Mecmuamızın Tiyatro yazarı Hilmi Kurtuluş, 1969 Tiyatro mevsiminde temsil edilmek üzere bir piyes yazmıştı. (Sağır Sultan) isimli bu piyesi, İstanbul Büyük Tiyatro temsil etmek için derhal provalara başlamış ve afişe etmişti.. Ne var ki, tiyatroya da mı sansür? diyerek bir bardak suda fırtına koparmak isteyenler, şu veyahut bu sebeple bu piyesin temsiline mâni olmak istemişler.. Gerek tiyatroya gerekse yazara çeşitli şekillerde tecavüzlerde bulunmuşlardı.

Kesin şekli ile 1969 Eylül ayında temsiline başlanacak olan (Sağır Sultan) piyesi, (Kalem) yayını evi tarafından kitap halinde basılmaktadır. Aşağıdaki satırlar bu piyesin bir bölümünden alınmıştır...

MECLİS 1

Sıcaklar adamı terletir.. Ceryanda kalırsa soğuk alır. Aksırır, tıksırır.. Dikkat ederse soğuk almaz.. Sıcak alır. Beynine vurur, asabı gerilir. Her şeye hiddet eder. Neye hiddet eder? Her şeye içerler.. Yolda giden adamlara, yolda duran adamlara, çalışan adamlara çalışmayan adamlara, süt isteyen çocuğa, yüzünü örten bacılara.. Hışırından geçkinine kadar karpuz, keleşinden olgununa kadar kavuna, (tatlım) diye ağzına girip dilini yakan bibere, başkaları hesabına kızarmayan domatese kızar. Olur mu? Böyle şey olur mu?.. Olur.. Bir ke-re siniri oynamasın ateş başına vurmasın.

(Sağır Sultan), kendi halinde bir vatandaştır.. Ne oburdur ne yezeze.. Ne sessizdir.. Ne geveze. Sağır olması ayrı mesele. Vakit geçirmek için yalnız (Faust)' u okur.. Ordaki şeytana hayran kalır.

Oturduğu yerden etrafa tükürmektir merakı.. Kirletmek için değil, bakalım nişan alabiliyormuyum diye.. Kimseye faydası yoktur onun.. Uçan sineğe bile sorar.. Nerde senin solun?.. Her fırsatta başını dinlemek ister. Baş nasıl dinlenir? Bunu herkes kendine göre yapar. Kimisi 24 saat müzik dinler. Kimisi 24 saat uyur. Kimisi 24 saat kendini dinler. O'da 24 saat önüne gelenle kavga eder.

(Sağır Sultan)'ın işi hem kolay hem güçtür.. Kırmızı oy yaparak satar.. Her şeye bir kulp, her kulba bir mulb takar. Sultanımız, uzun derin kafa yormasını sevmez. Ne zaman biraz derin düşünse, ensesinden doğru başlayan bir baş ağrısı, bütün zavalı kafasını kaplar. Onu rahatsız eder...

Ayağını sıcak tut, başını serin.
İçini ferah tut, düşünme derin.

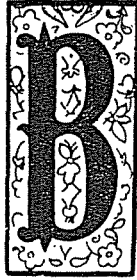
Bu felsefe ile yaşamak ister 104 sene, Ezrail ile yapmış bir mukavele.. (Sağır Sultan) Adaları hiç sevmez.. Hele, (Yassı Ada)' dan nefret eder. O kulağundan burnuna, burnundan kulağına konan karasineğin saygısızlığına saygılı davranacak kadar insan biri. Çin işi, Japon işi.. Bunu yapan bir kişi.

Hazret, kinden nefret eder. Takım kumandanı iken kendini tekmeleyen, bölük kumandanı olduktan sonra katırı, ipe çeken.. «Memlekette kin gütmeye dâvasını kaldırmak bende imân haline gelmiştir» diyen...

Neşriyat * Tenkid * Tahlil

KİTAPLARDA
SİYASET

FEHMI KORU

Yükük değişime uğrayan her toplum gibi uzun bir intikal devresi geçirdik. Devrimi eskiye ait her şeyi devirmek olarak anlıyan bir zihniyetin elbette büyük hataları olacaktı. Münevvere düşen bunlar üzerinde tartışmak, bir senteze varmaktı. Devrimlere başlanılmasından buyana epey zaman geçmiş olmasına rağmen, yerleşmiş hükümleri sarsabilecek, ele alıp gerekirse karşı çıkabilecek güçlü bir akım henüz yeni başlayabildi. Devrimlerin ilk defa ilmi tenkidi adını verebileceğimiz bu çıkış, gariptir ilk defa sol cepheden geldi. Önce son yılların en ciddi incelemesi olduğu iddia edilen Doğan Avcioğlu'nun Yunus Nadi Armağanını kazanmış eseri «Türkiye'nin düzeni -dün, bugün, yarın» 1, Kemal Tahir'in bir tez taşıyan romanları ve ardından İdris Küçükömer'in «Düzenini Yabancılaşması-Batılama» kitabı.

Bunlardan bilhassa sonuncusu tamamen değişik, daha doğrusu bir solcunun, hele Küçükömer gibi TİP sorumlularından bir solcunun ağızına ters gelen bir incelemeydi. Nitekim yayımlandıktan sonra artık iyice çatlamış olan sol cephede yeni münakaşalara sebep oldu. Küçükömer bu kitabında devrimleri, Türk milletini hiç tanımamış bir avuç insanın halka zorla benimsetmek istediği atılımlar olarak vasıflandırıyor. Batılama dediği bütün bu hareketler, üzerinden bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen bundan dolayı muvaffak olamamıştı. Daha kesin bir deyimle, batılama -yahut devrimler- Türk halkı tarafından dinine, an'ane ve inançlarına, yaşama şartlarına yabarcı düştüğünden benimsenmemişti. Bunun için halkla aydınlar arasında büyük bir boşluk meydana gelmiş, daha doğrusu iki ayrı kültür meydana çıkmıştı: Biri, sömürücü Batının Kültür Emperyalizminin kölesi aydınlar ve diğeri bütün uğraşmalara karşılık elli yılda devrimleri benimsemeyen halk.

Bu iddialarını delillere dayandıran İktisat Fakültesi Öğretim

1. Doğan Avcioğlu : Türkiye'nin Düzeni «Dün-Bugün- Yarın», Ank. 1969 (2. baskı) 548. s., 30 lira. (Bilgi Yayınevi)

2. Yorgun Savaşçı ve Kurt Kanunu. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşunu anlatan «Devlet Ana» romanı tezi bakımından ilginçtir.

3. İdris Küçükömer : Düzenin Yabancılaşması «Batılama». İst. 1969, 162 s. 7,5 lira,

üyeyi Doç. Dr. İdris Küçükömer, yapılanların millete rağmen, millete karşı yapıldığını İnönü Savaşları sırasında İsmet Paşa'nın geri çekilen subaylara söylediği şu sözlerdeki zihniyetle açıklamak ister : «İçinde bulunduğunuz vaziyeti bilirsiniz. Padişah düşmanınızdır. Yedi düvel düşmanınızdır. Bana bakın kimse işitmesin, millet düşmanınızdır.»

Okunacak ve ibret alınacak bir inceleme «Düzenin Yabancılaşması».

Esas bahsetmek istediğim Küçükömer'in kitabı değil. Aslında ben M. Said Çekmegil'in, bize İslâm'ın çeşitli görüşlerini nakletmek cehdindeki araştırmacının son kitabı «Siyaset Anlayışımız» dan söz açmak istiyordum. Onun kısaca temas ettiği Batılılaşma çıkmazı, bana öbürünü çağırırdı.

Said Çekmegil'i okurken iki özelliği beni çekti: Biri çok ve çeşitli okuması, ikincisi okurken gösterdiği dikkat. Kitabın sonundaki «291» notta yıllar öncesinin kitap ve mecmualarından, en son yayınlanan kitap ve gazetelere kadar yüzlerce kaynak var. Konu ile ilgili her eseri okumaya çalışmış S. Çekmegil. Sonra notlar ala ala, üzerlerinde dura dura ve eserin parçasına değil tümüne nüfuz ede ede okumuş. Onun ne kadar dikkatli bir okuyucu olduğuna kitabından bir misal zikrederim: Çekmegil, çoğumuzun kapıldığımız kolaycılığa kapılıverip Carlyl'in kitabındaki (4) Peygamberimiz hakkındaki bölüme bağlanıvermemiş. Kitabın bütününe okumuş ve o zaman kolaycılığın ne kadar aldandığını anlamış. Çünkü Carlyl'in «.. büyük methiyetlerle ezile büzüle tasdik eder görüldüğü Peygamberi, diğer bir yerinde Shakespeare'le, Dante'yle mukayese ve onlardan çabuk eskiyeceğini iddia edecek kadar acemi bir safсатаacı olduğunu» görmüş.

Böylesine dikkatli ve titiz olan araştırmacı, önemli bir konu olan «siyaset ve İslâm» üzerinde çalışmış. İşte bu çalışmanın ürünü «Siyaset Anlayışımız» Antalya ve Burdur'da verilen aynı konulu konferans, üzerinde çalışılarak kitap haline getirilmiş ve Malatya gibi imkânı az bir şehirde kurulu Sanih Kütüphanesinin 16. kitabı olarak yayımlanmış. Sade bir kapağı ile oldukça temiz bir baskısı var.

Hemen her konuya İslâmî açıdan nüfuz edilmeye çalışılan günümüzde, çok kullanılan bir cümleye karşı çıkmakla bu konuyu niçin seçtiğini açıklıyor yazar: «Dindarlar siyasete karışmazlar.» Bu gülünç, bir o kadar da sinsî propagandaya uyularak, devleti idare etme, yahut «bir şahsın, vicdanının müsaadesi nisbetinde gayelerini tahakkuk ettirmek sanatı» (5) mânalarını taşıyan siyasete dindarlar karışmayacaktır da, bu saha dinsizlere mi bırakılacaktır? İşte kitap bu soruya «hayır» cevabını verdikten sonra, dünyanın bugünkü haline ve siyasetine kısaca göz geçiriyor, siyasetin ne olduğu üzerinde duruyor, menfi ve müsbet siyasi metot ve şahsiyetlerin münakaşasını yaptıktan sonra bizce kitabın en önemli kısımlarından birini teşkil eden «demokrasinin tenkidi» ne başlıyor. Bazı gafil müslüman yazarların ve bilhassa son zamanlarda ortaya çıkan dinî roman makinası» denilebilecek kadar

çok ve hatalı yazan bir emekli subayın meraklı oldukları «İslâm demokrasisi» terimi üzerinde duruyor ve demokrasi gibi şarklı ve garplı bir çok düşünürün tenkidine uğramış bir mefhumun ulvî ve münezzehe «İslâm» kelimesiyle bir araya getirilemeyeceğini izah ediyor. (6)

Daha sonraki fasılda, insanların aradığı mefkürenin İslâm olduğuna düşünürlerin sözleriyle dikkatimizi çeken yazarın bu iddiasını destekleyecek mahiyetteki kendisinin görmediğini sandığımız bir sözü de biz zikrederim. Yeni yayınlanan çok güzel bir cep kitabında (7) nakledilen bu söz sağlam bir tarih görüşüne ve siyasi hikmete sahip sabık Fransız Cumhurbaşkanı General De Gaulle'e aittir. General 7 Aralık 1957'de şunu yazmış: «... Görülüyor ki her şey İslâm âlemine bağlıdır. Ve meselelerin meselesi İslâmiyetin kaderidir.» Bu görüş sadece De Gaulle'e mahsus değildir. «Siyaset Anlayışımız» da nakledilen görüşleriyle bir çok ünlü fikir adamı bu görüşü paylaştıklarını görüyoruz.

Kitabın İslâmın siyasetini açıklayan kısımları da okuyanlara çok şey verebilecek seviyede. Mevazılar arasında sağlam bir bağ kurularak ve derinleştirilerek meydana getirilmiş kitabın tek kusuru, bu tip bir araştırmada başvurulması gereken «ilk el eserler» den yazarın faydalanamamasıdır. Buna rağmen kitabını her bakımdan tamamlamak isteyen yazar, kitap hazırlandığı sırada tercümesi yapılmamış bulunan Mevduhinin bir eserinden de, kısa bir bölümünü tercüme ettirerek faydalanmıştır.

Dil bakımından tutarlı bir yolu olan yazar, kitabı anlaşılır bir dille yazmış, kelimeleri ustalıkla seçmesini bilmiştir. 100 sayfayı aşkın kitapta, göze ve kulağa hoş gelmeyen tek bir kelimeye, 18. sayfadaki «yaşantı» kelimesine rasladım.

Bir de kitabın bir kaç yerinde bahsi geçen (m. 47,49 ve 51. s.) İngiliz düşünürü ve meşhur piyes yazarı 6. Bernard Shaw'ın ismi hepsinde, herhalde sehven Show olarak yazılmış.

SONUÇ:

Siyaset Anlayışımız, titiz bir düşünürün, uzun inceleme mahsulü güzel bir eserdir. Günün meseleleriyle ilgilenenlere ve siyasilere tavsiye ederim.

6. Burada yeni çıkan «özel eleştiri» örneği çok orijinal bir kitaba dikkati çekmek isterim. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim üyesi Sabri Akdeniz'in Türkiye'deki çözüntünün Nedenleri (İst. 1969, 264 s. x 12,5 lira) kitabı memleketsever bir aydının, meselelerin «neden» ini arayan güzel, ama acı bir eseri. Batılılaşma tecrübemizi misallerle açıklayan eser (158-184). sayfaları demokrasinin tenkidine ayrılmış. İçinde düşünülecek ve münakaşa edilecek bir çok mesele bulunan bu kitabı tavsiye ederim.

7. Kaynaklara Dönüş: Haydar Hammat, Bahadır Dülger, İzm. 1969, 33 s. 125 krş. (Kaynak Yayınları)

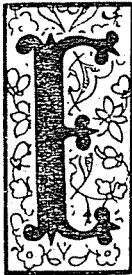
İslâm ve Milliyetçilik

YAZAN : ŞEYHÜLİSLÂM M. SABRİ

«Bu makale, merhum Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin, Haşim Nahit Beyin «Necat ve İtilâ Yolları» adlı eserine yazdığı «Dini Müceddidler» adlı yakında Sebil Yaynevi tarafından basılacak olan eserinden alınmıştır. 1922 yılında yurt dışında ikamete mecbur bırakılan Mustafa Sabri Efendi, hayatını İslâm dışı fikirlerle mücadelede vakfetmiş İmparatorluk bereketi olan bir İslâm büyüğüdür. Türkiye'de ilk defa neşredilen bu makalesinde Mustafa Sabri Efendi, zamanında yeni çıkan manevi değerlere önem vermeyen ırkçı-milliyetçi akımın mümessili olan Haşim Nahit Beyin fikirlerine ikna edici cevaplar veriyor.

Bu makaleyi, üzerinde düşünülmesi gereken bir noktaya ışık tuttuğu için neşrediyoruz.»

İSLÂM MEDENİYETİ

sası en yüksek akli delillere dayanan dinin emir ve yasakları gibi hükümleri de insanlığın saadet ve selâmeti namına beyan ve izahı mümkün olmayan hüküm ve hakikatleri ihtiva eder. İnsanların bu derece esaslı ve faydalı bir bağ ile birbirine bağlanmaları hiç şüphe yok ki, milliyet bağı ile bağlanmalarının üstünde tutulmaya lâyıktır. Çünkü milliyet, insanın çalışma ve iradesi ile elde edebileceği bir meziyet olmadı halde diyanet çalışmakla elde edilen bir fazilettir. Binaenaleyh hiçbir kimsenin milliyeti ile iftihara hakkı yoktur. Ve bu iftihar her millet hakkında cereyan edebilmek üzere «kendi milleti olması» gibi tam mânasıyla inđi bir delile dayanır. Bazı milliyetçilerin dayandığı hakiki tercih deliller ise hususî bir takım vasıf ve meziyetlerden ibaret olduğu

cihletle her milletin ayrı ayrı yüzüne gülen külli milliyet kâidesine fayda vermeyeceği gibi zikredilen vasıfların ekserisi milliyetle münasebeti olmayan, çalışmakla elde edilen ahlâki faziletlerden ibarettir.

Milliyeti şeref ve övünme üzerine bina edecek olursak, bütün milletleri tatmin için her milletin diğerlerine üstün olması gibi bir mantıki imkânsızlığa imkân vermiş veyahut milliyetlerin birbirinden farklı derecelere taksimini kabul ederek aşağı derecede olanların milliyetlerini değiştirmek gibi mümkün olmayan ve milliyet esasına zıt olan bir fikre sevk etmiş oluruz.

En doğrusu milliyetin şerefi ile iftiharını bu bağlılığa kuvvet ve revaç vermek maksadıyla politikacılar tarafından uydurulmuş şeylerdir. (1). Politikacılar ki, insanları çeşit ve şahsiyetlerine göre menfaat ve şeref vaadiyle ikna ve tahrik veyahut bir tehlike düşüncesiyle sakındırabilmek sanatını takip ederek insanların ihtiyarı olmayan hareketlerine ait olan mizacını doktorlar nasıl bilirlerse, bunlar da halkın hareket ve tradesine ait mizacını kollamak suretiyle bir nevi insan sarraflığı, insan ticareti yapan adamlardır.

Milliyetin iki noktada ehemmiyetini inkâr etmek kabil değildir. Birincisi insanı tabii ve samimiyetli bir hayat geçirebilmek için milletdaşları arasında bulunmaya muhtaçtır. Muşarehte lâzım olan ruhi yakınlığın aynı millet fertleri arasında cereyanından daha tabii bir şey olamaz. İkincisi de fertler hukuk ve varlıklarını korumak için kitleye dayanmak ihtiyacındadırlar. O kitle ise içtimai bölümlerin en tabiisine uygun olmak üzere insanın kendi milletidir.

Fakat biz bu iki önemli noktayı biraz tetkik edeceğiz: Şayet milliyette din dahilse bu incelemeden sarf-ı nazar edebiliriz. Lâkin **Haşım Nahit Bey** din ve milliyet bağlarını birbirine karşılık olarak zikretmiş olduğu için biz de bahsin ilkinden beri bu mukayese üzerine incelemelerimizi yürütüyoruz. Evet aynı millet fertleri arasında yakınlık daha kolaylıkla kurulur ki, bu yakınlık tabii olmakla beraber haiz olduğu kıymet en çok iptidai insanlar arasında vardır. Yükselmiş insanlar ise tabii bir yakınlıktan çok, fikri ve zamanla kazanılmış yakınlıklara önem verirler. Daha doğrusu bu ikinci birleştirici taraf onlar için ilk tabiatın daha sağlam ikinci bir tabiat olur. Bahusus lisan meselesi bertaraf edildikten sonra milliyetin yakınlık noktasından kıymeti pek çok azalır. Zevce ve zevce yakınlığa kadar önemi olmasın. Halbuki münevver bir İstanbul genci yüksek bir cinsi olmayan bir kimse ile evlenmeyi daima hatırına getirdiği halde Anadolu Köylerinden getirilecek bir Türk kıızı ile evlenmeyi hiç hatırına getirmez. Erkeği kadın ve kadını erkek yerinde farzederek hattâ hiç de alafranga olmayan orta bir aile terbiyesiyle yetişmiş İstanbullu bir hanım kızın köylü Hasan Dayı'nın köyünden dışarı çıkmamış bulunan oğlu Memiş'le evlenmesi ise o hanım kızla beraber hiçbir kimsenin aklına sığmaz. Bizdeki Türk Ocaklarının yalancı iddialarına bakmayınız. Aşk ve muhabbetle yanıp yakıldıkları köylü Türk'ünü evlenmeye denk olarak kabul etmek şöyle dursun uzun müddet muşarete için mizaçlarına denk olarak bile kabul etmezler. Ve buna karşılık Türk'e hiç münasebeti olmayan ecnebilerle bilfiil ve son derece haz ile oturur. Kalkar ve beraber yaşarlar.

Bunlar hep tahsil ve terbiye gibi fikre istinad eden yüksek münasebetlerin asli münasebetlere üstünlük eserlerindedir.

«Kültür ve ahlâklar birbirine yaklaştıklarında
«Arapla Acem arasında mesafe aradan kalkar»

Her millettten aynı ilim meslekine mensup olan zatların bir arada mesut bir hayat geçirebilmeleri gibi din birliğinde bir ilim, bir inanç ve bir kanaat ortaklığı halinde kuvvet ve kıymetini fikirden alan bir yüksek münasebet lâzımdır. Ahlâk yakınlığı da kavmiyet yakınlığının nisbet kabul etmez derecede

(1) Evet dünyanın henüz medenileşmeyen yerlerinde kavmiyet ve milliyet hakikaten samimi velâkin iptidai bir fikir halinde hüküm sürmektedir. Medeni memleketlere gelince, daha evvel de arz ettiğim veçhile bu gibi şeyler oralarda münevverlerin maksadına alet yapmak istediği halkı tahrik için, yani aldatmak için icat etmişlerdir. Ve bu şeylere samimiyetle kapılan ve bağlanan yine bu memleketlerin halkıdır. Münevverlerin kendi aralarında buna inanması ve sadakatle bağlı olması ise dinsizlerin ahlâka sadakati kadar yalan veyahut o derece bir ahmaklık olmadığını hiç bir kimse temin edemez.

üstünde bir kıymeti ihtiva eder. Meselâ faziletsiz ve insaniyetsiz bir milletde nispetle medeni ve yüksek seciyeli bir yabancı elbette daha çok câziptir.

«İnsandan kötü hasletler uzaklaştığı zaman
«Onun kavmi aşağıda olsa o insan âlicenaptır»

Bazı milletlerin ırkların seciyelerinden, bozulmamış kanından büyük bir önemle bahseden ırkçılara tesadüf edersiniz. Halbuki bunlar bence hep terbiye meselesidir. Kanın bozulması veyahut bozulmaması ise tababete ait bir mesele haricinde muhakeme edilemez. Besinlerden meydana gelen kanın insanlarda ruhi şahsiyet âmili veyahut ahlâkın, doğurandan doğana intikal vasıtası olduğuna hiç kail değilim. Aynı babanın iki evlâdı iyilik ve kötülükçe büyük bir fark müşahade olunabilmesi kan verasetinin maneviyat ile münasebet derecesini izah etmektedir. İrkların başkalarıyla karışmasıyla seciyelerini kaybederek ve başkalarının seciyesini de kazanmayarak seciyesiz kalacağına da inanmam. Her milletin an'âne ve seciyelerinde karışıklık ve tereddüd vardır. Zaten muhitinin haricinden mevcudiyetini hissetmek derecesinde iptidâliğin üstüne çıkan milletlerde tesalübe (ırk karışıklığına) maruz olmayan yok gibidir. Çünkü gerek dünya ve gerek insanlar şimdiki halini bulmadan evvel kimbilir ne kadar değişimler geçirmiştir.

Tesanüt ve beraberlik ihtiyacından ibaret olan ikinci önemli noktaya gelim: Fertlerin yalnız başına elde edemeyeceği haklarını muhafaza ve müdafaa hususunda diğeri ile bir birlik olmak ihtiyacını duyması insanî ve belki medenî ihtiyaçların en önemlisini teşkil eder. Fakat bu tesanütte de iki tarafın birbirinden ümit edebileceği yardım ve fedakârlığın azamî haddi olan can fedasına kadar icabında göze aldırılmak lâzımdır. Şu halde insanın dîni uğrunda mı, yoksa milleti uğrunda mı hayatını tehlikeye koyması daha mümkün veyahut daha makul olacağını tetkik edelim:

İrkçuların millî gaye uğrunda hayatı hakir görme ders ve hissini telkine çalıştıkları ve bazı kere fiilen muvaffak oldukları malumdür. Fakat herhangi bir sebebin his halinde fikir ve mantika istinadı lâzım olmasa da gerek hissiyatın kuruluşu ve gerek nihayete kadar devamı için evvel emirde fikre istinat etmesi lâzım gelir. İrkçular, halkı düşünmeğe vakit bırakmıyarak ve daima çöştürarak ölüme sevk edebilecekler mi? Evet herkeste meydana gelmesi pek çok melhuz olan aşağıdaki mütaaları susturabilmek için cahiliyet hamiyeti tabirine hakıyla layık olan ırkî çöşkünüktan başka ırkçuların elinde bir kuvvet var mıdır?

1 — Millet için ölmek hissi müşterek olmalıdır. O kadar müşterek ki, bir kısmının ölmesi ve bir kısmının kalması adeta haksızlık sayılabilir.

2 — Millet menfaati kendi menfaatım için lâzım... Kendimi o yolda feda edersem, kökü dala feda etmiş olurum.

3 — Ben, her şeyden evvel kendim içinim.. Nefsîmi başkası için feda edemem. Bu hali bencillikle tefsir ederseniz, bu bencilliği kendime ait hiçbir menfaat bulunmayacağı yerde başkası için nefsimi fedayı kabul etmekdeki şaşkınlığa tercih ederim. Öyle bir fedakârlık nam almak için ise âhret mükâfatına benzediği cihetle ilelebet mahvolup giden insanı bilmem ne suretle teselli ve hoşnud edecek kadar payidar bir nam kazanmak binde, yüz binde bir adama nasip olmaz. Milyonlardan müteşekkil bir ordunun içinde milliyeti uğrunda hayatını feda eden bir kısım neferlerin hangi parçası hangi dağda veya hangi dereye kaldığını kimse bilmediği gibi milletin kalbindeki şahsî varlıkları da yok olmuş kadar seçilmez bir haldedir. Acaba bu adamlar kemalî hamiyetlerinden canları ile beraber namlarını da mı feda etmişlerdir? En doğrusu bunlar takdire değer olmakdan çok, kendileri hesabına acınmaya lâyık birer ziyandan ibarettir.

4 — Millet için yaptığım fedakârlık takdir olunmaz da garazkâr kimselerin garazı ile bir de kötü nazar altında ezilirsem, hakkını, mükâfatımı ne ile telâfi edeceğim? Din için, Allah için fedakârlık edersem başkalarının kadirşinaslığına önem vermiyebilirim.

İrkçılıkta cansiperane bir fedakârlık kuvveti temin edebilmek için fikrî ve mantikî sebeb ve esaslar mevcut olmadığı gibi suursuz hissiyata müstenid olarak mevcut olan fedakârlık da karşılığını hakkiyle alamaz. Hele bizde vazifeleri yalnız halkı sevk etmekden ibaret olan münevverler kat'iyen onlar için can feda etmezler. Ve esasen onlarla candan ve samimî hiçbir bağılıkları yoktur. Halka gelince, kendi aralarında hakiki bir bağ bulunmakla beraber onlar da birbiri için can fedâ edecek halde değillerdir. Ve şayet bu derecede bir fedakârlık gösterirler-

se onu kendileri için hiç de fedakârlık olmayan münevverlerin sevgiyle gösterirler.

Şu noktayı da arz ederim ki, son zamanlarda Avrupa hayranlığını kendilerine meslek edinerek oralarda kabule mazhar olan her fikri, her mesleki saf hakikat ve hikmet telâkki eden münevverlerimizde milliyet hissi ve hevesi de yine taklid sevgi ile hasıl olmuştur. Vakıa milliyet fikri ve hissi insanlarda daha eskidir. Hatta iptidaliğe delâlet edecek derecede eskidir. İnsanlar hayvanlara karşı imtiyaz sebebi olan akıl ve muhakemelerinin sevgi ile kabul ettikleri meslek ve mezhep bağlarına ırk bağından çok ehemmiyet vererek gitgide iptidailikten uzaklaşmış iken son asırlarda yine milliyet hissini revaç bulması ile gericilik hareketlerine biz de bu defa taklitçi olarak iştirak ediyoruz. Milliyet cereyanını şahsî nüfuz ve menfaat temini maksadına âlet ve perde yapan siyasi ticaret şirketleri haricinde saf vicdan ile bizde bu mesleki takip edenlerin taklidden başka sağlam istinadgâhları olmadığını söylemek istiyorum. En bulaşıcı hastalıklarımızdan birini gösteren bu halin garip görünmeye değer olmak üzere bazı din âlimlerimize kadar sirayet ettiğine vakıfım. Başlangıcına göre hepsi bir anadan ve bir babadan olan insanların ancak ittika derecelerine göre aralarında fark ve imtiyaz cari olabileceğini ve İslâm'da kavmiyet davası olamayacağını beyan eden:

«Ey insanlar! Gerçekten biz sizi bir erkekden ve bir dişiden yarattık. Ve sizi kabile ve şubelere ayırdık ki, birbiriniz arasında tanışasınız (kültür alışverişi yapasınız) diye Allah katında en şerefli en muttaki olanınızdır.» âyeti kerimesini bile bu davaya şahit olarak telâkki eden acayip zihniyetlere tesadüf ettim. İslâmiyet hissini milliyet hissi ile çatışmayacağını ve her ikisinin birlikte mahfuz ve muhterem olması icabedeceğini söyleyenler de vardı.

Bu fikri Türklük siyaseti bahsinde milli hissiyatımıza son derece hararet ve hareket vermek lüzumunu tavsiye eden münazaracım da ortaya koyar. Halbuki iyi ayrı bir surette görülebilen çeşitli İslâm unsurlarının âkibeti birbiriyle çarpışmak olur ve kısmen olmuştur da. Zaten İslâmiyet dahilinde bulunan çeşitli unsurlara eşit nazarla bakılmamak ve her kes kendi unsurunun gayretini göstermek hissiyle İslâmiyetin çatışmayacağını ben kabul edemem. İslâmiyetin kabul edebileceği düstur şu iki hadisi şerifde gösterilmiştir: «Allah, kıyametde der ki, ey insanlar ben bir neseb seçtim, siz de başka bir neseb seçtiniz. Yani ben Allah'dan her kim fazla korkarsa en muhtereminiz odur dedim. Siz ise falan falanın oğludur, binâenaleyh falan falandan daha faziletlidir, demekden vazgeçmediniz. İşte ben, bu gün mezhebimi yükseltiyor ve sizin mezhebini de kaldırıyorum. Biliniz ki, benim sevdiğim müttakilerden ibaretdir. Ey insanlar! Gerçekten insanlar ancak iki kişidir. Müttaki (Allah katında şerefli mü'min) ve facir (Allah katında muteber olmayan)dır»

Fıkıh kitaplarımızın şer'i nikâhda, muteber olan «kefaet» (denkliklik) meselesini izah ederken ırklar nazarı dikkate alarak hangilerinin hangilerine denk olabileceğinden bahsetmesi ilk bakışta kavmiyet ile milliyet şer'an önemi olduğuna delâlet eder gibi görünmekte ise de hatıra gelen bu sorunun cevabı hazır: Çünkü iki tarafın rızasına bina olunması icab eden nikâh işinde halkın, hak ve batıl her nevi hissiyat ve alışkanlığı nazarı itibara alınır. Ve bundan kavmiyet ve milliyet hissini şer'an makbul ve öğülen birşey olması lâzım gelmez. Sahib-i selâhiyet olanların rızaları alınarak aktolunan nikâhın kavmiyet ve milliyet meselesinden dolayı feshine şer'i kaideler müsait olsaydı o zaman adı geçen itiraza cevap vermek kolay olmazdı.

Milliyet dâvasının bizde taklid fikri ile ileriye sürüldüğünü arzetmiştim. Bu dâvayı biraz daha ciddiyet ve samimiyet ile telâkki edecek olursak, taklid kelimesinin yerine, Avrupa milli tezahürlerinin bizdeki aksülâmel tabirini kullanabiliriz. İkinci tabir üzerine meselenin bizim nazarımızda da ehemmiyet kazanması icab eder. Vakıa bugün Avrupa'da ve belki bütün dünyada her millet kendi tarafına çekip dururken bizim de kendi milletimizi düşünmeğe ve hissetmeğe çalışmamız hayatın en büyük düsturlarından bulunan «mukabele-i bil misil» kaidesince pek tabii ve pek makul bir şey olur. Bugün mademki insan kavimleri, dillerinden çok milliyetlerine önem veriyorlar ve birbirlerinden en çok milliyetleri ile ayrılıyorlar, şu halde mevcudiyetimize düşman olan milletlere karşı bizim de en çok milletimizi muhafaza ve müdafaa etmemiz hem de kendi aramızda daha çok tatabiki kabil olması lâzım gelir. Çünkü bu hareketleri ile düşmanlarımız en çok milliyetimizi körüklemiş olduklarına nazaran bizim de tabii olarak körüklenen tarafımızdan hasıl olacak duygu ile harekete gelmemiz icap eder.

Haberler

Federasyonumuz, Üniversiteye Hazırlama Kursu Açtı...

1549 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan orta dereceli teknik ve meslek okulları mezunlarının Lise bitirme imtihanları hakkındaki yönetmelik hükümleri muvacehesinde İmam-Hatip Okulu mezunlarının Üniversiteye giriş problemi biraz daha kolaylaşmıştır. Bu şartlar karşısında İmam-Hatip mezunu arkadaşlarımız eskisinden çok daha fazla Üniversiteye girebileceklerdir.

Federasyonumuz bu girişte randımanın artması ve daha da çok arkadaşımızın üniversiteye girmesini temin için M. T. T. Birliği Eğitim Müdürlüğünün rehberliğinde üniversiteler arası giriş imtihanlarına hazırlama kursu açmıştır.

1 Temmuzda başlayıp 10 Temmuzda sona eren ve her gün sekiz saat ders yapılan kursun sonunda üniversiteye girişte yapılan test imtihanlarına benzer üç imtihan yapılarak arkadaşlara tecrübe kazandırılmıştır.

Ücretsiz olan kurs, İstanbul İmam-Hatip Okulu binasında yapılmış ve kursiyer arkadaşlar İmam-Hatip Okulu yurdunda kalmışlardır.

Kursa 300 İmam-Hatip Okulu mezunu ve Yüksek İslâm Enstitüsü talebesi arkadaşlarımız iştirak etmiştir.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜLERİNİN BU SENEKİ MEZUNLARI

Mezun vermekte olan İstanbul ve Konya'ya bu senede Kayseri de katılarak mezun veren Yüksek İslâm Enstitülerinin sayısı üçe ulaşmıştır. Seneye İzmir'de dördüncü yılını tamamlayınca bütün Enstitüler mezun verir hale gelecektir.

Bu sene İstanbul, Konya ve Kayseri Yüksek İslâm Enstitülerinin yatılı kısımlarından yaz döneminde 23 kişi mezun olmuş ve 30 Harızanda bunların tayinleri yapılmıştır. Gündüzlü kısmın mezunlarının tayini ise, bilindiği gibi güz dönemi imtihanlarından sonra yapılmaktadır.

TİETF GENEL YÖNETİM KURULU TOPLANDI

TİETF Genel Yönetim kurulu toplantısı cemiyet başkanlarının da iştirakiyle 3 Temmuz 1969 günü İstanbul'da yapıldı. İki gün süren toplantı sonunda genel merkez ve temsilciliklerin yaz devresi faaliyet programları tesbit edildi. Bu toplantıda :

1. Bütün hazırlıkları tamamlanmış ve açılmaları için sadece izin verilmesi kalmış olan yeni İmam-Hatip Okullarının bu ders yılında tedrisata başlamaları için çalışılmasına,

2. İhtiyacı her tabaka vatandaş tarafından hissedilen Akşam İmam-Hatip Okullarının açılması için çalışılmasına,

3. Kızlarımıza kültür dersleri yanında İslâmî bilgiler verecek olan İslâm-Kız kolejleri için yapılan çalışmalara iştirake,

4. Arkadaşlarımızın şimdiye kadar faydalandıkları Maarif ve Diyanet bursları yanında, diğer bakanlıklardan da burs teminine çalışmaya,

5. Orduda «din subaylığı» kadrosu ihdas edilmesi için yapılan çalışmaların artırılmasına ve Milli Savunma Bakanlığından burs teminine,

6. Her sene Genel Merkez tarafından yürütülen «Anadoluya Doğru» irşad kervanının bu sene temsilciliklerce yürütülmesine karar verildi.

TİETF KONGRESİ YAPILDI

Nisan ayında kurulan Türkiye İlahiyat Fakültesi ve İslâm Enstitüleri Mezunları Federasyonu (TİETF), 1. Genel Kurul toplantısını 6 Temmuz 1969 Pazar günü Ankara İmam-Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti salonunda yapmıştır. Oldukça samimi ve seviyeli geçen toplantıda İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitülerinin meseleleri dile getirilmiş, her söz alan hatip yüksek İslâm Enstitülerinin İslâmî İlimler Akademileri haline getirilmesini istemiştir. Diyanet İşleri Başkanımız muhterem Lütfi Doğan'ın da bir konuşma yaptığı toplantıya, milletvekili ve senatörler, Ankara Milli Eğitim Müdürü, çeşitli illerin Müftü, İmam-Hatip Okulu müdür ve öğretmenleri de katılmışlardır. Gece verilen yemekle samimi sohbetler yapılmış, sonunda Diyanet İşleri Başkanımız dua etmişlerdir.

Yapılan seçimlerde TİETF Genel Başkanlığına Adana Milletvekili Hasan Aksay, ikinci başkanlığına Federasyonumuz eski genel başkanı Cahit Baltacı, idare heyeti üyelerine ise Arif M. Öztürk, A. Gürbüz Akyüz, Eyüp Sanay, Orhan Balcı... seçilmişlerdir.

Yeni seçilen idare heyetine başarılar dileriz.

ESİR MİLLETLER HAFTASI

Federasyonumuz bütün dünyada 18-25 Temmuz tarihleri arasında yapılan esir milletler haftasının, Türkiye için bütün dünya milletlerinden daha manalı olduğunu, Rus ve Çin zulmü altında inleyen 60 milyon kardeşimizi anmanın lüzumunu duyurmak için bir mevlid tertip edecektir. 18 Temmuz Cuma günü esir kardeşlerimizin kurtulması ve Komünist zulmü ile ölmüş kardeşlerimizin de ruhları için, muhtemelen Fatih camiiinde Cuma namazından sonra okutulacak mevlide bütün din kardeşlerimiz ve bilhassa mülteci Türkistanlı kardeşlerimiz davetlidir.

ALPTEKİN KONFEKSİYON

OSMAN ALPTEKİN

ELBİSE — PARDESÜ — KANADYEN

MONT'GOMERİ — CEKET — PANTOLON

Çeşitlerimiz Birinci Sınıf işçilik ve malzeme ile imal edilmektedir.

İMALÂT ve TOPTAN SATIŞ

Adres: Çakmakçılar Yokuşu Tarakçılar Caddesi No: 25

TEL: 27 53 52

İSTANBUL

D. Neclâ Pekolcay'ın

İslâmî Türk Edebiyatı

Kitabının 2. cildi

İSLÂM MEDENİYETİ

Yayınları arasında

Satışa arz edilmiştir.